



**Dać radę w Polsce
– pakiet informacyjny
dla cudzoziemców
– obywateli Państw Trzecich**

Helsińska Fundacja
Praw Człowieka
Warszawa 2009

 **HELŚIŃSKA FUNDACJA
PRAW CZŁOWIEKA**

 **UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ NA RZECZ
INTEGRACJI OBYWATELI PAŃSTW TRZECICH**

 **OPEN SOCIETY INSTITUTE**

Dać radę w Polsce – pakiet informacyjny dla cudzoziemców – obywateli Państw Trzecich

Pod redakcją Agnieszki Mikulskiej

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
Warszawa 2009

Dać radę w Polsce – pakiet informacyjny dla cudzoziemców – obywateli Państw Trzecich

©Copyright – Helsińska Fundacja Praw Człowieka

Opracowanie i redakcja: Agnieszka Mikulska

Pomoc redakcyjna i korekta: Maciej Kawiński

Publikacja ta powstała w ramach projektu *Migranci w Polsce – informacja i pomoc prawna*.

Realizatorzy projektu:

Agata Forys

Ewa Ostaszewska

Karolina Rusiłowicz

Agnieszka Mikulska

Maciej Kawiński/Maciej Fagasiński

Opieka merytoryczna nad projektem (*pro bono*) – prof. Irena Rzeplińska



UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ NA RZECZ
INTEGRACJI OBYWATELI PAŃSTW TRZECICH

Projekt współfinansowany jest ze środków Komisji Europejskiej w ramach Europejskiego Programu na Rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich oraz z budżetu państwa. Wyłączna odpowiedzialność za treści zamieszczone w niniejszej publikacji spoczywa na wydawcy. Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za treść tej publikacji i sposób wykorzystania udostępnionych informacji.



OPEN SOCIETY INSTITUTE

Publikacja dofinansowana przez Open Society Institute.

Skład, łamanie i druk:

CG AMK Sp. z o.o.

www.cgamk.com

Spis treści

Rozdział I. Garść informacji o Polsce.....	11
1. Ustrój polityczny.....	12
2. Religia.....	12
3. Święta i dni wolne od pracy.....	13
4. Telefony alarmowe w Polsce.....	13
Rozdział II. Ważne skróty i terminy.....	15
Rozdział III. Co i gdzie – wykaz ważniejszych urzędów ze wskazaniem, jakie sprawy można w nich załatwić.....	17
Rozdział IV. Legalizacja pobytu w Polsce.....	19
1. Jakie warunki musi spełnić cudzoziemiec, aby przyjechać do Polski?.....	19
2. Rodzaje wiz.....	19
2.1. Jak zdobyć wizę?.....	20
2.2. Jak ubiegać się o wizę w celu wykonywania pracy?.....	21
2.3. Czy posiadaną wizę można w Polsce przedłużyć?.....	21
3. Jak uzyskać prawo pobytu w Polsce?.....	22
4. Skutki nielegalnego pobytu w Polsce.....	23
5. Ogólne informacje dotyczące procedury legalizacji pobytu.....	23
6. Jak można zalegalizować pobyt w przypadku podjęcia pracy na terytorium RP?.....	24
7. Jak można zalegalizować pobyt w przypadku zawarcia związku małżeńskiego z obywatelem/obywatelką RP?.....	26
8. W jakim terminie należy złożyć wniosek o zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony i na jaki okres udzielane jest to zezwolenie?.....	28
9. Co można zrobić w przypadku odmowy udzielenia zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony/zezwożenia na osiedlenie się/zezwożenia na pobyt rezydenta długoterminowego WE?.....	28
10. Czy w przypadku odmowy udzielenia zezwolenia na pobyt można uzyskać zwrot opłaty?.....	29
11. Jak uzyskać zameldowanie (meldunek)?.....	29
12. Co to jest numer PESEL i jak można go uzyskać?.....	30
13. Zezwolenia na pobyt stały w Polsce.....	30
13.1. Jak uzyskać zezwolenie na osiedlenie się?.....	31
13.2. Jak uzyskać zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego WE?.....	33
14. Co to jest karta pobytu i na jakiej podstawie się ją wydaje?.....	35
15. Czy posiadając zezwolenie na pobyt w Polsce można podróżować bez wizy po strefie Schengen?.....	36
Rozdział V. Praca.....	37
1. Pozwolenia na pracę.....	37
1.1. Kto jest zwolniony z obowiązku posiadania pozwolenia na pracę?.....	37
1.2. Ułatwienia w podjęciu pracy dla obywateli Białorusi, Ukrainy, Rosji i Mołdowy.....	38

1.3.	Rodzaje zezwoleń na pracę.....	39
2.	Procedura uzyskania pozwolenie na pracę.....	39
2.1.	Kto występuje o wydanie zezwolenia na pracę?	39
2.2.	Kto wydaje zezwolenie na pracę?.....	39
2.3.	Jakie warunki muszą być spełnione, aby uzyskać zezwolenie na pracę typu A?	40
2.4.	Jakie warunki muszą być spełnione, aby uzyskać zezwolenie na pracę typu B?.....	41
2.5.	Jakie warunki muszą być spełnione, aby uzyskać zezwolenie na pracę typu C-E?	42
2.6.	Na jaki okres jest wydawane zezwolenie na pracę?	42
2.7.	Kiedy należy składać wniosek o zezwolenie lub przedłużenie zezwolenia na pracę?	42
2.8.	Jakie dokumenty są potrzebne do uzyskania zezwolenia na pracę?	43
2.9.	Jakie dokumenty są potrzebne do przedłużenia zezwolenia na pracę?	45
2.10.	W jakiej formie wydawane jest zezwolenie na pracę?	45
2.11.	Jaka jest opłata za wydanie zezwolenia na pracę?	45
2.12.	Jak długo trwa postępowania o wydanie zezwolenia na pracę?	45
3.	Odmowa wydania zezwolenia na pracę.....	46
3.1.	Kiedy wojewoda odmawia wydania zezwolenia na pracę?	46
3.2.	Czy od decyzji o odmowie udzielenia zezwolenia na pracę można się odwołać?.....	46
4.	Kiedy wojewoda może uchylić zezwolenie na pracę?	47
	Rozdział VI. Podatki	49
1.	Jakie podatki płaci się w Polsce?.....	49
2.	Numer Identyfikacji Podatkowej (NIP) – co to jest i jak go uzyskać?.....	49
3.	Kto i od czego płaci podatek dochodowy od osób fizycznych?	50
4.	Co podlega opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych?	51
5.	Jak się oblicza i płaci podatek dochodowy od osób fizycznych?	51
6.	Co to jest formularz PIT?	53
7.	Kto składa zeznanie podatkowe?	54
8.	Kiedy i jak należy złożyć zeznanie podatkowe?.....	54
9.	Co się dzieje, gdy podatnik nie złożył zeznania podatkowego w terminie?	56
10.	Jak obliczyć kwotę netto, czyli ile zarabia się „na rękę”.	57
	Rozdział VII. Ubezpieczenia.....	59
1.	Ubezpieczenia społeczne.....	59
1.1.	Jakie są rodzaje ubezpieczeń społecznych w Polsce?	59
1.2.	Kto podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu?	59
1.3.	Kto podlega ubezpieczeniu chorobowemu?.....	60
1.4.	Kto podlega ubezpieczeniu wypadkowemu?	60
1.5.	W jakich okresach podlega się obowiązkowym ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowemu, chorobowemu i wypadkowemu?	60
1.6.	Kto płaci składki?.....	60

1.7.	Jak oblicza się składki?	61
1.8.	Kto i kiedy zgłasza ubezpieczonego do ZUS?	62
1.9.	Jak kontrolować prawidłowość odprowadzanych składek?	62
2.	Dodatkowe informacje dotyczące ubezpieczeń emerytalnych.....	63
2.1.	Co to jest tzw. II filar i jak się do niego zapisać?	63
2.2.	Kto jest zobowiązany do wybrania II filaru?.....	63
2.3.	Czym jest tzw. III Filar?	64
3.	Ubezpieczenie zdrowotne.	65
3.1.	Czy można ubezpieczyć się dobrowolnie w NFZ?	65
3.2.	Wysokość składki na ubezpieczenie zdrowotne?	65
3.3.	Do jakich świadczeń zdrowotnych ma prawo osoba ubezpieczona?.....	65
3.4.	Jakie świadczenia nie są gwarantowane?	66
3.5.	Wybór przychodni i lekarza w ramach ubezpieczenia w NFZ.....	67
3.6.	Jakie dokumenty potwierdzają prawo do świadczeń opieki zdrowotnej?	67
3.7.	Skierowania do lekarzy specjalistów i na badania.....	69
3.8.	Leczenie szpitalne.....	69
3.9.	Opieka zdrowotna poza systemem publicznym.	69
4.	Inne ubezpieczenia.....	70
4.1.	Jakie inne ubezpieczenia mają charakter obowiązkowy?	70
4.2.	Co to jest ubezpieczenie OC?	70
4.3.	Gdzie i na jaki okres zawiera się umowę ubezpieczenia OC?.....	70
4.4.	Co to jest ubezpieczenie autocasco (AC)?.....	71
4.5.	Co to jest ubezpieczenie NNW?.....	71
4.6.	Ubezpieczenie domu lub mieszkania.....	71
Rozdział VIII. Pomoc społeczna.		73
1.	Komu przysługuje prawo do świadczeń z pomocy społecznej?.....	73
2.	W jakich sytuacjach przysługuje prawo do pomocy społecznej?.....	73
3.	Jakie są rodzaje świadczeń z pomocy społecznej?.....	74
4.	Komu przysługuje zasiłek stały?	75
5.	Kiedy przysługuje zasiłek okresowy?	75
6.	Kiedy jest przyznawany zasiłek celowy?.....	76
7.	Kto ma prawo do schronienia, posiłku i ubrania?.....	76
8.	Jak uzyskać świadczenie z pomocy społecznej?	76
Rozdział IX. Ochrona prawna – wybrane zagadnienia.		77
1.	System sądownictwa w Polsce.....	77
1.1.	Rodzaje sądów.	77
1.1.1.	Sąd Najwyższy (SN).....	77
1.1.2.	Sądy powszechne – rejonowe, okręgowe, apelacyjne.	77
1.1.3.	Wojewódzkie sądy administracyjne (WSA).....	78
1.1.4.	Sądy wojskowe.....	79
2.	Przestępstwa.....	79
2.1.	Co zrobić jeśli padłem/padłam ofiarą przestępstwa?.....	79
2.2.	Jakie są rodzaje przestępstw i co z tego wynika?	79
2.3.	Skąd wiadomo czy policja zajmuje się zgłoszoną sprawą?	80

2.4.	Czy pokrzywdzony/na może mieć adwokata i co zrobić, jeśli go/jej na taką pomoc nie stać?	81
2.5.	Co to są przestępstwa z nienawiści?	81
2.6.	Cudzoziemiec jako oskarżony	82
3.	Ochrona przed dyskryminacją	82
3.1.	Czym jest dyskryminacja?	82
3.2.	Dyskryminacja w pracy.	83
3.3.	W jaki sposób osoba dyskryminowana może dochodzić swoich praw?	83
3.4.	W jaki sposób ofiara dyskryminacji niezwiązanej z zatrudnieniem może dochodzić swoich praw?	84
4.	Skarga do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	85
4.1.	Co to jest Europejski Trybunał Praw Człowieka i czym się zajmuje?	85
4.2.	Kto może złożyć skargę do ETPC?	85
4.3.	Czego może dotyczyć skarga do ETPC?	85
4.4.	Jakie warunki formalne musi spełniać skarga do ETPC?	85
4.5.	W jaki sposób należy wnieść skargę?	86
4.6.	Jak wygląda postępowanie przed Trybunałem?	86
5.	Rzecznik Praw Obywatelskich.	87
5.1.	Kim jest Rzecznik Praw Obywatelskich i czym się zajmuje?	87
5.2.	Czy cudzoziemiec może uzyskać pomoc od RPO?	87
5.3.	Jak złożyć wniosek do RPO i co powinien zawierać?	87
5.4.	W jaki sposób działa RPO?	88
5.5.	Czym nie zajmuje się RPO?	88
6.	Rzecznik Praw Dziecka	89
6.1.	Kim jest Rzecznik Praw Dziecka i czym się zajmuje?	89
6.2.	W jaki sposób można skontaktować się z Rzecznikiem Praw Dziecka?	89
6.3.	W jaki sposób działa Rzecznik Praw Dziecka?	89
	Aneksy	91
	Aneks 1. Kościoły i związki wyznaniowe	91
	Aneks 2. Adresy urzędów wojewódzkich.	93
	Aneks 3. Instytucje i organizacje pomagające cudzoziemcom.	95
	Aneks 4. Organizacje cudzoziemców.	97
	Aneks 5. Okoliczności będące podstawą udzielenia zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, zgodnie z ustawą z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach (Dz.U. 2003 Nr 128 poz. 1175 z późn.zm.)	98
	Aneks 6. Bibliografia.	102

Wprowadzenie

W założeniu głównym odbiorcą tej książki są legalni migranci spoza Unii Europejskiej, przyjeżdżający do Polski z zamiarem podjęcia pracy i pozostania tutaj na dłuższy okres. Wybór takiego odbiorcy naturalnie wpłynął na zawartość tej publikacji. Część przedstawionych w niej regulacji prawnych, przede wszystkim tych odnoszących się do zatrudnienia i legalizacji pobytu, nie dotyczy przybyszów z krajów Unii Europejskiej ani obywateli Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Nie ma w niej również informacji na temat edukacji ani zakładania działalności gospodarczej w Polsce. Warto jednak w tym miejscu przypomnieć, że te tematy zostały opracowane w niedawno wydanych publikacjach o podobnym charakterze¹. W niniejszym pakiecie staraliśmy się zawrzeć najistotniejsze wiadomości, niezbędne do funkcjonowania w Polsce osoby tutaj zatrudnionej lub starającej się o zatrudnienie. Stąd też główną oś książki stanowią informacje z zakresu legalizacji pobytu, zezwolenia na zatrudnienie, systemu podatkowego oraz ubezpieczeń (ograniczone do sytuacji najbardziej typowych). Aby ułatwić poruszanie się w tych tematach, zamieściliśmy słowniczek najważniejszych terminów i skrótów używanych potocznie, gdy jest mowa na powyższe tematy. Zamieściliśmy również wykaz ważnych dla cudzoziemców urzędów, ze wskazaniem jakimi sprawami dana instytucja się zajmuje. Biorąc pod uwagę fakt, że migranci są grupą szczególnie narażoną na potencjalną dyskryminację i przemoc na tle rasowym oraz, że mogą częściej niż Polacy być ofiarami przestępstw, zamieściliśmy rozdział poświęcony ochronie prawnej. Całość publikacji uzupełniają skrótowe informacje o Polsce, jej systemie politycznym, administracyjnym, obchodzonych świętach, dniach wolnych od pracy oraz spisy: kościołów i związków wyznaniowych, organizacji cudzoziemców i organizacji pomagających migrantom.

Książka ta nie obejmuje wszystkich zagadnień dotyczących migrantów w Polsce. Wybierając tematy, braliśmy pod uwagę wnioski wynikające z realizacji projektu *Migranci w Polsce – informacja i pomoc prawna*, korzystaliśmy także z wieloletnich doświadczeń funkcjonujących w Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka programów – programu *Bezpłatnej Pomocy Prawnej dla Cudzoziemców i Uchodźców*, programu *Prawa Mniejszości* oraz *Krajowego Punktu Kontaktowego sieci RAXEN* działającej przy Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Zawartość publikacji była też konsultowana z cudzoziemcami (i ich bliskimi) mieszkającymi w Polsce – do nich zwróciliśmy się z pytaniem o ich doświadczenie z „radzeniem sobie” w Polsce. W szczególności pytaliśmy o to, w jakich dziedzinach życia najtrudniej było im się poruszać, jakie informacje były niełatwe do zdobycia, jakie procedury nastęrczały najwięcej kłopotów. Tym wszystkim osobom chcielibyśmy niniejszym serdecznie podziękować za ich pomysły, rady i wskazówki.

Jak zaznaczyliśmy powyżej, główny odbiorca tej książki jest ściśle określony, jednak wiele informacji w niej zawartych z pewnością okaże się przydatna dla szerszego kręgu osób. Mamy nadzieję, że publikacja pomoże przybywającym do Polski migrantom poruszać się w polskiej rzeczywistości, a tym samym przyczyni się do ich szybkiej i łatwej integracji z polskim społeczeństwem.

1 Np. Okręgowa Izba Radców Prawnych wydała *Informator dla cudzoziemców dotyczący podejmowania w Polsce nauki i studiów* (Warszawa 2009). Zasady zakładania działalności gospodarczej przez cudzoziemców zostały opisane m.in. na stronie www.migrant.info.pl

Rozdział I

Garść informacji o Polsce.

Powierzchnia – 312 685 km²

Zaludnienie – 38 157 055 mln (2006 r.)

Stolica – Warszawa

Język urzędowy – polski

Waluta – złoty polski (sto groszy)

Jednostki miar – system metryczny, temperatura podawana w stopniach Celsjusza

Czas – okres zimowy – czas środkowoeuropejski CET (UTC +1), okres letni – CEST (UTC +2)

Podział administracyjny – 2478 gmin, 314 powiatów, 16 województw.

Stolice województw: województwo dolnośląskie – Wrocław, kujawsko-pomorskie – Bydgoszcz/Toruń, lubelskie – Lublin, lubuskie – Gorzów Wielkopolski/Zielona Góra, łódzkie – Łódź, małopolskie – Kraków, mazowieckie – Warszawa, opolskie – Opole, podkarpackie – Rzeszów, podlaskie – Białystok, pomorskie – Gdańsk, śląskie – Katowice, świętokrzyskie – Kielce, warmińsko-mazurskie – Olsztyn, wielkopolskie – Poznań, zachodniopomorskie – Szczecin.

Mapa administracyjna Polski



Źródło: Wikipedia, udostępnione na warunkach licencji GNU Free Documentation License

1. Ustrój polityczny.

Rzeczpospolita Polska jest republiką z systemem parlamentarno-gabinetowym, wielopartyjnym. Na czele państwa stoi Prezydent RP. Obowiązuje trójpodział władzy. Władza ustawodawcza należy do dwuizbowego parlamentu (izba niższa – Sejm, izba wyższa – Senat), władza sądownicza do sądów i trybunałów, zaś władza wykonawcza – do kierowanej przez premiera Rady Ministrów (rządu) oraz Prezydenta. Rząd sprawuje władzę na poziomie centralnym, ma też swoich przedstawicieli na poziomie województw – są to wojewodowie (do obsługi wojewody powołane są Urzędy Wojewódzkie).

Ustrój Polski zakłada także decentralizację władzy publicznej – określona ustawowo część władzy publicznej należy do władz lokalnych, ustanawianych w obrębie wspólnot samorządowych. Jednostkami samorządowymi są gminy (najmniejsze wspólnoty), powiaty (w tym też miasta na prawach powiatu) oraz województwa. Ich organy stanowiące to rady – rady gmin, powiatów, miast oraz sejmiki wojewódzkie. Władzę wykonawczą w województwach stanowią marszałkowie, w powiatach – starostowie, zaś w gminach – w zależności od ich wielkości i charakteru – wójtowie, burmistrzowie lub prezydenci miast.

Prezydent RP, parlament i władze lokalne wybierane są w drodze wyborów powszechnych. Wybory prezydenckie odbywają się co pięć lat. Wybory do parlamentu, w których wybierani są posłowie na Sejm i senatorowie, odbywają się co cztery lata (ew. częściści w przypadku skrócenia kadencji). Również co cztery lata wybierane są władze lokalne. Wójtowie, burmistrzowie i prezydenci, w tym również Prezydent RP, wybierani są w wyborach bezpośrednich.

Czynne prawo wyborcze mają wszyscy obywatele Polski, którzy ukończyli 18 rok życia (i nie zostali pozbawieni praw wyborczych). Głosować i kandydować w wyborach lokalnych mogą także cudzoziemcy, ale tylko obywatele Unii Europejskiej, mieszkający na stałe w Polsce. Mogą oni również głosować i startować w wyborach do Parlamentu Europejskiego.

2. Religia

Większość Polaków to katolicy – szacuje się, że ponad 95% należy do Kościoła Rzymsko-Katolickiego. W Polsce funkcjonuje szereg innych kościołów chrześcijańskich. Drugim co do wielkości jest Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny. Znaczną grupę stanowią protestanci różnych tradycji – Kościół Ewangelicko-Augsburski, Ewangelicko-Reformowany, Kościół Chrześcijan Baptystów, Kościół Ewangelicko-Methodystyczny, Kościół Zielonoświątkowy, Kościół Adwentystów Dnia Siódmego. W Polsce działają też gminy wyznaniowe żydowskie oraz po kilka wspólnot zrzeszających muzułmanów, hinduistów i buddystów (lista kościołów i związków wyznaniowych w aneksie nr 1).

Polacy są narodem religijnym, stąd też obecność Kościoła Rzymsko-Katolickiego widoczna jest w życiu publicznym i społecznym. W szkołach odbywa się nauka religii, a w wielu miejscach, w tym w miejscach użyteczności publicznej, wiszą chrześcijańskie symbole religijne.

3. Święta i dni wolne od pracy.

W Polsce dniami ustawowo wolnymi od pracy są wszystkie niedziele oraz dwanaście innych dni – święta państwowe i kościelne, przy czym te ostatnie to najważniejsze święta katolickie. Polacy świętują: 1 stycznia – Nowy Rok, pierwszy i drugi dzień Wielkanocy (święto ruchome, przypada w marcu lub kwietniu), 1 maja – Święto Pracy, 3 maja – rocznica uchwalenia pierwszej polskiej Konstytucji w 1791 roku, Zesłanie Ducha Świętego (popularnie nazywane Zielone Świątki, święto ruchome obchodzone 49 dni po Wielkanocy, zawsze przypada w niedziele), Boże Ciało (święto ruchome, zwykle przypada w czerwcu, zawsze w czwartek), 15 sierpnia – Wniebowzięcie Najświętszej Marii Panny i jednocześnie Dzień Wojska Polskiego, 1 listopada – Dzień Wszystkich Świętych, 11 listopada – rocznica odzyskania niepodległości przez Polskę w 1918 roku, 25 grudnia – pierwszy dzień Świąt Bożego Narodzenia, 26 grudnia – drugi dzień Świąt Bożego Narodzenia. Warto pamiętać, że w te dni obowiązuje zakaz handlu, więc większość sklepów i punktów usługowych jest zamknięta. Czynne są tylko stacje benzynowe i małe sklepiki.

Polskie prawo stanowi, że pracuje się przez pięć dni w tygodniu, a dwa dni w tygodniu są wolne od pracy. Jednym z nich jest ustawowo niedziela, drugi dzień ustala dowolnie pracodawca – najczęściej jest to sobota.

Warto wiedzieć, że na mocy ustawy o wolności sumienia i wyznania, osoby należące do innych wyznań, których święta religijne nie są dniami ustawowo wolnymi od pracy, mogą na własną prośbę uzyskać zwolnienie od pracy lub nauki na czas niezbędny do obchodzenia tych świąt, zgodnie z wymogami swojej religii. Osoby niepełnoletnie mogą korzystać z tego prawa na wniosek swych rodziców bądź opiekunów prawnych. Zwolnienie od pracy może być udzielone pod warunkiem odpracowania czasu zwolnienia, bez prawa do dodatkowego wynagrodzenia za pracę w dni ustawowo wolne od pracy lub pracę w godzinach nadliczbowych.

4. Telefony alarmowe w Polsce

999 – Pogotowie ratunkowe

998 – Straż pożarna

997 – Policja

986 – Straż miejska (tylko niektóre miasta)

981 – Pomoc drogowa

112 – Europejski numer alarmowy, na który należy dzwonić w przypadku: pożaru, wypadku drogowego, włamania, kradzieży, w przypadku przemocy, rozpoznania osoby poszukiwanej w Polsce, porażenia prądem, nagłego omdlenia i utraty świadomości, poważnego uszkodzenia ciała i silnego krwawienia oraz innych sytuacjach zagrażających życiu lub zdrowiu. Dzwoniąc na ten numer, uzyskuje się połączenie z dyspozytorem, który w zależności od potrzeby wzywa odpowiednie służby (pogotowie, staż pożarną, policję).

I.C.E. – pod tym hasłem we własnym telefonie należy umieścić nr telefonu osoby, którą należy zawiadomić w sytuacji wypadkowej.

Więcej informacji o Polsce można znaleźć na stronach: www.poland.gov.pl .

Rozdział II

Ważne skróty i terminy.

Numer PESEL – PESEL to skrót od nazwy Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności, zaś numer PESEL to 11-cyfrowy numer pod którym dana osoba fizyczna jest zarejestrowana w tym rejestrze, jednoznacznie ją identyfikujący. Numer PESEL nadaje się osobom przebywającym w Polsce na pobyt stały lub czasowy, przekraczający okres trzech miesięcy. Identyfikowanie się numerem PESEL konieczne jest w wielu sytuacjach życiowych, np. w trakcie korzystania z ubezpieczeń zdrowotnych.

Zameldowanie (potocznie **meldunek**) – rejestracja w urzędzie gminy/miasta faktu mieszkania danej osoby w danym miejscu (mieszkaniu, domu). Zameldowania można dokonać na pobyt czasowy do 3 miesięcy, na pobyt czasowy ponad 3 miesiące oraz na pobyt stały.

Karta pobytu – dokument stwierdzający tożsamość cudzoziemca w Polsce. Wydawana jest cudzoziemcowi, który uzyskał zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony, zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego WE lub zezwolenie na osiedlenie się na terytorium Polski. Karta pobytu (wraz z dokumentem podróży) uprawnia do wielokrotnego przekraczania granic Polski bez konieczności uzyskiwania wizy.

NIP – skrót od nazwy Numer Identyfikacji Podatkowej. Jest to 10-cyfrowy numer identyfikujący konkretnego podatnika, konieczny do dokonywania rozliczeń podatkowych. Numer ten nadaje naczelnik Urzędu Skarbowego, właściwego ze względu na miejsce zamieszkania.

PIT – formularz zgłoszenia podatkowego. PIT-y mają różne numery, w zależności od źródła zgłaszanych dochodów. Formularze PIT można ściągnąć z Internetu, najlepiej ze strony Ministerstwa Finansów (www.mf.gov.pl).

OFE – Otwarty Fundusz Emerytalny. W Polsce składki emerytalne obowiązkowo odprowadzane są do dwóch instytucji: Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (to jest tzw. I. Filar) i do jednego z Otwartych Funduszy Emerytalnych (II. Filar). Osoba rozpoczynająca pracę w Polsce wybiera sobie do którego z OFE chce odprowadzać swoje składki. W przypadku braku wyboru zostanie losowo przydzielona do jednego z nich.

ZUS RMUA – raport na temat odprowadzonych składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne. Przekazywany jest co miesiąc pracownikowi przez płatnika (pracodawcę).

NFZ – Narodowy Fundusz Zdrowia – państwowa jednostka dysponująca środkami pochodzącymi ze składek na obowiązkowe ubezpieczenia zdrowotne. Logiem **NFZ** oznaczone są placówki oferujące usługi medyczne w ramach publicznej służby zdrowia.

ZUS – Zakład Ubezpieczeń Społecznych – instytucja państwowa realizująca zadania z zakresu ubezpieczeń społecznych w Polsce.

OC – ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej, jest obowiązkowe dla posiadaczy pojazdów mechanicznych (pokrywa się z niego ewentualne szkody wyrządzone przy użyciu tego pojazdu), dobrowolnie można ubezpieczyć się od odpowiedzialności cywilnej w innych sytuacjach życiowych.

Rozdział III

Co i gdzie – wykaz ważniejszych urzędów ze wskazaniem, jakie sprawy można w nich załatwić.

Nazwa urzędu	Opis	Sprawy
Urząd Wojewódzki	Administracja rządowa na poziomie wojewódzkim. Urzędy Wojewódzkie znajdują się w stolicach województw i ich delegaturach. Lista Urzędów Wojewódzkich – aneks 2.	Legalizacja pobytu cudzoziemca, wydawanie kart pobytu; prowadzenie spraw z zakresu repatriacji; zezwolenia na pracę cudzoziemców.
Urząd do Spraw Cudzoziemców	Urząd Centralny Adres: ul. Koszykowa 16 00-564 Warszawa tel. (22) 601 74 02 fax (22) 601 74 13 www.udsc.gov.pl	Odwołania w sprawie legalizacji pobytu (w przypadku otrzymania odmownej decyzji wojewody), rozpatrywanie wniosków o nadanie statusu uchodźcy.
Urząd Gminy Urząd Miasta	Urzędy te znajdują się we wszystkich gminach i miastach. W większych miastach urzędy podzielone są na wydziały dla poszczególnych dzielnic miasta – należy zwracać się do urzędu/wydziału właściwego ze względu na miejsce zamieszkania.	Zameldowanie cudzoziemca na pobyt czasowy lub stały; nadanie numeru PESEL; rejestracja samochodu, wydanie prawa jazdy.
Urząd Stanu Cywilnego	Jednostka organizacyjna urzędu gminy/miasta.	Zgłoszenie urodzenia dziecka, zgłoszenie zgonu, zawarcie małżeństwa oraz inne sprawy związane ze zmianą stanu cywilnego; wydanie odpisu aktu urodzenia, aktu małżeństwa i aktu zgonu; wpisywanie treści zagranicznych aktów stanu cywilnego do polskich ksiąg; uznanie ojcostwa dziecka narodzonego lub poczętego.

Urząd Skarbowy	Urzędy te znajdują się w większości miast. W większych miastach jest kilka urzędów – należy zwracać się do urzędu właściwego ze względu na miejsce zamieszkania.	Wszelkie rozliczenia podatkowe.
-----------------------	--	---------------------------------

Rozdział IV

Karolina Rusiłowicz

Legalizacja pobytu w Polsce.

1. Jakie warunki musi spełnić cudzoziemiec, aby przyjechać do Polski?

Cudzoziemiec może przekroczyć granicę i przebywać na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli posiada:

- 1) ważny dokument podróży,
- 2) ważną wizę lub inny ważny dokument (np. zezwolenie, przepustka w określonych przypadkach) uprawniający do wjazdu i pobytu na tym terytorium, jeżeli są wymagane.

Z obowiązku wizowego do 90 dni zwolnieni są obywatele następujących państw: Andora, Antigua i Barbuda, Argentyna, Australia, Wyspy Bahama, Barbados, Brazylia, Brunei Darussalam, Chile, Chorwacja, Gwatemala, Honduras, Izrael, Japonia, Kanada, Korea Południowa, Kostaryka, Malezja, Mauritius, Meksyk, Monako, Nikaragua, Nowa Zelandia, Panama, Paragwaj, Salwador, San Marino, Saint Kitts i Nevis, Seszele, Singapur, Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, Urugwaj, Watykan, Wenezuela, Norwegia, Lichtenstein, Islandia, Szwajcaria. Ponadto mieszkańcy Hongkong SAR i Makao SAR, regionów administracyjnych Chińskiej Republiki Ludowej oraz brytyjscy obywatele Hongkongu (ang. *British Nationals (Overseas)*). Wizy nie potrzebują również obywatele Unii Europejskiej.

Uwaga: Zwolnienia z obowiązku wizowego nie dotyczą osób wyjeżdżających w celu podjęcia nauki, pracy czy innej działalności zarobkowej.

W przypadku obowiązku posiadania wizy, jej brak skutkuje odmową wjazdu na terytorium Polski. Pobyt na terytorium RP po terminie ważności wizy lub w razie odmowy jej przedłużenia jest uznawany za nielegalny.

2. Rodzaje wiz.

Wiza może uprawniać do jednego, dwóch lub nieograniczonej liczby wjazdów w okresie pobytu oznaczonym w wizie liczbą dni.

- 1) **Wiza jednolita pobytowa (tzw. wiza Schengen) oznaczona symbolem „C”** uprawnia do jednego lub większej liczby wjazdów, pod warunkiem, że ani długość jednorazowego pobytu, ani całkowita długość kolejnych pobytów na terytorium państw obszaru Schengen² nie przekracza 3 miesięcy w ciągu każdego okresu 6 miesięcy liczonego od dnia pierwszego wjazdu na to terytorium.

² Do państw obszaru Schengen należy większość państw UE: Austria, Belgia, Dania, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Luksemburg, Niderlandy, Niemcy, Portugalia, Szwecja, Włochy, Estonia, Litwa, Łotwa, Malta, Polska, Czechy, Słowacja, Słowenia, Węgry oraz Norwegia, Islandia, Szwajcaria.

- 2) **Wiza krajowa oznaczona symbolem „D”** uprawnia do wjazdu i ciągłego pobytu na terytorium Polski lub kilku pobytów następujących po sobie, trwających łącznie dłużej niż 3 miesiące i nieprzekraczających łącznie 1 roku w okresie ważności wizy.

UWAGA: Cudzoziemiec posiadający wizę krajową oznaczoną symbolem „D” ma prawo do jednorazowego przejazdu przez terytorium innych państw Schengen w celu jednorazowego dotarcia do państwa, które wydało wizę. Wyżej wymieniona wiza nie uprawnia do przejazdu tranzytem przez państwa Schengen w drodze powrotnej do kraju pochodzenia.

2.1. Jak zdobyć wizę?

Wizy wydaje i odmawia ich wydania konsul. Wniosek o wydanie wizy należy zatem złożyć do konsula. Konsulowie urzędują w konsulatach i w wydziałach konsularnych ambasad Polski w różnych krajach – wniosek o wizę należy więc złożyć do jednej z tych instytucji. Jeżeli w kraju cudzoziemca nie ma polskiego konsulatu, musi on się udać do najbliższej takiej placówki w innym kraju. Wydana przez konsula decyzja o odmowie wydania wizy jest ostateczna. Wizy wydaje się jako wizy jednolite: pobytowe lub tranzytowe oraz jako wizy krajowe.

O wizę można się ubiegać, jeżeli cudzoziemiec posiada ważny dokument podróży, którego okres ważności przekracza co najmniej o 3 miesiące termin, w którym musi nastąpić wyjazd na podstawie wydanej wizy z terytorium Polski lub obszaru Schengen w przypadku wizy jednolitej.

Za przyjęcie i rozpatrzenie przez konsula wniosku o wydanie wizy należy uiścić opłatę konsularną (wynosi ona 60 euro w przypadku wiz jednolitych, jak i krajowych). Opłatę konsularną należy uiścić przed złożeniem wniosku o wydanie wizy. Opłata ta nie jest zwracana w przypadku odmowy wydania wizy.

Ubiegając się o wydanie wizy należy złożyć do konsula wniosek, do którego należy załączyć:

- 1) fotografie osób objętych wnioskiem,
- 2) dokumenty potwierdzające cel wjazdu (zaproszenie, dowód przyjęcia na studia),
- 3) dowód ubezpieczenia, w którym ubezpieczyciel zobowiązuje się do pokrycia kosztów leczenia na terytorium państw obszaru Schengen w wysokości co najmniej 30000 euro przez okres zamierzonego pobytu na tym terytorium – w przypadku wniosku o wydanie wizy jednolitej pobytowej,
- 4) dowód posiadania ubezpieczenia zdrowotnego w rozumieniu przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych lub pokrycie przez ubezpieczyciela kosztów leczenia na terytorium Polski przez okres zamierzonego pobytu na tym terytorium – w przypadku wniosku o wydanie wizy krajowej,
- 5) dowód uiszczenia opłaty konsularnej.

Cudzoziemiec powinien również posiadać wystarczające środki utrzymania na czas trwania planowanego pobytu oraz na powrót do państwa pochodzenia lub na tranzyt albo dokument potwierdzający możliwość uzyskania takich środków zgodnie z prawem (np. dowód taki może stanowić zaproszenie, w którym zapraszający zobowiązuje się do pokrycia kosztów). Powyższe nie dotyczy m.in. cudzoziemców przybywających do Polski na podstawie wizej w celu wykonywania pracy.

2.2. Jak ubiegać się o wizę w celu wykonywania pracy?

Wiza w celu wykonywania pracy może być wydana jako wiza krajowa lub jako wiza pobytowa jednolita. Wiza w celu wykonywania pracy może być wydana, jeżeli cudzoziemiec przedstawi zezwolenie na pracę na terytorium Polski lub – jeżeli zezwolenie na pracę nie jest wymagane – pisemne oświadczenie pracodawcy o zamiarze powierzenia cudzoziemcowi wykonywania pracy.

Wizę w celu wykonywania pracy wydaje lub odmawia jej wydania konsul właściwy ze względu na państwo stałego zamieszkania cudzoziemca. Jeżeli cudzoziemiec legalnie przebywa na terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej, państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA)³, wizę w celu wykonywania pracy może mu wydać także inny konsul.

Wizę pobytową w celu wykonywania pracy wydaje się na okres pobytu, który odpowiada okresowi wskazanemu w zezwoleniu na pracę lub oświadczeniu pracodawcy. Wizej nie wydaje się jednak na okres dłuższy niż na rok – w przypadku, jeżeli cudzoziemiec ubiega się o wydanie wizej krajowej, lub trzy miesiące – w przypadku wizej pobytowej jednolitej.

Procedura starania się o wizę pracowniczą jest taka sama jak przy wizach pobytowych.

2.3. Czy posiadaną wizę można w Polsce przedłużyć?

Wiza może być przedłużona wyłącznie w przypadku, jeżeli spełnione są łącznie następujące warunki:

- 1) przemawia za tym ważny interes zawodowy lub osobisty cudzoziemca albo względy humanitarne,
- 2) zdarzenia, które są przyczyną ubiegania się o przedłużenie wizej, wystąpiły niezależnie od woli cudzoziemca i nie były możliwe do przewidzenia w chwili wydania wizej,
- 3) okoliczności sprawy nie wskazują, że cel pobytu będzie inny niż deklarowany
- 4) nie zachodzą okoliczności uzasadniające odmowę wydania wizej.

Okres pobytu na terytorium Polski na podstawie przedłużonej wizej nie może przekroczyć maksymalnego okresu pobytu przewidzianego dla danego typu wizej (3 miesiące w przypadku wizej jednolitej pobytowej lub 1 roku w przypadku wizej krajowej).

Organem właściwym do przedłużania wizej jest wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca. Wniosek o przedłużenie wizej trzeba więc złożyć do

3 Norwegia, Lichtenstein, Islandia, Szwajcaria.

województwa, używając do tego stosownego formularza (dostępnego np. na stronie www.mazowieckie.pl). Należy to zrobić co najmniej 7 dni przed upływem okresu pobytu na podstawie posiadanej wizy jednolitej pobytowej oznaczonej symbolem „C” lub 14 dni przed upływem okresu pobytu na podstawie wizy krajowej oznaczonej symbolem „D”.

Cudzoziemiec ubiegający się o przedłużenie wizy jest obowiązany uzasadnić wniosek, dołączyć dokumenty potwierdzające okoliczności podane we wniosku oraz fotografie osób objętych wnioskiem. Należy również wnieść opłatę – 60 euro za przedłużenie wizy jednolitej lub 406 złotych za wizę krajową. Przedłużenie lub odmowa przedłużenia wizy następuje w drodze decyzji.

Jeżeli wojewoda nie zdąży wydać decyzji w sprawie przedłużenia wizy przed upływem legalnego pobytu na podstawie poprzednio posiadanej wizy, cudzoziemcowi wydaje się wizę krajową na okres postępowania w sprawie przedłużenia wizy (tzw. wizę proceduralną). Po wydaniu decyzji ostatecznej wiza proceduralna jest anulowana.

Jeżeli wniosek o przedłużenie wizy nie został złożony we wskazanych powyżej terminach, a postępowanie w tej sprawie nie zostanie zakończone przed upływem legalnego pobytu na podstawie posiadanej wizy, cudzoziemiec będzie obowiązany do opuszczenia Polski i oczekiwania na decyzję za granicą.

3. Jak uzyskać prawo pobytu w Polsce?

Jeżeli zachodzą okoliczności uzasadniające zamieszkiwanie na terytorium Polski przez okres dłuższy niż 3 miesiące, cudzoziemiec przebywający w Polsce może ubiegać się o udzielenie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony.

Okoliczności, na podstawie których cudzoziemcy najczęściej ubiegają się o zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony, to m.in.:

- 1) uzyskanie zezwolenia na pracę albo pisemnego oświadczenia pracodawcy o zamiarze powierzenia cudzoziemcowi wykonywania pracy, jeżeli zezwolenie na pracę nie jest wymagane,
- 2) prowadzenie działalności gospodarczej na podstawie przepisów obowiązujących w Polsce, korzystnej dla gospodarki narodowej, a w szczególności przyczyniającej się do wzrostu inwestycji, transferu technologii, wprowadzania korzystnych innowacji lub tworzenia nowych miejsc pracy,
- 3) związek małżeński z obywatelem polskim,
- 4) zamiar przybycia do Polski jako członek rodziny cudzoziemca lub przebywanie w Polsce w celu połączenia z rodziną⁴,

⁴ Przepis ten dotyczy cudzoziemca przebywającego w Polsce m.in. na podstawie zezwolenia na osiedlenie się, na podstawie zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego WE lub przebywającego w Polsce co najmniej 2 lata na podstawie zezwoleń na zamieszkanie na czas oznaczony. W tych przypadkach, bezpośrednio przed złożeniem wniosku o udzielenie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony dla członka rodziny, cudzoziemiec taki musi przebywać w Polsce na podstawie zezwolenia wydanego na okres pobytu nie krótszy niż rok. Za członków rodziny uważa się małżonków (dotyczy tylko związków uznawanych przez prawo polskie, np. za takie nie będą uznane małżeństwa poligamiczne lub osób tej samej płci) oraz ich małoletnie dzieci, także dzieci adoptowane.

- 5) przybywanie lub pobyt w Polsce w celu podjęcia lub kontynuacji stacjonarnych studiów wyższych lub doktoranckich (także w przypadku podjęcia studiów na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, które to studia mają być kontynuowane lub uzupełniane na terytorium Polski).

UWAGA: Powyżej nie wskazano wszystkich podstaw ubiegania się o zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony. Wszystkie okoliczności będące podstawą udzielenia zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony wymienione zostały w załączniku nr 5.

Procedura starania się o zezwolenie na zamieszkanie zależy od powodu, z jakiego dana osoba chce uzyskać zezwolenie. Inna jest w przypadku podjęcia pracy, inna w przypadku związku małżeńskiego z obywatelem RP. Procedury te zostały opisane w następnych rozdziałach.

4. Skutki nielegalnego pobytu w Polsce.

Cudzoziemiec jest obowiązany opuścić terytorium RP przed upływem terminu ważności wizy lub poprzedniego zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, jeżeli nie uzyskał kolejnego zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, zezwolenia na osiedlenie się lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego WE. W przeciwnym razie dalszy pobyt cudzoziemca na terytorium RP będzie nielegalny.

UWAGA: Także cudzoziemiec zwolniony z obowiązku posiadania wizy, który wjechał na terytorium RP na podstawie wizy (np. w celu wykonywania pracy, podjęcia studiów) jest zobowiązany opuścić to terytorium po wygaśnięciu wizy, w razie jej nieprzedłużenia lub nieuzyskania zezwolenia na pobyt.

Osoba przebywająca w Polsce nielegalnie może zostać: zatrzymana przez straż graniczną lub policję, zobowiązana do opuszczenia terytorium Polski, umieszczona (na podstawie postanowienia sądu) w ośrodku strzeżonym lub areszcie w celu wydalenia, a w końcu – wydalona. W razie wydania decyzji o wydaleniu, dane cudzoziemca są przekazywane do wykazu osób, których pobyt na terytorium Polski jest niepożądany oraz do Systemu Informacyjnego Schengen na 3 lub 5 lat. W razie wydania decyzji o zobowiązaniu do opuszczenia Polski, dane cudzoziemca są przekazywane do wykazu osób, których pobyt w Polsce jest niepożądany na okres 1 roku.⁵

5. Ogólne informacje dotyczące procedury legalizacji pobytu.

Wszystkie wnioski i pisma muszą zostać sporządzone w języku polskim. Urzędy nie zapewniają tłumaczenia w trakcie przesłuchań, więc należy przybyć na nie z tłumaczem. Cudzoziemiec może działać przez pełnomocnika, którym może być każda osoba fizyczna, posiadająca zdolność do czynności prawnych, czyli osoba pełnoletnia i nieubezprawiona. Należy jednak uważać na nieuczciwych pełnomocników.

5 Powyższe nie dotyczy danych osobowych małżonka obywatela polskiego oraz przebywającego w Polsce małżonka cudzoziemca posiadającego zezwolenie na osiedlenie się lub zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego WE (chyba, że jego pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej stanowi zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa albo bezpieczeństwa i porządku publicznego) oraz danych osobowych cudzoziemca posiadającego zezwolenie na osiedlenie się lub zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego WE.

W wielu wnioskach wymaga się udzielenia informacji na temat podróży zagranicznych cudzoziemca w ciągu ostatnich 5 lat. Warto podkreślić, że podanie fałszywych informacji, zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy stanowi podstawę odmowy zezwolenia.

Jeśli cudzoziemiec składa wniosek osobiście, urzędnik nie może odmówić jego przyjęcia, nawet jeśli brakuje pewnych dokumentów albo na pierwszy rzut oka wniosek wydaje się nieuzasadniony. W przypadku niezłączenia wszystkich wymaganych dokumentów, wojewoda wzywa cudzoziemca do uzupełnienia braków formalnych w ciągu 7 lub 14 dni. W korespondencji z urzędem zdecydowanie usprawni postępowanie podanie numeru (sygnatury) sprawy. Nieuzupełnienie braków we wniosku o udzielenie danego zezwolenia w terminie może skutkować pozostawieniem go bez rozpoznania.

Zgodnie z prawem termin rozpatrzenia wniosku wynosi jeden miesiąc, a w przypadku sprawy skomplikowanej – dwa miesiące. W przypadku, kiedy powyższy termin nie zostanie dotrzymany, cudzoziemiec powinien zostać zawiadomiony o przyczynach niezafatwienia sprawy w terminie oraz o nowym terminie zakończenia tejże sprawy. Z praktyki wynika, że zawiadomienie takie często jest wystosowywane kilkakrotnie.

Każde postępowanie w sprawie zezwolenia na pobyt jest dwuinstancyjne. Oznacza to, że można się odwołać od decyzji organu I instancji do II instancji. Od decyzji wojewody należy się odwołać do Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców. Decyzja organu II instancji jest ostateczna, jednak można ją zaskarżyć do wojewódzkiego sądu administracyjnego (złożenie skargi jest odpłatne, możliwe jest uzyskanie prawa pomocy).

6. Jak można zalegalizować pobyt w przypadku podjęcia pracy na terytorium RP?

Cudzoziemiec, który uzyskał zezwolenie na pracę w Polsce albo posiada pisemne oświadczenie pracodawcy o zamiarze powierzenia mu pracy (gdy zezwolenie nie jest wymagane) może ubiegać się o zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony.

Wniosek o udzielenie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony składa się do wojewody właściwego ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca.

Cudzoziemiec ubiegający się o udzielenie zezwolenia powinien złożyć następujące dokumenty:

- 1) 4 egzemplarze wypełnionego formularza wniosku o udzielenie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony (formularze są dostępne w urzędach wojewódzkich, również na stronie internetowej Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego – www.mazowieckie.pl),
- 2) 4 kolorowe fotografie o wymiarach 4,5 cm x 3,5 cm, nieuszkodzone, wyraźne, przedstawiające osobę bez nakrycia głowy i okularów z ciemnymi szklami w taki

- sposób, aby ukazywały głowę w pozycji lewego półprofilu i z widocznym lewym uchem, z zachowaniem równomiernego oświetlenia twarzy⁶ (dołączenie dodatkowej, piątej fotografii zdecydowanie usprawnia postępowanie),
- 3) ważny dokument podróży (2 kserokopie + oryginał do wglądu), w szczególnie uzasadnionym przypadku można okazać inny dokument tożsamości,
 - 4) potwierdzenie uiszczenia opłaty skarbowej – 340 zł,
 - 5) potwierdzenie zameldowania czasowego (patrz punkt 11 tego rozdziału),
 - 6) tytuł prawny do lokalu (za tytuł prawny do lokalu uważa się np. umowę najmu, nie uznaje się natomiast umowy użyczenia lokalu, chyba że użyczającym jest członek najbliższej rodziny),
 - 7) zezwolenie na wykonywanie pracy lub pisemne oświadczenie pracodawcy o zamiarze powierzenia mu pracy (gdy zezwolenie na pracę nie jest wymagane),
 - 8) zezwolenie na wykonywanie pracy przez cudzoziemca na terytorium RP na okres pobytu na podstawie zezwolenia/wizy lub pisemne oświadczenie pracodawcy o zamiarze powierzenia cudzoziemcowi wykonywania pracy, jeżeli zezwolenie na pracę nie jest wymagane
 - 9) umowę o pracę (umowę-zlecenie, umowę o dzieło),
 - 10) formularz rozliczenia podatkowego PIT-37 lub PIT-40 za poprzedni rok (w przypadku ubiegania się o kolejne zezwolenie),
 - 11) zaświadczenie o wywiązywaniu się cudzoziemca ze zobowiązań podatkowych wobec Skarbu Państwa wydane przez właściwy urząd skarbowy,
 - 12) dokumenty potwierdzające posiadanie ubezpieczenia zdrowotnego lub potwierdzenie pokrycia przez ubezpieczyciela kosztów leczenia w Polsce,
 - 13) dokumenty potwierdzające wysokość kosztów zamieszkania (przyjmuje się, że koszty te obejmują co najmniej wysokość stałych opłat związanych z eksploatacją zajmowanego lokalu w rozliczeniu na liczbę osób zamieszkujących w tym lokalu oraz opłaty za dostawy do lokalu energii, gazu, wody oraz odbiór ścieków, odpadów i nieczystości ciekłych).

Cudzoziemiec, ubiegający się o zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony, powinien posiadać stabilne i regularne źródło dochodu wystarczające na pokrycie kosztów utrzymania siebie i członków rodziny pozostających na jego utrzymaniu. Warto pamiętać, że warunek ten jest spełniony również wtedy, gdy koszty utrzymania pokrywa mieszkający w Polsce członek rodziny cudzoziemca, obowiązany do jego utrzymania. Dochód po odliczeniu kosztów zamieszkania, przypadający na każdego członka rodziny pozostającego na utrzymaniu cudzoziemca musi być wyższy niż wysokość dochodu, od której przyznaje się świadczenia pieniężne z pomocy społecznej, czyli 351 zł⁷ (w przypadku gdy cudzoziemiec mieszka sam będzie to 477 zł).

⁶ Jest to standardowe zdjęcie wykonywane w Polsce do dokumentów – aby zrobić odpowiednie zdjęcie najlepiej udać się do zakładu fotograficznego i poprosić o zdjęcie do dowodu.

⁷ Stan na dzień 15.08.2009 r.

Zgodnie z prawem termin rozpatrzenia wniosku wynosi jeden miesiąc, a w przypadku sprawy skomplikowanej – dwa miesiące. W przypadku kiedy w/w termin nie zostanie dotrzymany, cudzoziemiec powinien zostać zawiadomiony o przyczynach niezakończania sprawy w terminie oraz o nowym terminie zakończenia postępowania administracyjnego w tej sprawie. Z praktyki wynika, że zawiadomienie takie często jest wystosowywane kilkakrotnie.

Wojewoda wydaje cudzoziemcowi decyzję o zezwoleniu na zamieszkanie na czas oznaczony oraz kartę pobytu. W przypadku otrzymania decyzji odmownej można wnieść odwołanie.

7. Jak można zalegalizować pobyt w przypadku zawarcia związku małżeńskiego z obywatelem/obywatelką RP?

Cudzoziemiec, który zawarł związek małżeński z obywatelem/obywatelką Polski, może ubiegać się o zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony. Małżonkowie obywateli polskich wjeżdżają do Polski na zasadach ogólnych. Warto wiedzieć, że nielegalny pobyt tego cudzoziemca nie może stanowić podstawy odmowy zezwolenia zamieszkania na czas oznaczony. Cudzoziemiec, który zawarł związek małżeński z obywatelem/obywatelką RP i przebywa za granicą, może także złożyć wniosek o udzielenie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony za pośrednictwem konsula do wojewody właściwego ze względu na miejsce zamierzonego pobytu.

Cudzoziemiec, ubiegający się o zezwolenie, powinien złożyć do wojewody następujące dokumenty:

- 1) 4 egzemplarze wypełnionego formularza wniosku o udzielenie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony (formularze są dostępne w urzędach wojewódzkich, również na stronie www.mazowieckie.pl),
- 2) 4 kolorowe fotografie o wymiarach 4,5 cm x 3,5 cm, nieuszkodzone, wyraźne, przedstawiające osobę bez nakrycia głowy i okularów z ciemnymi szklami w taki sposób, aby ukazywały głowę w pozycji lewego półprofilu i z widocznym lewym uchem, z zachowaniem równomiernego oświetlenia twarzy⁸ (dołączenie dodatkowej, czyli piątej fotografii zdecydowanie usprawnia postępowanie),
- 3) ważny dokument podróży (2 kserokopie + oryginał do wglądu), w szczególnie uzasadnionym przypadku można okazać inny dokument tożsamości,
- 4) potwierdzenie uiszczenia opłaty skarbowej – 340 zł,
- 5) potwierdzenie zameldowania czasowego (patrz punkt 11 tego rozdziału),
- 6) tytuł prawny do lokalu (za tytuł prawny do lokalu uważa się np. umowę najmu; nie uznaje się natomiast umowy użyczenia lokalu, chyba że użyczającym jest członek bliskiej rodziny),
- 7) aktualny odpis aktu małżeństwa,
- 8) kopia dowodu osobistego małżonka.

⁸ Jest to standardowe zdjęcie wykonywane w Polsce do dokumentów – aby zrobić odpowiednie zdjęcie najlepiej udać się do zakładu fotograficznego i poprosić o zdjęcie do dowodu.

Jeśli cudzoziemiec przebywa w Polsce nielegalnie, z oczywistych względów nie przedstawi zameldowania czasowego. Nie stanowi to podstawy odmowy zezwolenia.

Cudzoziemiec, będący małżonkiem obywatela polskiego, ubiegając się o udzielenie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, nie musi, jak ma to miejsce w przypadku innych cudzoziemców, wykazywać, iż posiada stabilne i regularne źródło dochodu wystarczające do pokrycia kosztów utrzymania siebie i członków rodziny pozostających na jego utrzymaniu oraz ubezpieczenie zdrowotne. W przypadku ubiegania się o zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony ze względu na małżeństwo, można wnosić (np. w uzasadnieniu wniosku) o udzielenie zezwolenia na maksymalny okres, tj. 2 lata.

W postępowaniu wojewoda bada, czy związek małżeński jest prawdziwy i nie został zawarty w celu obejścia prawa. Wiarygodność małżeństwa jest podważona zwłaszcza wówczas, gdy zachodzą następujące okoliczności:

- 1) jedno z małżonków przyjęło korzyść majątkową w zamian za zawarcie małżeństwa (o ile nie wynika to ze zwyczaju ugruntowanego w danym państwie lub grupie społecznej),
- 2) małżonkowie nie wypełniają prawnych obowiązków wynikających z zawarcia małżeństwa,
- 3) małżonkowie nie zamieszkują wspólnie,
- 4) małżonkowie nie spotkali się nigdy przed zawarciem małżeństwa,
- 5) małżonkowie nie mówią językiem zrozumiałym dla obojga,
- 6) małżonkowie nie są zgodni co do dotyczących ich danych osobowych i innych istotnych okoliczności, które ich dotyczą,
- 7) jedno z małżonków lub oboje małżonkowie w przeszłości zawierali już małżeństwa dla pozorów.

Aby sprawdzić wiarygodność małżeństwa, wojewoda wzywa – nawet kilkakrotnie – na przesłuchania małżonka cudzoziemca, a także członków rodziny lub przyjaciół małżonka. Małżonków przesłuchuje się oddzielnie, zadając różne pytania dotyczące ich związku (od okoliczności poznania się po ulubioną potrawę męża), a następnie porównuje ich odpowiedzi. Straż Graniczna lub Policja często sprawdza, czy pod deklarowanym adresem małżonkowie zamieszkują wspólnie oraz robi wywiad środowiskowy wśród sąsiadów (czy np. w miejscu zamieszkania obywatela/obywatelki RP cudzoziemiec jest widywany – w przypadku, gdy małżonkowie zamieszkują oddzielnie). W związku z powyższym, procedura o udzielenie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony małżonkowi/małżonce obywatela/obywatelki RP zwykle zdecydowanie przekracza okres, w jakim powinna zostać załatwiona sprawa administracyjna (1 miesiąc, 2 miesiące w przypadku sprawy skomplikowanej), o czym cudzoziemiec powinien zostać każdorazowo zawiadomiony.

W przypadku owdowienia lub rozwodu, zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony jest udzielane cudzoziemcowi tylko jeśli przemawia za tym szczególnie ważny interes cudzoziemca. Cudzoziemca, który zawarł związek małżeński z obywatelem/obywatelką

RP, nie można wydalic, chyba że stanowi on zagrożenia dla obronności lub bezpieczeństwa państwa lub bezpieczeństwa i porządku publicznego, lub związek małżeński został zawarty w celu uniknięcia wydalenia. Jednak nie można uznać, że samo zawarcie związku małżeńskiego z obywatelem/obywatelką RP legalizuje pobyt w Polsce.

8. W jakim terminie należy złożyć wniosek o zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony i na jaki okres udzielane jest to zezwolenie?

Cudzoziemiec przebywający na terytorium Polski powinien złożyć wniosek o udzielenie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony co najmniej 45 dni przed upływem okresu pobytu oznaczonego w posiadanej wizie lub terminu ważności poprzedniego zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony. Jeżeli termin ten został zachowany, wojewoda wydaje cudzoziemcowi wize na okres postępowania (tzw. wize proceduralne). Wiza ta jest wizą krajową. Jeżeli termin do złożenia wniosku o udzielenie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony nie zostanie zachowany, cudzoziemiec jest obowiązany opuścić terytorium Polski przed upływem okresu pobytu oznaczonego w wizie lub w zezwoleniu na zamieszkanie na czas oznaczony (nie musi wyjeżdżać, gdy postępowanie w sprawie udzielenia zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony zostało zakończone decyzją pozytywną przed upływem okresu pobytu).

Zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony udzielane jest każdorazowo na okres niezbędny do realizacji celu pobytu na terytorium Polski, nie dłuższy niż 2 lata.

9. Co można zrobić w przypadku odmowy udzielenia zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony/zezwozenia na osiedlenie się/zezwozenia na pobyt rezydenta długoterminowego WE?

Wojewoda udziela zezwolenia lub odmawia jego wydania w formie decyzji. Jeżeli cudzoziemiec jest niezadowolony z decyzji tego organu, może złożyć odwołanie w ciągu 14 dni do Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców. Termin liczy się od dnia następnego od dnia otrzymania decyzji. W przypadku składania odwołania pocztą, terminem złożenia odwołania jest data nadania listu poleconego na poczcie (uwaga: musi to być Poczta Polska). Odwołanie należy wnieść w formie pisemnej. Należy w nim napisać, że jest się niezadowolonym z wydanej decyzji. Wskazane jest także, aby odwołanie zawierało uzasadnienie, tj. wyjaśniało powody jego złożenia. Odwołanie musi być ręcznie podpisane przez cudzoziemca. Odwołanie składa się za pośrednictwem organu, który wydał decyzję, czyli do wojewody. W związku z tym wojewoda może jeszcze sam uchylić swoją decyzję po otrzymaniu odwołania. Jeżeli tego nie zrobi, przesyła akta do Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców, który powinien rozpatrzyć sprawę w terminie 1 miesiąca od otrzymania odwołania. Jeżeli tego nie zrobi w tym terminie – wyznacza nowy termin rozpatrzenia sprawy. Decyzja Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców jest ostateczna. Jeżeli jednak osoba jest niezadowolona z decyzji Szefa Urzędu do Spraw

Cudzoziemców, ma możliwość złożenia skargi do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego, który to sąd sprawuje sądową kontrolę działalności administracji publicznej pod względem zgodności z prawem. Należy to zrobić w terminie 30 dni od dnia doręczenia decyzji (za pośrednictwem Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców).

10. Czy w przypadku odmowy udzielenia zezwolenia na pobyt można uzyskać zwrot opłaty?

Opłata skarbową podlega zwrotowi, jeżeli pomimo zapłacenia opłaty nie wydano zezwolenia. Zwrot opłaty skarbowej następuje na wniosek złożony do wójta (burmistrza, prezydenta miasta). Opłata skarbową nie podlega zwrotowi po upływie pięciu lat, licząc od końca roku, w którym dokonano zapłacenia opłaty.

11. Jak uzyskać zameldowanie (meldunek)?

Zameldowanie (potocznie: meldunek) to rejestracja w urzędzie gminy/miasta faktu mieszkania cudzoziemca w danym miejscu (mieszkaniu, domu). Zameldowania można dokonać na pobyt czasowy do trzech miesięcy, na pobyt czasowy trwający ponad trzy miesiące oraz na pobyt stały. Zameldowania dokonuje się we właściwym ze względu na miejsce zamieszkania urzędzie gminy/miasta. Nie podlega ono opłacie. Sprawę załatwia się w trybie natychmiastowym.

Do zameldowania cudzoziemca na pobyt czasowy potrzebny jest jego paszport (dokument podróży) oraz karta pobytu, wiza lub zezwolenie na pobyt, dokument tożsamości właściciela lub najemcy lokalu. Do wglądu należy okazać dokument potwierdzający tytuł prawny do lokalu. Dokumentem tym może być umowa cywilno-prawna, wypis z księgi wieczystej, decyzja administracyjna, orzeczenie sądu lub inny dokument poświadczający tytuł prawny do lokalu. Właściciel lokalu lub jego najemca musi być obecny podczas procedury meldowania.

Zameldowania na pobyt czasowy do trzech miesięcy dokonuje się w formie ustnej. Aby zameldować cudzoziemca na pobyt czasowy trwający ponad trzy miesiące, należy wypełnić, podpisać i złożyć odpowiedni formularz dostępny w urzędzie miasta (dostępny też na stronie Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy, www.um.warszawa.pl). Właściciel lub inny podmiot dysponujący tytułem prawnym do lokalu potwierdza czytelnym podpisem na formularzu fakt pobytu osoby zgłaszającej pobyt czasowy trwający ponad trzy miesiące w tym lokalu. Zameldowania na pobyt stały dokonuje się w ten sam sposób jak zameldowania na ponad trzy miesiące. Jednak warunkiem zameldowania na pobyt stały jest posiadanie zezwolenia na osiedlenie się w Polsce (należy przedstawić kartę pobytu lub decyzję o udzieleniu zezwolenia).

W razie odmowy zameldowania na pobyt czasowy ponad 3 miesiące oraz pobyt stały, cudzoziemiec może wnieść odwołanie do właściwego wojewody, w terminie 14 dni od dnia doręczenia decyzji, za pośrednictwem organu, który wydał decyzję.

Brak meldunku stanowi wykroczenie w rozumieniu Kodeksu Wykroczeń i podlega karze ograniczenia wolności, grzywny lub karze nagany. Jednak brak zameldowania na pobyt czasowy nie może stanowić podstawy odmowy udzielenia zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony.

Uwaga: Często zdarza się, że policja sprawdza, czy dany cudzoziemiec faktycznie mieszka pod adresem, gdzie jest zameldowany. W przypadku, gdy nie zostanie tam cudzoziemca, policja może zostawić wezwanie do stawienia się w komendzie policji lub rozpytywać sąsiadów, czy cudzoziemiec rzeczywiście mieszka w danym lokalu.

12. Co to jest numer PESEL i jak można go uzyskać?

PESEL to skrót od nazwy Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności, zaś numer PESEL to 11-cyfrowy numer, pod którym dana osoba fizyczna jest zarejestrowana w tej ewidencji, jednoznacznie ją identyfikujący. Numer PESEL nadaje się osobom przebywającym w Polsce na pobyt stały lub czasowy, przekraczający okres trzech miesięcy. Istnieją dwie możliwe drogi nadania cudzoziemcowi numeru PESEL. Jeżeli cudzoziemiec zgłosi się w urzędzie gminy (dzielnicy, miasta) do zameldowania na pobyt stały lub czasowy trwający ponad trzy miesiące, to urzędnik rozpocznie procedurę nadania numeru PESEL automatycznie, bez dodatkowego wniosku cudzoziemca (po około miesiącu powinien mieć przyznany numer PESEL). Jeżeli cudzoziemiec nie zamelduje się w powyższy sposób, to o nadanie mu numeru PESEL może wystąpić płatnik jego składek ubezpieczeniowych, tj. najczęściej – jego pracodawca. Zgłoszenia tego dokonuje się na formularzu, bezpośrednio w Departamencie Rozwoju Rejestrów Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Płatnik (np. pracodawca) składa w Departamencie wypełniony formularz oraz kserokopię karty pobytu cudzoziemca lub kserokopię paszportu cudzoziemca. Nadanie numeru PESEL tą drogą nie podlega opłacie, a przewidywany czas oczekiwania wynosi ok. 3 tygodnie. Więcej informacji na temat numeru PESEL oraz formularz do pobrania znaleźć można na stronie internetowej MSWiA (www.mswia.gov.pl).

Brak numeru PESEL może prowadzić do sytuacji, w której fizycznie istniejąca osoba będzie traktowana jako nieistniejąca we wszystkich przypadkach, gdzie do identyfikacji wykorzystywany jest nr PESEL. Może to prowadzić do niemożności korzystania z pewnych uprawnień, takich jak na przykład refundacja leków (na receptę musi być nr PESEL).

13. Zezwolenia na pobyt stały w Polsce.

Zezwoleniami udzielanymi na czas nieoznaczony są: zezwolenie na osiedlenie się oraz zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego WE.

13.1. Jak uzyskać zezwolenie na osiedlenie się?

Zezwolenie na osiedlenie się udziela się cudzoziemcowi, który:

- 1) jest małoletnim dzieckiem cudzoziemca, posiadającego zezwolenie na osiedlenie się, urodzonym na terytorium Polski,
- 2) pozostaje w związku małżeńskim z obywatelem polskim co najmniej trzy lata przed złożeniem wniosku i bezpośrednio przed złożeniem wniosku przebywał nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez co najmniej dwa lata na podstawie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony,
- 3) bezpośrednio przed złożeniem wniosku przebywał nieprzerwanie na terytorium Polski przez okres nie krótszy niż dziesięć lat na podstawie zgody na pobyt tolerowany lub przez okres co najmniej pięciu lat w związku z uzyskaniem statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej,
- 4) jest dzieckiem obywatela polskiego i pozostaje pod jego władzą rodzicielską.

Cudzoziemiec może złożyć wniosek o udzielenie zezwolenia na osiedlenie się w czasie zgodnego z prawem pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Wniosek złożony przez cudzoziemca przebywającego w Polsce nielegalnie lub przebywającego poza granicami naszego kraju pozostawia się bez rozpoznania. Wniosek o udzielenie zezwolenia na osiedlenie się składa się na formularzu do wojewody właściwego, ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca.

Jak zaznaczono wyżej, małżonek obywatela RP po trzech latach od zawarcia małżeństwa może ubiegać się o zezwolenia na osiedlenie się, jeżeli bezpośrednio przed złożeniem wniosku przebywał nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej przez dwa lata na podstawie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony. „Nieprzerwanego pobytu” nie rozumie się tu dosłownie. Pobyt uważa się za nieprzerwany, gdy żadna z przerw w nim nie była dłuższa niż 6 miesięcy (jednorazowo) i nie przekroczyła łącznie 10 miesięcy w całym okresie branym pod uwagę (np. w przypadku małżonka obywatela RP – w okresie dwóch lat). Przerwa w pobycie może być dłuższa i nie będzie stanowiła podstawy odmowy zezwolenia na osiedlenie się, gdy była spowodowana:

- 1) wykonywaniem obowiązków zawodowych lub świadczeniem pracy poza terytorium Polski, na podstawie umowy zawartej z pracodawcą, którego siedziba znajduje się w Polsce,
- 2) towarzyszeniem małżonkowi wykonującemu obowiązki zawodowe lub świadczącemu pracę w warunkach, o których mowa wyżej,
- 3) leczeniem cudzoziemca.

Jeśli cudzoziemiec otrzymał pierwsze zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony i pragnie od razu składać wniosek o zezwolenie na osiedlenie się, aby spełnić wymóg dwuletniego bezpośredniego pobytu na podstawie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony i uniknąć przerwy w legalnym pobycie, powinien:

- na 45 dni przed końcem pierwszego zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony (oczywiście, gdy zostało udzielone na dwa lata) złożyć nowy wniosek o zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony;
- po otrzymaniu drugiego zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony złożyć wniosek o zezwolenie na osiedlenie się.

W przeciwnym razie nie zostanie spełniony warunek pełnego, dwuletniego pobytu. Powyższe nie dotyczy oczywiście cudzoziemca przebywającego na podstawie kolejnego zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony dłużej niż 2 lata.

Ubiegając się o udzielenie zezwolenia na osiedlenie się, cudzoziemiec jest zobowiązany złożyć do właściwego wojewody:

- 1) 4 egzemplarze wypełnionego formularza wniosku o udzielenie zezwolenia (formularz jest dostępny w urzędach wojewódzkich, również na www.mazowieckie.pl),
- 2) 4 kolorowe fotografie o wymiarach 4,5 cm x 3,5 cm, nieszkodzone, wyraźne, przedstawiające osobę bez nakrycia głowy i okularów z ciemnymi szklami w taki sposób, aby ukazywały głowę w pozycji lewego półprofilu i z widocznym lewym uchem, z zachowaniem równomiernego oświetlenia twarzy⁹ (dołączenie dodatkowej, piątej fotografii zdecydowanie usprawnia postępowanie),
- 3) ważny dokument podróży (2 kserokopie + oryginał do wglądu),
- 4) potwierdzenie uiszczenia opłaty skarbowej – 640 zł,
- 5) aktualne potwierdzenie zameldowania czasowego (patrz punkt 11 tego rozdziału),
- 6) dokumenty potwierdzające wymagany nieprzerwany pobyt w Polsce,
- 7) zaświadczenie o wywiązywaniu się ze zobowiązań podatkowych wobec Skarbu Państwa,
- 8) w przypadku zawarcia małżeństwa z obywatelem polskim – aktualny odpis aktu małżeństwa oraz kserokopię dowodu osobistego małżonka,
- 9) w przypadku małoletniego będącego dzieckiem cudzoziemca, posiadającego zezwolenie na osiedlenie się, urodzonego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej – aktualny odpis aktu urodzenia oraz kopię decyzji o udzieleniu zezwolenia na osiedlenie się lub karty pobytu przedstawiciela ustawowego.

Warto zaznaczyć, że w przypadku małżeństwa z obywatelem polskim, sprawdza się, czy małżeństwo nie zostało zawarte w celu obejścia prawa (patrz punkt 7 tego rozdziału).

Zezwolenia na osiedlenie się udziela się na czas nieoznaczony. Kartę pobytu wydaje się na 10 lat. Na czas postępowania cudzoziemiec otrzymuje wizę (wizy) proceduralną. W razie odmowy udzielenia zezwolenia można się odwoływać do wyższej instancji (patrz punkt 9 tego rozdziału).

⁹ Jest to standardowe zdjęcie wykonywane w Polsce do dokumentów – aby zrobić odpowiednie zdjęcie najlepiej udać się do zakładu fotograficznego i poprosić o zdjęcie do dowodu.

13.2. Jak uzyskać zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego WE?

Zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego WE udziela się cudzoziemcowi przebywającemu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, bezpośrednio przed złożeniem wniosku, legalnie i nieprzerwanie, przez co najmniej pięć lat i który posiada:

- 1) stabilne i regularne źródło dochodu wystarczające do pokrycia kosztów utrzymania siebie i członków rodziny pozostających na jego utrzymaniu,
- 2) ubezpieczenie zdrowotne w rozumieniu przepisów o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym lub potwierdzenie pokrycia przez ubezpieczyciela kosztów leczenia w Polsce.

Cudzoziemiec może złożyć wniosek o udzielenie zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego WE w czasie zgodnego z prawem pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Wniosek złożony przez cudzoziemca przebywającego w Polsce nielegalnie lub przebywającego poza granicami naszego kraju pozostawia się bez rozpoznania.

Wniosek o udzielenie zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego WE składa się na formularzu do wojewody właściwego ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca (formularz dostępny w urzędach wojewódzkich, również na www.mazowieckie.pl). W postępowaniu ocenia się dosyć wnikliwie, czy źródło dochodu spełnia wymóg stabilności i regularności. Dochód, po odliczeniu kosztów zamieszkania, przypadający na każdego członka rodziny pozostającego na utrzymaniu cudzoziemca, musi być wyższy niż wysokość dochodu, od której przyznaje się świadczenia pieniężne z pomocy społecznej, czyli 351 zł¹⁰ (w przypadku, gdy cudzoziemiec mieszka sam, będzie to 477 zł). Co do kosztów zamieszkania, przyjmuje się, że koszty te obejmują co najmniej wysokość stałych opłat związanych z eksploatacją zajmowanego lokalu w rozliczeniu na liczbę osób zamieszkujących w tym lokalu, a ponadto opłaty za dostawy do lokalu energii, gazu, wody oraz odbiór ścieków, odpadów i nieczystości ciekłych.

Oceny, czy pobyt cudzoziemca na terytorium RP w ciągu 5 lat był nieprzerwany, dokonuje się w analogiczny sposób, jak przy udzielaniu zezwolenia na osiedlenie się.

Należy pamiętać, że do 5-letniego okresu pobytu nie zalicza się pobytu cudzoziemca:

- zatrzymanego, umieszczonego w strzeżonym ośrodku, w areszcie w celu wydalenia, w stosunku do którego został zastosowany środek zapobiegawczy w postaci zakazu opuszczania kraju lub pozbawionego wolności na podstawie orzeczeń wydanych na podstawie ustaw,
- przebywającego w Polsce w charakterze pracownika „au pair”, sezonowego, delegowanego przez usługodawcę,
- przebywającego w Polsce w celu transgranicznego świadczenia usług lub usługodawcy świadczącego usługi transgraniczne,
- przebywającego w Polsce na podstawie: wizy jednolitej pobytowej upoważniającej tylko do wjazdu do Polski ze względów humanitarnych, ze względu na

¹⁰ Stan na dzień 15.08.2009 r.

interes państwa lub zobowiązania międzynarodowe; wiza pobytowej wydanej w celu podjęcia lub kontynuowania nauki; zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, udzielonego na podstawie bycia członkiem rodziny cudzoziemca oraz przyznanego na podstawie podjęcia nauki innej niż stacjonarne studia wyższe.

Natomiast okres pobytu cudzoziemca, który przebywał w Polsce na podstawie wiza/ zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony wydanego na podstawie podjęcia stacjonarnych studiów wyższych lub szkolenia zawodowego, zalicza się tylko w połowie. Okresy pobytu na podstawie innych wiz i zezwoleń, wliczają się w pełni do pięcioletniego okresu, o którym mowa wyżej.

Ubiegając się o udzielenie zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego WE, cudzoziemiec jest obowiązany złożyć:

- 1) 4 egzemplarze wypełnionego formularza wniosku o udzielenie zezwolenia (formularz jest dostępny w urzędach wojewódzkich, również na stronie internetowej Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego – www.mazowieckie.pl),
- 2) 4 kolorowe fotografie o wymiarach 4,5 cm x 3,5 cm, nieuszkodzone, wyraźne, przedstawiające osobę bez nakrycia głowy i okularów z ciemnymi szklami w taki sposób, aby ukazywały głowę w pozycji lewego półprofilu i z widocznym lewym uchem, z zachowaniem równomiernego oświetlenia twarzy¹¹ (dołączenie dodatkowej piątej fotografii zdecydowanie usprawnia postępowanie),
- 3) ważny dokument podróży (2 kserokopie + oryginał do wglądu),
- 4) potwierdzenie uiszczenia opłaty skarbowej – 640 zł,
- 5) aktualne potwierdzenie zameldowania czasowego (patrz punkt 11 tego rozdziału),
- 6) dokumenty potwierdzające wymagany nieprzerwany pobyt w Polsce,
- 7) dokumenty potwierdzające posiadanie stabilnego i regularnego źródła dochodu wystarczającego do pokrycia kosztów utrzymania siebie i członków rodziny pozostających na utrzymaniu,
- 8) dokumenty potwierdzające posiadanie ubezpieczenia zdrowotnego, tytuł prawny do zajmowania lokalu mieszkalnego, w którym przebywa lub zamierza przebywać (za tytuł prawny, w którym cudzoziemiec przebywa lub zamierza przebywać, nie uznaje się umowy użyczenia lokalu, chyba że użyczającym jest członek najbliższej rodziny),
- 9) dokumenty potwierdzające wysokość kosztów zamieszkania.

Zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego WE udziela się na czas nieoznaczony. Kartę pobytu wydaje się na 5 lat. Na czas postępowania cudzoziemiec otrzymuje wizę (wizy) proceduralną. W razie odmowy zezwolenia można się odwoływać do wyższej instancji (patrz punkt 9 tego rozdziału).

¹¹ Jest to standardowe zdjęcie wykonywane w Polsce do dokumentów – aby zrobić odpowiednie zdjęcie najlepiej udać się do zakładu fotograficznego i poprosić o zdjęcie do dowodu.

14. Co to jest karta pobytu i na jakiej podstawie się ją wydaje?

Karta pobytu, w okresie, na jaki została wydana, potwierdza tożsamość cudzoziemca podczas jego pobytu na terytorium Polski oraz uprawnia, wraz z dokumentem podróży, do wielokrotnego przekraczania granicy bez konieczności uzyskania wizy. Brak karty pobytu jest równoznaczny z brakiem posiadania dokumentu potwierdzającego tożsamość oraz potwierdzającego legalny pobyt w Polsce na podstawie danego zezwolenia.

Karta pobytu jest wydana cudzoziemcowi, który uzyskał:

- 1) zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony – wówczas karta jest ważna przez okres tego zezwolenia,
- 2) zezwolenie na osiedlenie się – wówczas jest ważna 10 lat,
- 3) zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego WE – wówczas jest ważna 5 lat.

Cudzoziemiec jest obowiązany wymienić posiadaną kartę pobytu w przypadku:

- 1) zmiany danych w niej zamieszczonych,
- 2) zmiany wyglądu utrudniającej ustalenie jego tożsamości,
- 3) uszkodzenia jej w stopniu utrudniającym posługiwanie się nią,
- 4) upływu terminu ważności karty pobytu wydanej w związku z uzyskaniem zezwolenia na osiedlenie się lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego WE,
- 5) jej utraty lub zniszczenia.

Kartę pobytu wydaje wojewoda, który wydał odpowiednie zezwolenie na pobyt cudzoziemcowi, a wymienia wojewoda właściwy ze względu na miejsce zamieszkania cudzoziemca w momencie wymiany. Wniosek o wymianę karty pobytu sporządza się na formularzu oraz załącza 2 fotografie oraz decyzję o udzieleniu danego zezwolenia na pobyt w Polsce.

Wydanie i wymiana karty pobytu podlega stosownej opłacie:

50 zł – w przypadku wydania i wymiany,

100 zł – w przypadku wymiany z powodu zawinionej utraty lub zniszczenia,

200 zł – w przypadku wymiany z powodu kolejnej zawinionej utraty lub zniszczenia.

Ulga w wysokości 50% przysługuje cudzoziemcom, którzy:

- 1) znajdują się w trudnej sytuacji materialnej,
- 2) których celem pobytu jest pobieranie nauki w szkole ponadgimnazjalnej i szkole wyższej w Polsce lub udział w szkoleniach i stażach zawodowych realizowanych w ramach programów Unii Europejskiej na terytorium Polski,
- 3) dzieciom do 16 lat (w dniu składania wniosku).

15. Czy posiadając zezwolenie na pobyt w Polsce można podróżować bez wizy po strefie Schengen?

Cudzoziemiec posiadający zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony, osiedlenie się lub pobyt rezydenta długoterminowego WE może podróżować i przebywać na terytorium obszaru Schengen bez konieczności posiadania wizy Schengen przez okres nieprzekraczający trzech miesięcy w ciągu sześciu miesięcy, o ile jednocześnie spełnione są ogólne warunki wjazdu i pobytu na terytorium obszaru Schengen. Warunki te są następujące:

- cudzoziemiec posiada ważny dokument podróży,
- potrafi uzasadnić cel i warunki planowanego pobytu oraz posiada wystarczające środki utrzymania lub możliwość ich uzyskania zgodnie z prawem,
- nie jest uważany za stanowiącego zagrożenie dla porządku publicznego, bezpieczeństwa wewnętrznego, zdrowia publicznego lub stosunków międzynarodowych żadnego z państw członkowskich,
- nie dokonano wobec niego wpisu do krajowych baz danego państwa członkowskiego w celu odmowy wjazdu.

Musi on również posiadać kartę pobytu.

Rozdział V

Ewa Ostaszewska

Praca.

1. Pozwolenia na pracę.

Cudzoziemcy przyjeżdżający do Polski spoza Unii Europejskiej, aby pracować, muszą uzyskać stosowne pozwolenie. Prawo polskie przewiduje jednak szereg wyjątków od tej zasady. Wyjątki te można podzielić na dwie główne grupy. Pierwsza grupa to zwolnienie z obowiązku starania się o pozwolenie na pracę związane ze statusem, jaki uzyskał dany cudzoziemiec w Polsce (np. jest rezydentem WE w Polsce), zaś druga grupa to zwolnienia wynikające z odrębnych przepisów. Warto wiedzieć, że Polska rozpoczęła stopniowe otwieranie rynku pracy dla obywateli państw sąsiadujących (Ukrainy, Rosji, Białorusi) oraz dla obywateli Mołdowy. Cudzoziemcy z tych krajów mogą pracować w Polsce przez pewien okres bez zezwolenia (patrz punkt 1.2. tego rozdziału).

Uwaga: przepisy dotyczące zatrudniania cudzoziemców zmieniają się stosunkowo często – dotyczy to zwłaszcza regulacji zawartych w rozporządzeniach. Warto zatem sprawdzać, czy dane regulacje jeszcze obowiązują. Informacje na ten temat można znaleźć m.in. na stronie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

1.1. Kto jest zwolniony z obowiązku posiadania pozwolenia na pracę?

Z obowiązku posiadania pozwolenia na pracę zwolnieni są między innymi:

- 1) obywatele państw członkowskich Unii Europejskiej i członkowie ich rodzin,
- 2) obywatele państw Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Szwajcarii oraz członkowie ich rodzin,
- 3) osoby posiadające zezwolenie na osiedlenie się w Polsce,
- 4) osoby posiadające zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich w RP,
- 5) osoby posiadające status rezydenta długoterminowego WE w innym państwie, które uzyskują zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony (w związku m.in. z zamiarem podjęcia pracy lub prowadzenia działalności gospodarczej),
- 6) osoby posiadające ważną Kartę Polaka,
- 7) osoby, w stosunku do których umowy międzynarodowe lub odrębne przepisy dopuszczają wykonywanie pracy bez konieczności posiadania zezwolenia.

Oprócz tego, na podstawie odrębnych przepisów¹², z konieczności uzyskania zezwolenia na pracę zwolnieni są m.in.:

- 1) obywatele Turcji, po trzech latach legalnego zatrudnienia w Polsce, w tym samym zawodzie i pod warunkiem zarejestrowania oferty pracy przez służby zatrudnienia lub po czterech latach pracy w Polsce – bez żadnych ograniczeń,
- 2) nauczyciele języków obcych w placówkach systemu oświaty,
- 3) absolwenci polskich szkół ponadgimnazjalnych,
- 4) uczestnicy wymian kulturalno-edukacyjnych,
- 5) obywatele państw graniczących z Polską oraz państw, z którymi RP współpracuje w zakresie migracji zarobkowych, posiadający oświadczenie pracodawcy o zamiarze powierzenia wykonywania pracy, zarejestrowane w Powiatowym Urzędzie Pracy – do 6 miesięcy w ciągu 12 miesięcy,
- 6) obywatele państw, które zawarły umowę o swobodnym przepływie osób z WE.

Uwaga: powyżej wymienione zostały tylko te powody, w związku z którymi cudzoziemcy są najczęściej zwalniani z obowiązku otrzymania pozwolenia na pracę. Szczegółowy wykaz sytuacji, kiedy nie trzeba się starać o pozwolenia na pracę dla cudzoziemca znajduje się w Ustawie o Promocji Zatrudnienia i Instytucjach Rynku Pracy z dnia 20 kwietnia 2004 r. oraz odpowiednich rozporządzeniach Ministra Pracy i Polityki Społecznej¹³. W sytuacji, gdy nie jest jasne, czy dana osoba powinna się starać o pozwolenie na pracę, szczegółowe informacje można uzyskać w wojewódzkich urzędach pracy.

1.2. Ułatwienia w podjęciu pracy dla obywateli Białorusi, Ukrainy, Rosji i Mołdowy.

Jak wspomniane było wcześniej, Polska rozpoczęła proces otwierania swojego rynku pracy dla cudzoziemców z krajów sąsiedzkich. Zgodnie z regulacjami wprowadzonymi w lutym 2009 obywatele Rosji, Ukrainy, Białorusi, a także Mołdowy mogą pracować w Polsce bez zezwolenia na pracę przez okres 6 miesięcy w ciągu 12 miesięcy. Aby zatrudnić cudzoziemca na tych warunkach, pracodawca w Polsce musi dokonać rejestracji oświadczenia. W tym celu składa oświadczenie wraz z jego kopią w powiatowym urzędzie pracy właściwym dla siedziby lub miejsca zamieszkania (pracodawcy), a następnie przekazuje formularz rejestracji przyszłemu pracownikowi. Postępowanie jest bezpłatne i dokonywane w czasie jednej wizyty. Cudzoziemiec posiadający ten dokument może się starać o wizę w polskiej placówce konsularnej. Oświadczenie jest dostępne np. na stronie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie (www.wup.mazowsze.pl)

Uwaga: powyższe regulacje mają charakter pilotażowy. Zgodnie z założeniami mają one obowiązywać do końca 2010 roku. Decydując się na tę formę zatrudnienia, należy sprawdzić aktualność tych przepisów.

12 Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 2. 02. 2009 r. w sprawie wykonywania pracy przez cudzoziemców bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę, Decyzja nr 1/80 Rady Stowarzyszenia EWG – Turcja z dnia 19 września 1980 r.

13 Por. Akty prawne wymienione w bibliografii.

1.3. Rodzaje zezwoleń na pracę.

Jest pięć typów zezwoleń na pracę wyodrębnionych w zależności od tego, u kogo cudzoziemiec ma pracę wykonywać:

Typ A – cudzoziemiec wykonuje pracę w Polsce na podstawie umowy z podmiotem (pracodawcą), którego siedziba lub miejsce zamieszkania znajduje się na terenie Polski;

Typ B – cudzoziemiec pełni funkcję w zarządzie przedsiębiorstwa lub spółki kapitałowej w organizacji wpisanej do rejestru przedsiębiorców i przebywa na terytorium Polski przez okres przekraczający łącznie 6 miesięcy w ciągu kolejnych 12 miesięcy;

Typ C – cudzoziemiec wykonuje pracę u pracodawcy zagranicznego i jest delegowany na terytorium Polski na okres przekraczający 30 dni w roku kalendarzowym;

Typ D – cudzoziemiec wykonuje pracę u pracodawcy zagranicznego, nieposiadającego oddziału, zakładu lub innej formy zorganizowanej działalności na terytorium Polski i jest delegowany do Polski w celu realizacji usługi o charakterze tymczasowym i okazjonalnym (usługa eksportowa);

Typ E – cudzoziemiec wykonuje pracę u pracodawcy zagranicznego i jest delegowany na terytorium Polski na okres przekraczający 3 miesiące w ciągu kolejnych 6 miesięcy w innym celu niż wskazany w typach zezwoleń B-D.

2. Procedura uzyskania pozwolenie na pracę.

2.1. Kto występuje o wydanie zezwolenia na pracę?

Zezwolenie na pracę jest wydawane dla określonego cudzoziemca. O wydanie zezwolenia na pracę dla cudzoziemca występuje jego przyszły pracodawca – on składa wszelkie wymagane dokumenty do Wojewódzkiego Urzędu Pracy lub w jego filiach. Pracodawca może to zrobić osobiście, przez pełnomocnika lub za pośrednictwem poczty. Wniosek o udzielenie zezwolenia na pracę jest dostępny w siedzibie urzędu lub na stronie internetowej. Po uzyskaniu zezwolenia na pracę, pracodawca zobowiązany jest do nawiązania z cudzoziemcem stosownej umowy.

2.2. Kto wydaje zezwolenie na pracę?

Co do zasady, zezwolenie na pracę jest wydawane przez wojewodę, ale bardzo często to zadanie jest realizowane przez wojewódzkie urzędy pracy (WUP) i wtedy wniosek składany jest w siedzibie lub filiach wojewódzkiego urzędu pracy. W przypadku, gdy pracodawca ubiega się o wydanie zezwolenia:

- 1) typu A i B – wniosek składa się do WUP właściwego ze względu na siedzibę lub miejsce zamieszkania pracodawcy cudzoziemca;
- 2) typu C – wniosek składa się do WUP właściwego ze względu na siedzibę pracodawcy, do którego cudzoziemiec jest delegowany;

- 3) Typu D – wniosek składa się do WUP właściwego ze względu na główne miejsce wykonywania pracy przez cudzoziemca na terytorium Polski;
- 4) Typu E – wniosek składa się do WUP właściwego ze względu na główne miejsce wykonywania pracy przez cudzoziemca w Polsce.

W przypadku zmiany miejsca zamieszkania lub siedziby zakładu pracy, wniosek o przedłużenie zezwolenia na pracę składa się do tego wojewody, który jest właściwy w momencie składania wniosku. W przypadku gdy specyfika wykonywanej przez cudzoziemca pracy nie pozwala na wskazanie głównego miejsca jej wykonywania, zezwolenie wydaje wojewoda mazowiecki (WUP w Warszawie).

2.3. Jakie warunki muszą być spełnione, aby uzyskać zezwolenie na pracę typu A?

Aby otrzymać zezwolenie na pracę typu A, muszą być spełnione następujące warunki:

- 1) wysokość wynagrodzenia, która będzie określona w umowie z cudzoziemcem nie będzie niższa od wynagrodzenia pracowników wykonujących pracę porównywalnego rodzaju lub na porównywalnym stanowisku;
- 2) pracodawca nie ma możliwości zatrudnienia na to samo stanowisko osoby zarejestrowanej jako bezrobotna i poszukującej pracy. Informacje w tym zakresie przedstawia wojewodzie starosta.

Starosta przygotowuje te informacje w oparciu o rejestry bezrobotnych i rekrutację przeprowadzoną specjalnie dla pracodawcy starającego się o pracę dla cudzoziemca (gdy z analizy rejestrów wynika, że nie ma możliwości przeprowadzenia rekrutacji, wówczas naturalnie nie robi się jej). W pierwszym przypadku procedura trwa nie dłużej niż 7 dni. W przypadku rekrutacji – nie dłużej niż 14 dni od dnia złożenia oferty bezrobotnym i poszukującym pracy.

Informacja od starosty nie jest potrzebna, gdy:

- 1) cudzoziemiec w okresie 3 lat poprzedzających złożenie wniosku o wydanie zezwolenia na pracę ukończył szkołę lub uczelnię wyższą z siedzibą w Polsce, Szwajcarii lub innym państwie EOG,
- 2) cudzoziemiec przez 3 lata poprzedzające złożenie wniosku o wydanie zezwolenia na zamieszkanie przebywał legalnie w Polsce (z wyjątkiem, gdy cudzoziemiec został zatrzymany, umieszczony w strzeżonym ośrodku, w areszcie w celu wydalenia, został wobec niego zastosowany środek zapobiegawczy w postaci zakazu opuszczania kraju lub został pozbawiony wolności wskutek wykonania orzeczeń wydanych na podstawie ustaw),
- 3) cudzoziemiec jest członkiem rodziny pracownika przedstawicielstwa dyplomatycznego, urzędu konsularnego, organizacji międzynarodowej lub ich przedstawicielstwa, wykonującego pracę w Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie umów i porozumień międzynarodowych,

- 4) cudzoziemiec wykonuje prace jako prywatna służba domowa pracowników przedstawicielstw dyplomatycznych, urzędów konsularnych, organizacji międzynarodowych lub ich przedstawicielstw,
- 5) zawód, w którym cudzoziemiec ma wykonywać pracę lub rodzaj pracy, która ma być mu powierzona, znajdują się w wykazie zawodów i rodzajów pracy, w stosunku do których wydanie zezwolenia na pracę nie wymaga uwzględnienia informacji starosty (zawody te określa wojewoda w oparciu o analizę rynku pracy na danym terenie),
- 6) cudzoziemiec jest upoważniony do reprezentowania przedsiębiorcy zagranicznego w jego oddziale lub przedstawicielstwie znajdującym się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 7) cudzoziemiec jest obywatelem państwa graniczącego z Polską lub państwa, z którym Polska współpracuje w zakresie migracji zarobkowych w ramach partnerstwa na rzecz mobilności, ustanowionego między tym państwem a Unią Europejską, który wykonuje prace pielęgnacyjno-opiekuńcze lub jako pomoc domowa na rzecz osób fizycznych w gospodarstwie domowym,
- 8) cudzoziemiec jest obywatelem państwa graniczącego z Polską lub państwa, z którym Polska współpracuje w zakresie migracji zarobkowych w ramach partnerstwa na rzecz mobilności, ustanowionego między tym państwem a Unią Europejską, który w okresie bezpośrednio poprzedzającym złożenie wniosku wykonywał (przez minimum trzy miesiące) pracę dla tego samego pracodawcy na podstawie oświadczenia o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi (por. punkt 1.2. tego rozdziału),
- 9) cudzoziemiec jest trenerem sportowym lub sportowcem, wykonującym pracę na rzecz klubów sportowych i innych podmiotów, których działalność statutowa obejmuje upowszechnianie kultury fizycznej i sportu,
- 10) cudzoziemiec jest lekarzem lub lekarzem dentystą odbywającym szkolenie lub realizującym program specjalizacji,
- 11) wydaje się przedłużenie zezwolenia na pracę dla tego samego cudzoziemca i na tym samym stanowisku,
- 12) brak takiej konieczności wynika z odrębnych przepisów.

2.4. Jakie warunki muszą być spełnione, aby uzyskać zezwolenie na pracę typu B?

W przypadku zezwolenia na pracę typu B wojewoda wydaje zezwolenie, jeżeli podmiot którego członkiem zarządu ma być cudzoziemiec:

- 1) w roku podatkowym poprzedzającym złożenie wniosku osiągnął dochód nie niższy niż 12-krotność przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w województwie w trzecim kwartale roku poprzedzającego złożenie wniosku oraz zatrudnia na czas nieokreślony i w pełnym wymiarze czasu pracy przez okres co najmniej roku poprzedzającego złożenie wniosku co najmniej dwóch pracowników, którzy nie podlegają obowiązkowi posiadania zezwolenia na pracę,

lub

- 2) wykaże posiadanie środków lub prowadzenie działań pozwalających na spełnienie w przyszłości warunków określonych w pkt. 1, w szczególności przez prowadzenie działalności przyczyniającej się do wzrostu inwestycji, transferu technologii, wprowadzania korzystnych innowacji lub tworzenia miejsc pracy.

Uwaga: W przypadkach uzasadnionych sytuacją na rynku pracy, wojewoda może ograniczyć w zezwoleniu na pracę zakres wykonywanych przez cudzoziemca zadań do czynności zarządzających i reprezentacyjnych.

2.5. Jakie warunki muszą być spełnione, aby uzyskać zezwolenie na pracę typu C-E?

W przypadku zezwoleń typu C-E, wojewoda wydaje zezwolenie, jeżeli:

- 1) warunki zatrudnienia nie będą mniej korzystne niż wynikające z przepisów Kodeksu Pracy oraz innych przepisów regulujących prawa i obowiązki pracowników,
- 2) wysokość wynagrodzenia, która będzie przysługiwała cudzoziemcowi za wykonywanie pracy, nie będzie niższa o więcej niż 30% od wysokości przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w województwie,
- 3) pracodawca zagraniczny wskazał osobę przebywającą w Polsce, posiadającą dokumenty potwierdzające wypełnienie obowiązków określonych w pkt 1 oraz 2 i upoważnioną do reprezentowania pracodawcy wobec wojewody jeżeli okres delegowania cudzoziemca przekracza 30 dni w roku kalendarzowym.

W przypadku złożenia wniosku o wydanie zezwolenia na pracę cudzoziemca w niepełnym wymiarze czasu pracy lub na podstawie umowy cywilnoprawnej (umowy zlecenia, umowy o dzieło), wojewoda uwzględni wysokość wynagrodzenia, która będzie określona w umowie z cudzoziemcem proporcjonalnie do wymiaru czasu pracy lub przewidywanego okresu wykonywania zobowiązań wynikających z umowy.

2.6. Na jaki okres jest wydawane zezwolenie na pracę?

Zezwolenie na pracę jest wydawane na czas określony, nie dłuższy niż 3 lata i może być przedłużane. W przypadku, gdy cudzoziemiec pełni funkcję w zarządzie osoby prawnej, która na dzień złożenia wniosku zatrudnia powyżej 25 osób, wojewoda może wydać zezwolenie na pracę na okres nie dłuższy niż 5 lat. W przypadku delegowania cudzoziemca przez pracodawcę zagranicznego w celu realizacji usługi eksportowej, wojewoda wydaje zezwolenie na pracę na okres delegowania.

2.7. Kiedy należy składać wniosek o zezwolenie lub przedłużenie zezwolenia na pracę?

Pracodawca powierzający wykonywanie pracy cudzoziemcowi musi złożyć wniosek nie później niż w terminie 30 dni przed planowanym terminem zatrudnienia cudzoziemca lub, w przypadku przedłużenia, 30 dni przed upływem okresu ważności poprzedniego zezwolenia.

2.8. Jakie dokumenty są potrzebne do uzyskania zezwolenia na pracę?

Dokumenty, jakie należy złożyć, starając się o pozwolenie na pracę dla cudzoziemca, różnią się w zależności o typu zezwolenia.

Starając się do zezwolenie, zawsze należy złożyć:

- 1) wniosek o wydanie zezwolenia na pracę cudzoziemca (*),
- 2) kopię dokumentu podróży cudzoziemca, którego dotyczy wniosek (strony z danymi),
- 3) kopie dokumentów potwierdzających wypełnienie przez cudzoziemca wymagań związanych w wykonywaniem danego zawodu (tylko wówczas, gdy wykonywanie danego zawodu czy zajmowanie stanowiska wymaga koncesji lub zgody właściwych organów, np. korporacji zawodowych),
- 4) kopię dokumentów potwierdzających spełnienie przez cudzoziemca warunków określonych w punkcie 2.3. tego rozdziału,
- 5) kopię dowodu wpłaty za wydanie zezwolenia (wysokość tych wpłat – patrz. 2.11),
- 6) dokumenty potwierdzające spełnienie wymagań określonych w odrębnych przepisach, które są niezbędne dla rozpatrzenia wniosku,
- 7) załącznik do wniosku o wydanie zezwolenia dotyczący PKD14 firmy oraz stanu zatrudnienia (*).

W przypadku gdy pracodawca nie składa wniosku osobiście tylko przez pełnomocnika, należy dołączyć również oryginał pełnomocnictwa.

Dodatkowo:

- **do wniosku o zezwolenie typu A** należy dołączyć:

- 1) aktualny na dzień składania wniosku odpis z Krajowego Rejestru Sądowego lub właściwego rejestru potwierdzającego albo ewidencji działalności gospodarczej (gdy podmiotem powierzającym wykonywanie pracy cudzoziemcowi jest osoba prawna, jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej lub podmiot prowadzący działalność gospodarczą),

lub

- 2) kopię dowodu osobistego lub kopię wypełnionych stron z danymi z dokumentu podróży (gdy podmiotem powierzającym wykonywanie pracy przez cudzoziemca jest osoba fizyczna),

lub

- 3) umowę spółki (w przypadku spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w organizacji) lub kopie aktów notarialnych o zawarciu spółki (w przypadku spółki akcyjnej w organizacji),
- 4) informacje od starosty (patrz punkt 2.3. tego rozdziału);

- **do wniosku o zezwolenie typu B** należy dołączyć:

- 1) aktualny na dzień składania wniosku odpis z Krajowego Rejestru Sądowego lub właściwego rejestru albo ewidencji działalności gospodarczej (gdy podmiotem powierzającym wykonywanie pracy cudzoziemcowi jest osoba prawna, jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej lub podmiot prowadzący działalność gospodarczą),

lub

- 2) umowę spółki (w przypadku spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w organizacji) lub kopie aktów notarialnych o zawarciu spółki (w przypadku spółki akcyjnej),
- 3) kopię zeznania podatkowego o wysokości osiągniętego dochodu lub poniesionej straty przez podmiot powierzający wykonywanie pracy cudzoziemcowi w roku podatkowym poprzedzającym złożenie wniosku oraz informację o stanie zatrudnienia za okres roku poprzedzającego złożenie wniosku lub informację o posiadanych środkach lub prowadzeniu działań pozwalających na spełnienie warunków wymienionych w punkcie 2.4. 2) tego rozdziału,
- 4) informację o stanie zatrudnienia w podmiocie powierzającym wykonywanie pracy cudzoziemcowi (*);

- **do wniosku o zezwolenie typu C** należy dołączyć:

- 1) dokument z właściwego rejestru potwierdzający status prawny i formę lub charakter działalności prowadzonej przez pracodawcę zagranicznego,
- 2) aktualny na dzień składania wniosku odpis z Krajowego Rejestru Sądowego lub innego właściwego rejestru albo wyciąg z ewidencji działalności gospodarczej (dotyczący oddziału lub zakładu podmiotu zagranicznego, jego podmiotu zależnego lub podmiotu powiązanego długoterminową umową o współpracy z pracodawcą zagranicznym),
- 3) list oddelegowujący,
- 4) kopię długoterminowej umowy o współpracy podmiotu z pracodawcą zagranicznym;

- **do wniosku o zezwolenie typu D** należy dołączyć:

- 1) dokument z właściwego rejestru potwierdzający status prawny i formę lub charakter działalności prowadzonej przez pracodawcę zagranicznego,
- 2) kopię umowy, na podstawie której usługa na terytorium RP jest świadczona, lub jej fragment określający przedmiot zobowiązań pracodawcy zagranicznego; jeżeli taka umowa nie została jeszcze zawarta, należy dołączyć oświadczenia określające zakres takiej umowy (wówczas kopie odpowiedniego fragmentu umowy pracodawca zagraniczny dostarcza niezwłocznie po jej zawarciu),
- 3) list oddelegowujący,
- 4) wykaz cudzoziemców, którzy mają realizować daną usługę eksportową;

- **do wniosku o zezwolenie typu E** należy dołączyć:

- 1) dokument z właściwego rejestru potwierdzający status prawny i formę lub charakter działalności prowadzonej przez pracodawcę zagranicznego.

Uwaga!: informacje oznaczone (*) powinny być przedstawione na odpowiednim druku, który może być pobrany na przykład ze strony internetowej Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie: <http://wup.mazowsze.pl/new/?phtml=1333075390>

2.9. Jakie dokumenty są potrzebne do przedłużenia zezwolenia na pracę?

Do wniosku o przedłużenie zezwolenia na pracę cudzoziemca dołącza się:

- 1) dokumenty, jeżeli uległy zmianie okoliczności objęte treścią dokumentów dołączonych do wniosku o wydanie zezwolenia,
- 2) kopię dowodu wpłaty za wydanie lub przedłużenie zezwolenia na pracę.

2.10. W jakiej formie wydawane jest zezwolenie na pracę?

Zezwolenie jest wystawiane w trzech jednobrzmiących egzemplarzach. Jeden egzemplarz zostaje u wojewody, dwa egzemplarze otrzymuje pracodawca, który następnie przekazuje jeden z nich cudzoziemcowi.

2.11. Jaka jest opłata za wydanie zezwolenia na pracę?

Pracodawca za wydanie zezwolenia na pracę cudzoziemca dokonuje jednorazowej wpłaty w wysokości:

- 50 zł – w przypadku powierzenia wykonywania pracy na okres nieprzekraczający 3 miesięcy;
- 100 zł – w przypadku zamierzenia powierzenia cudzoziemcowi wykonywanie pracy na okres dłuższy niż 3 miesiące;
- 200 zł – w przypadku zamierzenia delegowania do Polski cudzoziemca w celu realizacji usługi eksportowej.¹⁵

W przypadku złożenia wniosku o przedłużenie zezwolenia na pracę cudzoziemca pracodawca albo podmiot dokonuje wpłaty odpowiednio w wysokości połowy kwoty określonej powyżej.

2.12. Jak długo trwa postępowania o wydanie zezwolenia na pracę?

Wnioski o wydawanie zezwoleń na zatrudnienie cudzoziemców w Polsce złożone wraz z kompletem wymaganych dokumentów są rozpatrywane zgodnie z Kodeksem Postępowania Administracyjnego bez zbędnej zwłoki, nie później niż w ciągu miesiąca, a w sprawach szczególnie skomplikowanych – w ciągu dwóch miesięcy od dnia wszczęcia postępowania. Postępowanie może zostać przedłużone, a o kolejnym terminie rozpatrzenia strona musi być każdorazowo powiadomiona pisemnie przez organ, przed którym toczy się postępowanie.

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie wysokości wpłaty dokonywanej w związku ze złożeniem wniosku o wydanie zezwolenia na pracę cudzoziemca z dnia 17 października 2007 r. (Dz. U. Nr 195, poz. 1409)

3. Odmowa wydania zezwolenia na pracę.

3.1. Kiedy wojewoda odmawia wydania zezwolenia na pracę?

Istnieje szereg okoliczności, wobec których wojewoda wydaje decyzję o odmowie wydania zezwolenia na pracę cudzoziemca. Część z nich dotyczy pracodawcy starającego się o pozwolenie na pracę dla cudzoziemca. Najważniejsze z tych okoliczności to:

- 1) niespełnienie wymogów koniecznych do otrzymania pozwolenia (patrz punkty: 2.3., 2.4., 2.5.),
- 2) udzielanie w toku postępowania o zezwolenia nieprawdziwych informacji, przedstawianie fałszywych danych osobowych, fałszywych dokumentów, dowodów,
- 3) popełnienie w przeszłości wykroczenia dotyczącego zatrudniania cudzoziemca (np. doprowadzenie cudzoziemca do nielegalnego wykonywania pracy, żądanie od cudzoziemca korzyści majątkowej w zamian za podjęcie działań zmierzających do uzyskania zezwolenia na pracę lub innego dokumentu uprawniającego do wykonywania pracy, zmuszenie innej osoby do nielegalnego zatrudnienia cudzoziemca),
- 4) ukaranie pracodawcy za złośliwe lub uporczywe naruszanie praw pracownika wynikających ze stosunku pracy lub ubezpieczenia społecznego (niezgłaszanie wymaganych danych albo zgłaszanie nieprawdziwych danych mających wpływ na prawo do świadczeń albo ich wysokość), narażanie pracownika na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, niezawiedzenie w terminie właściwego organu o wypadku przy pracy lub o chorobie zawodowej,
- 5) ukaranie pracodawcy za uprawianie handlu ludźmi.

Zezwolenia nie otrzyma też pracodawca starający się o pozwolenie dla osoby, która nie spełnia wymagań kwalifikacyjnych w zawodzie regulowanym oraz była karana za wykroczenia/przestępstwa związane z postępowaniem o zezwolenie na pracę.

Wojewoda wydaje decyzję o odmowie wydania zezwolenia na pracę również w przypadku, gdy dane osoby, której dotyczy wnioski, zostały umieszczone w wykazie cudzoziemców, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest niepożądany.

3.2. Czy od decyzji o odmowie udzielenia zezwolenia na pracę można się odwołać?

Od decyzji wojewody przysługuje odwołanie do Ministra Pracy i Polityki Społecznej za pośrednictwem wojewody, który wydał zezwolenie na pracę. Termin złożenia odwołania to 14 dni od dnia doręczenia decyzji. W odwołaniu należy napisać, że osoba nie zgadza się z wydaną negatywną decyzją oraz uzasadnić, dlaczego się nie zgadza.

4. Kiedy wojewoda może uchylić zezwolenie na pracę?

Wojewoda uchyla wydane zezwolenie, jeżeli:

- 1) uległy zmianie okoliczności lub dowody, odnoszące się do wydanej decyzji,
- 2) ustała przyczyna, dla której zostało udzielone zezwolenie na pracę,
- 3) cudzoziemiec nie podjął pracy lub już ją zakończył,
- 4) pracodawca nie dopełnił swoich obowiązków,
- 5) inny organ, który na podstawie odrębnych przepisów wydaje zgodę na zajmowanie określonego stanowiska, wykonywania zawodu lub prowadzenia innej działalności przez cudzoziemca, cofnie swoją zgodę,
- 6) cudzoziemiec przerwał wykonywanie pracy na okres przekraczający 3 miesiące,
- 7) otrzymał informację, że dane cudzoziemca znajdują się w wykazie cudzoziemców, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest niepożądany.

Rozdział VI

Karolina Rusiłowicz

Podatki.

1. Jakie podatki płaci się w Polsce?

W Polsce wyróżniamy następujące rodzaje podatków: bezpośrednie i pośrednie.

Zasadniczy **podział podatków** jest następujący:

- 1) bezpośrednie:
 - podatek dochodowy od osób fizycznych,
 - podatek dochodowy od osób prawnych,
 - podatek od spadków i darowizn,
 - podatek od czynności cywilnoprawnych,
 - podatek rolny,
 - podatek leśny,
 - podatek od nieruchomości,
 - podatek od środków transportowych;
- 2) pośrednie:
 - podatek od towarów i usług (VAT),
 - podatek akcyzowy,
 - podatek od gier.

Podatek bezpośredni płacony jest bezpośrednio do organów podatkowych, natomiast jego wysokość pozostaje w ścisłym związku z sytuacją podatnika. Natomiast podatek pośredni jest płacony niejako automatycznie – przy nabywaniu dobra lub usługi (VAT jest wliczony w cenę wielu towarów i usług).

Ze względu na ograniczenia objętościowe opracowania, część dotycząca podatków zostanie poświęcona podatkowi dochodowemu od osób fizycznych.

2. Numer Identyfikacji Podatkowej (NIP) – co to jest i jak go uzyskać?

NIP to numer identyfikacji podatkowej, który każdy podatnik zobowiązany jest uzyskać, niezależnie, czy podatnikiem jest osoba fizyczna, osoba prawna lub inna jednostka organizacyjna. Ten numer jest potrzebny w wielu sytuacjach, przede wszystkim jednak w trakcie wszelkich rozliczeń podatkowych.

Nadanie NIP następuje na podstawie zgłoszenia identyfikacyjnego złożonego do Urzędu Skarbowego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania podatnika. Decyzję o nadaniu NIP wydaje naczelnik urzędu skarbowego. Zgłoszenia identyfikacyjnego dokonuje się za pomocą formularza dostępnego w urzędzie skarbowym oraz na stronie internetowej Ministerstwa Finansów (www.mf.gov.pl). Robi się to tylko raz, bez względu na rodzaj i liczbę opłacanych przez podatnika podatków, formę opodatkowania, liczbę i rodzaje prowadzonej działalności gospodarczej oraz liczbę prowadzonych przedsiębiorstw. Tym samym każdy podatnik posiada tylko jeden numer NIP. W razie zmiany danych podanych w zgłoszeniu (np. zmiana adresu, konta bankowego, nazwiska, itp.), podatnik jest zobowiązany dokonać zgłoszenia aktualizacyjnego, używając do tego odpowiednich formularzy NIP, dostępnych w urzędzie skarbowym oraz stronie internetowej Ministerstwa Finansów (www.mf.gov.pl).

Procedura zgłoszeniowa różni się w zależności od podmiotu i podatku¹⁶. Osoby fizyczne, będące podatnikami podatku dochodowego od osób fizycznych, dokonują zgłoszenia identyfikacyjnego bezpośrednio (czyli sami składają formularz w Urzędzie Skarbowym) lub za pośrednictwem płatnika (czyli pracodawcy, gdyż to on odprowadza podatki pracowników z uzyskanych dochodów). Dzieje się tak w przypadku pierwszego pracodawcy. Wszystkim następnym pracodawcom czy zleceniodawcom po prostu podaje się swój numer NIP.

Podatnicy rozpoczynający działalność gospodarczą muszą dokonać zgłoszenia sami. Osoby fizyczne zakładające działalność gospodarczą mogą złożyć zgłoszenie identyfikacyjne albo aktualizacyjne wraz z wnioskiem o wpis do ewidencji działalności gospodarczej.

3. Kto i od czego płaci podatek dochodowy od osób fizycznych?

Podatek dochodowy od osób fizycznych mają obowiązek opłacać wszystkie osoby fizyczne osiągające dochód. Wyjątek od tej zasady stanowią dochody zwolnione od podatku oraz dochody, od których zaniechano poboru podatku. Warto również wiedzieć, że małżonkowie mogą wystąpić o łączne opodatkowanie ich dochodów. Dzięki temu małżeństwo może w sumie płacić niższe podatki, szczególnie wówczas, gdy różnica pomiędzy wysokością ich zarobków jest duża (albo tylko jedno z nich pracuje).

Na osobach fizycznych posiadających miejsce zamieszkania w Polsce ciąży nieograniczony obowiązek podatkowy. Oznacza to, że osoby te podlegają obowiązkowi podatkowemu w Polsce od całości uzyskanych dochodów (przychodów) bez względu na miejsce położenia źródeł przychodów. Dlatego ważną informacją jest to, czy kraj ojczysty cudzoziemca wymaga tzw. „podwójnego opodatkowania”. Dana osoba posiada miejsce zamieszkania w Polsce, jeżeli w Polsce znajduje się ośrodek jej interesów życiowych i przebywa tu więcej niż 183 dni w roku podatkowym. Osoby fizyczne, które nie posiadają miejsca zamieszkania w Polsce, podlegają obowiązkowi podatkowemu

¹⁶ Szczegółowe zasady określa ustawa z dnia 13 października 1995 r. o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników (Dz. U. z 2004 r. Nr 269, poz. 2681 z późn. zm.)

tylko od dochodów (przychodów) osiąganych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (ograniczony obowiązek podatkowy).

4. Co podlega opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych?

Opodatkowaniu podatkiem dochodowym podlegają co do zasady wszelkiego rodzaju dochody, od których przepisy prawa przewidują określone wyjątki.

Za dochody (przychody) osiągane w Polsce uważa się w szczególności dochody (przychody) z:

- 1) pracy wykonywanej w Polsce na podstawie stosunku służbowego, stosunku pracy, pracy nakładczej oraz spółdzielczego stosunku pracy, bez względu na miejsce wypłaty wynagrodzenia,
- 2) działalności wykonywanej osobiście na terytorium Polski, bez względu na miejsce wypłaty wynagrodzenia,
- 3) działalności gospodarczej prowadzonej w Polsce,
- 4) położonej w Polsce nieruchomości, w tym ze sprzedaży takiej nieruchomości.

Warto podkreślić, że dochodem jest nadwyżka sumy przychodów nad kosztami ich uzyskania osiągnięta w roku podatkowym.

Jeżeli podatnik uzyskuje dochody z więcej niż jednego źródła, przedmiotem opodatkowania w danym roku podatkowym jest **suma dochodów ze wszystkich źródeł przychodów**.

Oto przykładowe źródła przychodów:

- stosunek pracy, emerytura
- działalność wykonywana osobiście,
- pozarolnicza działalność gospodarcza,
- najem, podnajem, dzierżawa, poddzierżawa oraz inne umowy o podobnym charakterze,
- kapitały pieniężne i prawa majątkowe,
- odpłatne zbycie, m.in.: nieruchomości lub ich części oraz udziału w nieruchomości.

5. Jak się oblicza i płaci podatek dochodowy od osób fizycznych?

Sposób obliczania podatku dochodowego od osób fizycznych uzależniony jest od źródła przychodu, z którego ten dochód uzyskano.

Dochody z pracy najemnej, emerytur czy działalności gospodarczej opodatkowane są według progresywnej skali podatkowej. Przykładowo, według obowiązującej w 2009 r.

skali podatkowej, gdy dochód podlegający opodatkowaniu wynosi mniej niż 85 528 zł, podatek wynosi 18% sumy tego dochodu minus tzw. kwota zmniejszająca podatek 556 zł 02 gr. Gdy dochód podlegający opodatkowaniu wynosi powyżej 85 528, podatek wynosi 14 839 zł 02 gr., plus 32% od kwoty dochodu przekraczającej 85 528 zł.

Podstawa obliczenia podatku w złotych		Podatek wynosi
Ponad	Do	
	85 528	18% minus kwota zmniejszająca podatek 556 zł 02 gr.
85 528		14 839 zł 02 gr. + 32% nadwyżki ponad 85 528 zł

Sposoby poboru podatku dochodowego od osób fizycznych są różne. Najczęściej podatek ten jest potrącany w trakcie roku podatkowego przez płatnika (np. pracodawcę) w formie zaliczek (np. od dochodów ze stosunku pracy) lub podatku zryczałtowanego.

Podatek dochodowy od osób fizycznych może być również uiszczany w trakcie roku podatkowego bezpośrednio przez podatnika w formie zaliczek. Dzieje się tak w przypadku prowadzenia działalności gospodarczej (chodzi o tzw. pozarolniczą działalność gospodarczą). Podatnicy są wówczas obowiązani uiszczać zaliczki za okres od stycznia do listopada, w terminie do dnia 20 każdego miesiąca za miesiąc poprzedni, poprzez dokonywanie wpłat na rachunek urzędu skarbowego właściwego wg miejsca zamieszkania podatnika.

Po zakończeniu roku podatkowego, w terminie do dnia 30 kwietnia roku następnego, wszyscy podatnicy podatku dochodowego są zobowiązani składać, do właściwych ze względu na miejsce zamieszkania urzędów skarbowych, zeznania o wysokości osiągniętego dochodu (lub poniesionej straty) w danym roku podatkowym (czyli: zeznanie za rok podatkowy 2009 należy złożyć do 30 kwietnia 2010).

Zeznanie podatkowe składa się na formularzu PIT (patrz punkt 6 tego rozdziału). Następnie zeznanie jest weryfikowane przez urząd skarbowy. Rozliczenia dokonuje się, biorąc pod uwagę wpłacone zaliczki. Jeżeli suma zaliczek jest niższa niż kwota podatku do zapłacenia, wówczas podatnik powinien dopłacić brakującą sumę, robiąc np. przelew na konto swojego urzędu skarbowego. Natomiast gdy suma zaliczek jest wyższa, otrzymuje się zwrot nadpłaconego podatku. Urząd skarbowy zwraca pieniądze podatnika w terminie 3 miesięcy od daty złożenia zeznania (pieniądze wysyłane są na konto, które podatnik podał w formularzu NIP; w przypadku braku konta pieniądze wysyłane są na adres zamieszkania za pośrednictwem poczty). Warto wiedzieć, że w polskim systemie podatkowym istnieją ulgi podatkowe. Są to różne zwolnienia, odliczenia, obniżki albo zmniejszenia, których zastosowanie powoduje obniżenie podstawy opodatkowania lub wysokości podatku. Istnieje między innymi ulga na dzieci, Internet. Od podatku można również odliczyć darowizny, na przykład na działalność kościołów i związków wyznaniowych lub organizacji pożytku publicznego. Wysokość ulg i ich rodzaj są zmienne, warto więc sprawdzać, jakie ulgi przysługują w danym roku.

Podatnicy opodatkowujący swoje dochody według progresywnej skali podatkowej, jeśli spełniają przewidziane przepisami prawa warunki, mogą skorzystać ze wspólnego opodatkowania dochodów małżonków i preferencyjnego opodatkowania dochodów osób samotnie wychowujących dzieci.

6. Co to jest formularz PIT?

Formularz PIT to formularz, na którym należy złożyć zeznanie podatkowe. Wyróżnia się PIT-36, PIT 36L, PIT-37, PIT-38 i PIT-39.

Najczęściej używanym formularzem jest formularz PIT – 37. Za pomocą tego formularza składają zeznania podatnicy, którzy łącznie spełniają następujące warunki:

- 1) uzyskali przychody wyłącznie za pośrednictwem płatnika (np. pracodawcy),
- 2) uzyskali przychody ze źródeł położonych w Polsce, podlegające opodatkowaniu na ogólnych zasadach przy zastosowaniu skali podatkowej, w szczególności z tytułu wynagrodzeń i innych przychodów ze stosunku służbowego, stosunku pracy (w tym spółdzielczego stosunku pracy), również m.in. z umów-zleceń, z tytułu pełnienia obowiązków społecznych, działalności sportowej,
- 3) nie prowadzili pozarolniczej działalności gospodarczej oraz działań specjalnych produkcji rolnej opodatkowanych na ogólnych zasadach przy zastosowaniu skali podatkowej,
- 4) nie są obowiązani doliczać do uzyskanych dochodów małoletnich dzieci,
- 5) nie obniżają dochodów o straty z lat ubiegłych.

Jeżeli podatnik osiągnął choć jeden rodzaj dochodów, który nie mieści się w PIT-37, wówczas wszystkie dochody opodatkowane według skali podatkowej powinien ująć w PIT-36 (PIT-37 już się wówczas nie składa).

Zeznanie podatkowe na formularzu PIT-36 natomiast składają podatnicy, którzy uzyskali przychody (dochody) opodatkowane na ogólnych zasadach przy zastosowaniu skali podatkowej i nie wypełniają zeznania PIT-37, gdyż osiągnięte przez nich dochody (poniesione straty) nie mieszczą się w zakresie tego zeznania. Formularz ten przede wszystkim składają podatnicy, którzy:

- prowadzili pozarolniczą działalność gospodarczą lub działy specjalne produkcji rolnej opodatkowane według skali podatkowej
- uzyskali przychody z najmu, podnajmu, dzierżawy, poddzierżawy lub z innych umów o podobnym charakterze
- uzyskali dochody z zagranicy.

7. Kto składa zeznanie podatkowe?

Zeznanie roczne PIT mają obowiązek złożyć wszyscy podatnicy, którzy osiągnęli jakiegokolwiek przychody w roku podatkowym, nawet jeżeli w efekcie końcowym uzyskali stratę lub wyszli idealnie na zero. Podatnicy prowadzący działalność gospodarczą mają obowiązek złożyć również wówczas, gdy nie uzyskali żadnych dochodów ani przychodów, ale przez cały rok mieli zawieszoną działalność gospodarczą.

Zeznania rocznego mogą nie składać jedynie ci podatnicy, którzy nie uzyskali żadnego przychodu i dochodu (w ogóle nic nie zarobili), a zarazem nie mieli zgłoszonej w urzędzie skarbowym działalności gospodarczej, a także podatnicy, którzy uzyskali wyłącznie dochody zagraniczne zwolnione w Polsce z opodatkowania. Za niektórych podatników zeznania roczne składają płatnicy (pracodawca za pracownika na jego wniosek, organ rentowy, np. ZUS, jeżeli podatnik nie złoży zeznania samodzielnie).

Obowiązek złożenia zeznania podatkowego odnosi się zarówno do osób posiadających w Polsce miejsce zamieszkania (polscy rezydenci podatkowi), jak i do osób nieposiadających miejsca zamieszkania w Polsce (obcy rezydenci podatkowi). Pod uwagę należy brać uzyskanie albo brak dochodów czy przychodów podlegających opodatkowaniu w Polsce, zgodnie z umowami międzynarodowymi oraz polskim prawem podatkowym.

8. Kiedy i jak należy złożyć zeznanie podatkowe?

Należy złożyć w terminie do:

- **30 kwietnia** PIT-36, PIT-36L, PIT-37, PIT.38 lub
- **31 stycznia** PIT-28.

Osoby posiadające miejsce zamieszkania za granicą (obcy rezydenci podatkowi), które:

- osiągają dochody bez pośrednictwa płatników (np. pracodawcy)

albo

- osiągają dochody za pośrednictwem płatnika, gdy płatnik nie ma obowiązku dokonać im rocznego obliczenia podatku (tak jak np. pracodawca, organ rentowy, ZUS),

albo

- osiągają dochody kapitałowe

mają obowiązek złożenia zeznania rocznego przed opuszczeniem terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. W takim przypadku termin złożenia zeznania PIT-37 może przypaść nawet znacznie wcześniej niż 30 kwietnia.

Zeznanie podatkowe można złożyć na kilka sposobów:

- bezpośrednio w urzędzie skarbowym;
- pocztą (listem zwykłym – wówczas za termin złożenia zeznania uznawana jest data wpływu listu do urzędu skarbowego, listem poleconym – wówczas terminem złożenia jest data nadania w placówce Poczty Polskiej);
- bezpośrednio w polskim urzędzie konsularnym (opłata za przesłanie wynosi zazwyczaj 18 euro).

Uwaga: Wysyłka listem poleconym z zagranicy jest traktowana jak wysyłka listem zwykłym – liczy się data wpływu do urzędu skarbowego. Podatnik bierze w takim wypadku na siebie ryzyko opóźnień czy zaginięcia przesyłki w drodze. Jest to zatem bardzo niepewny sposób złożenia zeznania rocznego.

Niektóre urzędy skarbowe wystawiają przed budynki skrzynki na zeznania w nocy ostatniego dnia terminu złożenia zeznania. Skrzynki te są zabierane o północy, wraz z upływem terminu złożenia zeznania. Z możliwości tej warto skorzystać jedynie w ostateczności, kiedy urząd skarbowy oraz poczty są już zamknięte i podatnikowi grozi kara za zwłokę. Warto jednak po kilku dniach upewnić się, że zeznanie nie zaginęło, lecz wpłynęło do urzędu skarbowego. Dla pewności warto nawet pojechać do miejscowości, w której poczta jest czynna dłużej i wysłać zeznanie listem poleconym.

Obecnie istnieje już możliwość składania e-PITu rocznego drogą elektroniczną przy wykorzystaniu podpisu elektronicznego. Można również złożyć formularz PIT-37 bez podpisu elektronicznego, jedynie przy podaniu danych osobowych, takich jak NIP, Pesel, itp.

Czasami wypełnienie zeznania podatkowego może nastroić pewnych trudności – zwłaszcza osobom robiącym to pierwszy raz lub nieznaną języka polskiego. Warto więc wiedzieć, że istnieją firmy, które zajmują się wypełnieniem PIT-ów (z reguły cena takiej usługi wynosi kilkadziesiąt złotych). Jeżeli zeznanie podatkowe przygotowuje specjalista, warto uzyskać jego podpis na przygotowanym dla nas egzemplarzu zeznania, w celu dochodzenia ewentualnych roszczeń odszkodowawczych za błędne wypełnienie formularza. Oprócz tego, gdy zbliża się okres rozliczeń podatkowych, różne gazety załączają jako dodatek płyty CD z programami do rozliczania podatków. Instrukcje jak wypełnić zeznanie znajdują się również na stronie Ministerstwa Finansów.

UWAGA: Przed złożeniem zeznania wskazane jest sporządzenie kopii dla własnego użytku, a także sprawdzenie, czy nie występują w nim oczywiste błędy i pomyłki. Do najczęstszych należą:

- błędy w działaniach matematycznych (sumowanie, obliczanie podatku);
- błędne dane podatnika (niezgodne z ostatnio złożonym formularzem NIP);
- brak NIP lub podpisu podatnika;
- niezgodność kwot wykazanych w bieżącym zeznaniu z kwotami wynikającymi z zeznań złożonych w latach poprzednich (np. kwot odliczeń czy strat);
- odliczenia ponad limit.

W razie wątpliwości co do poprawności złożonej deklaracji urząd skarbowy może wezwać do udzielenia, w wyznaczonym terminie, niezbędnych wyjaśnień lub uzupełnienia deklaracji, wskazując przyczyny podania w wątpliwość rzetelności danych w niej zawartych. Urząd skarbowy może zażądać złożenia wyjaśnień w sprawie przyczyn niezłożenia deklaracji lub wezwać do jej złożenia, jeżeli deklaracja nie została złożona, mimo takiego obowiązku w terminie.

9. Co się dzieje, gdy podatnik nie złożył zeznania podatkowego w terminie?

Podatnik, który nie złożył w terminie zeznania rocznego, ma dwa wyjścia ze swojej sytuacji:

- może powiadomić urząd skarbowy o niezłożeniu deklaracji, przekazując jednocześnie wszelkie dokumenty niezbędne do ustalenia podstawy opodatkowania i wysokości podatku należnego, a także wpłacić niezwłocznie albo w terminie wyznaczonym przez urząd skarbowy należny podatek dochodowy wraz z odsetkami; w takim wypadku podatnik nie podlega karze, płaci jedynie odsetki za zwłokę,
- może złożyć zeznanie podatkowe po terminie, popełniając w ten sposób wykroczenie karne skarbowe, co wiąże się z karą w kwocie zazwyczaj do kilkuset złotych, w zależności od sytuacji zarobkowej i majątkowej podatnika.

Pierwsza ewentualność spowoduje wszczęcie postępowania podatkowego, być może również kontrolę podatkową. Druga ewentualność nie wymaga kontroli czy postępowania podatkowego, gdyż podatnik sam ujawnia podstawę opodatkowania i podatek należny. Minusem jest jednak kara. Trzecim „wyjściem” z sytuacji jest niepodjęcie żadnych kroków i czekanie, aż urząd skarbowy odnotuje fakt niezłożenia deklaracji. Wówczas wymierza on podatnikowi karę oraz wydaje postanowienie o wszczęciu postępowania podatkowego w celu ustalenia zobowiązań podatkowych

Podatnik, który spóźni się ze złożeniem zeznania oraz uregulowaniem należności podatkowej z niego wynikającej w pierwszej kolejności będzie musiał zapłacić obok tej należności także naliczone odsetki za zwłokę. Z kolei kara wymierzona za niezapłacenie podatku w terminie może wynosić od jednej dziesiątej do dwudziestokrotnej wysokości minimalnego wynagrodzenia. Przykładowo, w 2009 r. wynagrodzenie minimalne wynosi 1 276 zł. Grzywna może zatem wynieść nawet 25 520 zł (najmniej 127 zł 60 groszy). Jednakże, podatnik, który dołączy do składanego po terminie zeznania pismo tzw. „czynny żal”, wyjaśniając m.in. przyczyny opóźnienia, może uniknąć sankcji z kodeksu karnego skarbowego. Składając zeznanie tuż po terminie, np. 4 czy 5 maja, warto wystąpić do urzędu z wnioskiem o odstąpienie od karania, podając okoliczności szczególne, które zaważyły na przekroczeniu terminu. Urzędy skarbowe stosunkowo często odstępują od karania.

10. Jak obliczyć kwotę netto, czyli ile zarabia się „na rękę”?

Zwykle kwota wynagrodzenia, na jaką umawia się pracodawca z pracownikiem, jest kwotą brutto. Tak więc, aby otrzymać kwotę netto, czyli kwotę jaką dana osoba dostanie „do ręki”, trzeba od kwoty brutto odliczyć składki na ubezpieczenie emerytalne, rentowe, chorobowe, zdrowotne (por. rozdział *Ubezpieczenia*) oraz zaliczkę na podatek. Przykładowo więc, w przypadku osoby zatrudnionej w biurze, której wynagrodzenie brutto wynosi 3000 PLN brutto, kwota netto będzie wynosić 2156,72 PLN.

Kwota brutto	3000,00
Składka na ubezpieczenie emerytalne	- 292,80
Składka na ubezpieczenie rentowe	- 45,00
Składka na ubezpieczenie chorobowe	- 73,50
Składka na ubezpieczenie zdrowotne	- 232,98
Podatek (zaliczka na podatek)	- 199,00
Kwota netto	2156,72

Obliczenie składek jest dość skomplikowane, w dodatku przepisy w tym obszarze zmieniają się często. Dlatego warto wiedzieć, że w Internecie dostępne są „kalkulatory wynagrodzeń”, za pomocą których można obliczać swoje dochody (np. na stronie www.pracuj.pl lub www.infor.pl).

Rozdział VII

Ewa Ostaszewska

Ubezpieczenia.

1. Ubezpieczenia społeczne.

1.1. Jakie są rodzaje ubezpieczeń społecznych w Polsce?

Ubezpieczenia społeczne obejmują:

- 1) ubezpieczenie emerytalne – z tego ubezpieczenia wypłacana jest późniejsza emerytura,
- 2) ubezpieczenie rentowe – z tego ubezpieczenia wypłacana jest ewentualna renta, w tym również renta rodzinna, wypłacana członkom rodziny po śmierci ubezpieczonego,
- 3) ubezpieczenie chorobowe – ubezpieczenie w razie choroby i macierzyństwa, pokrywa koszty pobytu w szpitalu,
- 4) ubezpieczenie wypadkowe – ubezpieczenie z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych.

System ubezpieczeń emerytalnych w Polsce składa się z 3 filarów:

- I filar, którym jest Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS),
- II filar to Otwarte Fundusze Emerytalne (OFE),
- III filar to Indywidualne Konto Emerytalne i Pracownicze Programy Emerytalne.

Podstawową rolę w systemie emerytalnym, w ramach I-go filaru, pełni ZUS, gdyż to on prowadzi indywidualne konta ubezpieczonych i wypłaca emerytury. Składki na I i II filar są obowiązkowe. Ubezpieczenie w III filarze jest dobrowolne.

1.2. Kto podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu?

Obowiązkowemu ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu podlegają osoby fizyczne, które na obszarze Polski są pracownikami, wykonują pracę na podstawie umowy agencyjnej, umowy zlecenia albo innej umowy o świadczenie usług.

W sytuacji, kiedy dana osoba pracuje jednocześnie w kilku miejscach, jest obowiązkowo objęta ubezpieczeniem z tego stosunku pracy, który powstał najwcześniej. Może ona jednak dobrowolnie, na swój wniosek, być objęta ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi także z pozostałych stosunków pracy (wszystkich lub wybranych) lub zmienić tytuł ubezpieczeń.

1.3. Kto podlega ubezpieczeniu chorobowemu?

Obowiązkowo ubezpieczeniu chorobowemu podlegają wszyscy pracownicy. Dobrowolnie ubezpieczeniu chorobowemu podlegają na swój wniosek osoby, które wykonują pracę nakładczą, wykonujące pracę na podstawie umowy zlecenia, umowy agencyjnej lub innej umowy o świadczenie usług, osoby prowadzące pozarolniczą działalność oraz osoby z nimi współpracujące, duchowni, osoby w czasie odbywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania (wykonujące pracę odpłatnie).

1.4. Kto podlega ubezpieczeniu wypadkowemu?

Obowiązkowo ubezpieczeniu wypadkowemu podlegają osoby podlegające ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowemu. Nie podlegają ubezpieczeniu wypadkowemu osoby, które wykonują umowę zlecenie i wykonują pracę poza siedzibą lub miejscem prowadzenia działalności zleceniodawcy.

1.5. W jakich okresach podlega się obowiązkowym ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowemu, chorobowemu i wypadkowemu?

Obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowemu, chorobowemu i wypadkowemu podlegają osoby fizyczne w następujących okresach:

- 1) pracownicy – od dnia nawiązania stosunku pracy do dnia ustania tego stosunku;
- 2) osoby wykonujące pracę nakładczą (czyli pracownik otrzymuje wynagrodzenia za faktycznie wykonaną pracę) oraz zleceniobiorcy – od dnia oznaczonego w umowie jako dzień rozpoczęcia jej wykonywania do dnia rozwiązania lub wygaśnięcia tej umowy.

1.6. Kto płaci składki?

Składki na ubezpieczenia emerytalne płacą w równych częściach ubezpieczeni (czyli pracownicy, osoby zatrudnione, zleceniobiorcy) i płatnicy składek (tj. głównie pracodawcy).

Składki na ubezpieczenia rentowe płacą zarówno ubezpieczeni (1,5% podstawy wymiaru ubezpieczenia), jak i płatnicy składek (4,5%). Składki na ubezpieczenie chorobowe finansują w całości sami ubezpieczeni, natomiast składki na ubezpieczenie wypadkowe płacą płatnicy składek.

Składki na ubezpieczenia emerytalne, rentowe, wypadkowe oraz chorobowe za ubezpieczonych obliczają, potrącają z dochodu i przekazują do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) w całości płatnicy składek. Składki odprowadzane są co miesiąc, do 15-go dnia danego miesiąca. Również co miesiąc płatnik przekazuje ubezpieczonemu raport odnośnie odprowadzonych za niego składek. Dokument ten potocznie nazywa się ZUS RMUA. W dokumencie tym znajduje się również informacja o odprowadzonej przez płatnika składce zdrowotnej (patrz punkt. 3 tego rozdziału).

„Fizycznie” składki do ZUS odprowadza najczęściej pracodawca – odprowadza on swoją część składki oraz część składki odliczanej z wynagrodzenia pracownika. Mówi

się zatem, że pracodawca jest płatnikiem składek. Płatnikiem może być też sam ubezpieczony, jeśli jest zobowiązany do opłacenia składek na własne ubezpieczenia społeczne (prowadzi własną działalność, ubezpiecza się dobrowolnie).

1.7. Jak oblicza się składki?

Podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia pracowników stanowi ich przychód. Wysokości składek na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i chorobowe wyrażone są w formie stopy procentowej, jednakowej dla wszystkich ubezpieczonych. Natomiast stopa procentowa składek na ubezpieczenie wypadkowe jest zróżnicowana dla poszczególnych płatników składek i ustalana w zależności od poziomu zagrożeń zawodowych i skutków tych zagrożeń.

Stopy procentowe składek wynoszą:

- 1) 19,52% podstawy wymiaru składki – na ubezpieczenie emerytalne (część składki na ubezpieczenie emerytalne pochodząca ze składki ubezpieczonego, wynosząca 7,3% podstawy wymiaru składki, odprowadzana jest przez ZUS do wybranego przez ubezpieczonego Otwartego Funduszu Emerytalnego),
- 2) 6,00% podstawy wymiaru – na ubezpieczenia rentowe;
- 3) 2,45% podstawy wymiaru – na ubezpieczenie chorobowe;
- 4) od 0,40% do 8,12% podstawy wymiaru – na ubezpieczenie wypadkowe.

Przy zarobkach 3000 złotych miesięcznie, wysokość składek płaconych przez pracownika i pracodawcę wyglądałyby następująco¹⁷:

	PRACODAWCA		PRACOWNIK		RAZEM	
	%	zł.	%	zł.	%	zł.
Fundusz:						
– emerytalny	9,76	292,80	9,76	292,80	19,52	585,60
– w przypadku uczestnictwa w drugim filarze:				<i>I filar</i>	12,22	366,60
				<i>II filar</i>	7,30	219,00
– rentowy	4,50	135,00	1,50	45,00	6,00	180,00
– chorobowy	0,00	0,00	2,45	73,50	2,45	73,50
– wypadkowy	0,67	20,10	0,00	0,00	0,67	20,10
– pracy	2,45	73,50	0,00	0,00	2,45	73,50
– FGSP	0,10	3,00	0,00	0,00	0,10	3,00
RAZEM:	17,48	524,40	13,71	411,30	31,19	935,70

Uwaga: powyżej uwzględniono również składki odprowadzane przez pracodawcę na fundusz pracy oraz fundusz gwarantowanych świadczeń pracowniczych, które to fundusze nie należą do ubezpieczeń społecznych.

¹⁷ Kalkulacja zrobiona na kalkulatorze zamieszczonym na stronie www.infor.pl

1.8. Kto i kiedy zgłasza ubezpieczonego do ZUS?

Obowiązek zgłoszenia do ubezpieczeń społecznych należy do płatnika składek. Musi on to zrobić w terminie siedmiu dni od daty podjęcia pracy przez ubezpieczonego. Na podstawie pierwszego zgłoszenia do ubezpieczeń społecznych zakładane jest konto w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych (ZUS). ZUS prowadzi konta ubezpieczonych, z których każde jest oznaczone numerem PESEL.

Jeżeli osoba ubezpieczona nie posiada numeru PESEL, nie podała go lub podany numer budzi wątpliwości co do jego prawidłowości, konto ubezpieczonego oznacza się numerem NIP, a jeżeli nie posiada również tego numeru – serią i numerem dowodu osobistego albo paszportu. Na koncie ubezpieczonego ewidencjonuje się informacje o zwaloryzowanej wysokości składek na ubezpieczenie emerytalne, z wyłączeniem składek na Otwarte Fundusze Emerytalne.

1.9. Jak kontrolować prawidłowość odprowadzanych składek?

Jak wspomniane było wcześniej, płatnik co miesiąc przekazuje ubezpieczonemu raport o odprowadzanych za niego składkach. W sytuacji gdy dane zawarte w tym raporcie nie są zgodne ze stanem faktycznym, ubezpieczony składa na piśmie do płatnika składek wniosek o sprostowanie informacji zawartych w imiennym raporcie miesięcznym, w terminie 3 miesięcy od jego otrzymania. O fakcie tym informuje ZUS. W razie nieuwzględnienia przez płatnika składek reklamacji w terminie jednego miesiąca od daty jej wpływu, na wniosek ubezpieczonego, ZUS po przeprowadzeniu postępowania wyjaśniającego wydaje decyzję.

Osobom (ubezpieczonym) urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. ZUS co roku jest zobowiązany przesłać informację o zewidencjonowanych na koncie ubezpieczonego składkach ogółem, według stanu na dzień 31 grudnia poprzedniego roku. Jest to tzw. „informacja o stanie konta”.

W informacji o stanie konta Zakład podaje dodatkowo wysokość:

- 1) zwaloryzowanego kapitału początkowego według stanu na dzień 31 grudnia poprzedniego roku, w przypadku gdy kapitał ten został już ubezpieczonemu obliczony,
- 2) hipotetycznej emerytury,
- 3) składek na ubezpieczenie emerytalne, z wyłączeniem składek na otwarte fundusze emerytalne,
- 4) składek na Otwarte Fundusze Emerytalne, należnych i odprowadzonych.

Wysokość hipotetycznej emerytury podaje się ubezpieczonemu, który na dzień 31 grudnia poprzedniego roku ukończył co najmniej 35 lat. Jest to hipotetyczna wysokość emerytury, jaką uzyskałby w wieku emerytalnym, wynoszącym 60 lat dla kobiety i 65 lat dla mężczyzny według stanu konta ubezpieczonego.

2. Dodatkowe informacje dotyczące ubezpieczeń emerytalnych.

2.1. Co to jest tzw. II filar i jak się do niego zapisać ?

Jak wspomniane było wcześniej, w Polsce składka emerytalna odprowadzana jest obowiązkowo do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) oraz do jednego z Otwartych Funduszy Emerytalnych (OFE). Ubezpieczenie w OFE to właśnie tzw. II filar ubezpieczenia. Na indywidualne konta w OFE przekazywane jest 7,3% podstawy wymiaru składki. Obecnie istnieje na rynku polskim czternaście powszechnych towarzystw emerytalnych, które prowadzą Otwarte Fundusze Emerytalne.

Fundusze gromadzą pieniądze i lokują je z przeznaczeniem na wypłatę członkom funduszu po osiągnięciu przez nich wieku emerytalnego. OFE wypłacają też okresowe emerytury kapitałowe, które przysługują w ramach ubezpieczenia emerytalnego osobom mającym ustalone prawo do emerytury z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Są dwa rodzaje okresowych emerytur kapitałowych – okresowa (do ukończenia 65 r.) i dożywotnia (po ukończeniu 65 r.)

2.2. Kto jest zobowiązany do wybrania II filaru?

Każda osoba pracująca jest zobowiązana do wybrania jednego z Otwartych Funduszy Emerytalnych. W praktyce wygląda to tak, że osoba chcąc przyłączyć się do funduszu udaje się do danego towarzystwa ubezpieczeniowego i tam podpisuje umowę. Większość towarzystw stosuje udogodnienia dla swoich przyszłych członków: do towarzystwa można przystąpić za pomocą formularzy wypełnionych w Internecie lub umówić się na indywidualne spotkanie z przedstawicielem (agentem) danego towarzystwa (praktyką jest, że agenci przychodzą do domu zainteresowanego). Kontakt do agentów można znaleźć na stronach internetowych Otwartych Funduszy Emerytalnych. Podpisując umowę z OFE trzeba mieć ze sobą dowód tożsamości oraz nr PESEL.

W zależności od momentu rozpoczęcia pracy, fundusz emerytalny należy wybrać do 10 stycznia lub 10 lipca danego roku. Jeżeli ubezpieczony nie dopełni obowiązku zawarcia umowy w tych terminach, ZUS wyznacza otwarty fundusz emerytalny w drodze losowania.

Losowanie ZUS do Otwartych Funduszy Emerytalnych odbywa się dwa razy do roku – 31 lipca oraz 31 stycznia. W losowaniu biorą udział wyłącznie te fundusze emerytalne, których udział w rynku jest nie większy niż 10%. W losowaniu zatem nie biorą udziału fundusze emerytalne osiągające ponadprzeciętne zyski. Losowanie dotyczy osób, które podjęły pracę.

Na stronach internetowych można znaleźć rankingi TE. Warto wiedzieć, że jest możliwość zmiany ubezpieczyciela i przeniesienia się ze składkami z jednego funduszu do innego. Fundusz jest obowiązany (co najmniej raz w roku oraz na żądanie członka), udzielić mu na piśmie informacji określającej pieniężną wartość środków zgromadzonych na jego rachunku.

2.3. Czym jest tzw. III Filar?

III Filar to dobrowolna forma oszczędzania na przyszłość. Wyróżnia się dwie formy takiego oszczędzania: Indywidualne Konto Emerytalne (IKE) oraz Pracownicze Programy Emerytalne (PPE)

Aby zacząć oszczędzać na Indywidualnym Koncie Emerytalnym, należy podpisać stosowną umowę z funduszem inwestycyjnym lub biurem maklerskim, zakładem ubezpieczeń lub bankiem. Prawo do wpłat na IKE przysługuje osobie fizycznej mającej nieograniczony obowiązek podatkowy (osoby fizyczne, jeżeli mają miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, podlegają obowiązkowi podatkowemu od całości swoich dochodów bez względu na miejsce położenia źródeł przychodów) na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, która ukończyła 16 lat. Na IKE może gromadzić oszczędności wyłącznie jeden oszczędzający.

W umowie o prowadzenie IKE można wskazać jedną lub więcej osób, którym zostaną wypłacone środki zgromadzone na IKE w przypadku śmierci osoby, która założyła IKE. W każdej chwili można zmienić osobę dziedziczącą środki. Jeśli została wskazana więcej niż jedna osoba, to te osoby dziedziczą w częściach równych. Wypłata środków zgromadzonych na IKE następuje na wniosek oszczędzającego (po spełnieniu określonych w umowie warunków) lub – w przypadku śmierci oszczędzającego – na wniosek osoby uprawnionej. Wypłata może być, w zależności od wniosku oszczędzającego albo osoby uprawnionej, dokonywana jednorazowo albo w ratach. Wpłaty dokonywane na IKE w roku kalendarzowym nie mogą przekroczyć kwoty odpowiadającej trzykrotności przeciętnego prognozowanego wynagrodzenia miesięcznego w gospodarce narodowej na dany rok. Oszczędzający ma prawo do zwolnienia podatkowego. Istnieje możliwość zmiany instytucji finansowej prowadzącej IKE.

Pracownicze Programy Emerytalne są formą zorganizowanego, grupowego oszczędzania na przyszłą emeryturę. Są one tworzone dobrowolnie przez pracodawcę. Osoba zatrudniona u kilku pracodawców prowadzących programy może w tym samym czasie uczestniczyć w więcej niż jednym programie. Prawo do uczestnictwa w programie przysługuje pracownikowi, który jest zatrudniony u danego pracodawcy, nie krócej niż 3 miesiące, chyba że umowa zakładowa stanowi inaczej. Do programu nie może przystąpić pracownik, który ukończył 70. rok życia. Programy mogą być prowadzone w jednej z następujących form:

- 1) funduszu emerytalnego,
- 2) umowy o wnoszenie przez pracodawcę składek pracowników do funduszu inwestycyjnego,
- 3) umowy grupowego ubezpieczenia na życie pracowników z zakładem ubezpieczeń w formie grupowego ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym,
- 4) zarządzania zagranicznego.

Przystąpienie pracownika do programu na warunkach określonych w umowie zakładowej następuje na podstawie pisemnej deklaracji o przystąpieniu do programu.

3. Ubezpieczenie zdrowotne.

W Polsce istnieje publiczna służba zdrowia, z której mogą korzystać wszystkie osoby ubezpieczone w Narodowym Funduszu Zdrowia (NFZ). Osoby pracujące podlegają obowiązkowemu ubezpieczeniu zdrowotnemu i jest to właśnie ubezpieczenie w NFZ. Składkę na ubezpieczenie zdrowotne potrąca z wynagrodzenia i odprowadza płatnik składek, czyli najczęściej pracodawca.

3.1. Czy można ubezpieczyć się dobrowolnie w NFZ?

Osoby pracujące podlegają obowiązkowemu ubezpieczeniu zdrowotnemu. Ich ubezpieczenie obejmuje też członków najbliższej rodziny – małżonka i dzieci. Cudzoziemiec nieobjęty tym ubezpieczeniem, a mieszkający w Polsce, może ubezpieczyć się dobrowolnie na podstawie pisemnego wniosku złożonego w Narodowym Funduszu Zdrowia (NFZ). Z możliwości tej w mogą korzystać na przykład osoby, które przyjeżdżają do Polski na staż, studia, kursy językowe, duchowni, itp. Dana osoba zostaje objęta ubezpieczeniem zdrowotnym z dniem określonym w umowie zawartej przez tę osobę z Funduszem, a przestaje być nim objęta z dniem rozwiązania umowy lub gdy nie opłaca składek.

Osoba dobrowolnie ubezpieczona jest zobowiązana zgłosić do Funduszu członków rodzin, poprzez złożenie druku ZUS ZCNA. Składka za każdy miesiąc kalendarzowy opłacana jest w terminie do 15. dnia następnego miesiąca za miesiąc poprzedni (np. za lipiec do 15. sierpnia). Składki z tytułu dobrowolnego ubezpieczenia zdrowotnego należy wpłacać na konto ZUS (rachunek ZUS z końcówką 52).

3.2. Wysokość składki na ubezpieczenie zdrowotne?

Podstawę wymiaru składki opłacanej stanowi kwota deklarowanego miesięcznego dochodu, nie niższa jednak od kwoty odpowiadającej przeciętnemu wynagrodzeniu. Składka na ubezpieczenie zdrowotne w roku 2009 wynosi 9% podstawy wymiaru składki. Składka jest miesięczna i niepodzielna.

Uwaga!: należy pamiętać, że wysokość składki zmienia się co roku.

3.3. Do jakich świadczeń zdrowotnych ma prawo osoba ubezpieczona?

Ubezpieczeni obowiązkowo lub dobrowolnie w Narodowym Funduszu Zdrowia mają prawo do szeregu świadczeń opieki zdrowotnej. Jest to tzw. „koszyk świadczeń”. W koszyku tym znajdują się:

- 1) badanie diagnostyczne, w tym medyczna diagnostyka laboratoryjna,
- 2) świadczenia na rzecz zachowania zdrowia, zapobiegania chorobom i wczesnego wykrywania chorób, w tym obowiązkowe szczepienia ochronne,
- 3) podstawowa opieka zdrowotna,
- 4) świadczenia w środowisku nauczania i wychowania,
- 5) ambulatoryjne świadczenia specjalistyczne,

- 6) rehabilitacja lecznicza,
- 7) świadczenia stomatologiczne,
- 8) leczenie szpitalne,
- 9) świadczenia wyspospecjalistyczne,
- 10) leczenie w domu chorego,
- 11) badanie i terapia psychologiczna,
- 12) badanie i terapia logopedyczna,
- 13) świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze,
- 14) opieka paliatywna i hospicyjna,
- 15) pielęgnację niepełnosprawnych i opieka nad nimi,
- 16) opieka nad kobietą w okresie ciąży, porodu i połogu,
- 17) opieka nad kobietą w okresie karmienia piersią,
- 18) opieka prenatalna nad płodem i opiekę nad noworodkiem oraz wstępną ocenę stanu zdrowia i rozwoju niemowlęcia,
- 19) opieka nad zdrowym dzieckiem, w tym ocenę stanu zdrowia i rozwoju dziecka do lat 18,
- 20) leczenie uzdrowskowe,
- 21) zaopatrzenie w produkty lecznicze, wyroby medyczne i środki pomocnicze,
- 22) transport sanitarny,
- 23) ratownictwo medyczne.

Uwaga: Zawartość koszyka świadczeń co pewien czas ulega zmianom.

3.4. Jakie świadczenia nie są gwarantowane?

Ubezpieczonym w NFZ nie przysługują bezpłatnie następujące świadczenia:

- 1) szczepienia ochronne nie wchodzące w zakres obowiązkowych szczepień ochronnych,
- 2) zabiegi chirurgii plastycznej i zabiegi kosmetyczne w przypadkach nie będących następstwem wady wrodzonej, urazu, choroby lub następstw jej leczenia,
- 3) operacje zmiany płci,
- 4) świadczenia w zakresie akupunktury, z wyjątkiem świadczeń udzielanych w leczeniu bólu przewlekłego,
- 5) zabiegi przyrodolecnicze i rehabilitacyjne w szpitalach uzdrowskowych, sanatoriach uzdrowskowych i ambulatoryjnym leczeniu uzdrowskowym niezwiązane z chorobą podstawową będącą bezpośrednią przyczyną skierowania na leczenie uzdrowskowe,
- 6) poradnictwo seksuologiczne w zakresie ambulatoryjnej opieki specjalistycznej, z wyłączeniem osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności,

- 7) poradnictwo psychoanalityczne,
- 8) ozonoterapia,
- 9) autoszczepionki,
- 10) magnetoterapia z zastosowaniem stałego pola magnetycznego,
- 11) laseropunktura,
- 12) akupresura,
- 13) zoo terapia,
- 14) diagnostyka i terapia z zakresu medycyny niekonwencjonalnej, ludowej, orientalnej.

3.5. Wybór przychodni i lekarza w ramach ubezpieczenia w NFZ.

Spśród placówek lekarskich działających w oparciu o kontrakt z NFZ ubezpieczony ma prawo wybrać sobie przychodnię lekarską, do której będzie należał. Zapisując się do danej przychodni należy dokonać wyboru lekarza pierwszego kontaktu, pielęgniarki i położnej. Można dokonać zmiany w tym zakresie, ale nie częściej niż dwa razy w roku kalendarzowym. W przypadku każdej kolejnej zmiany wnosi się opłatę w wysokości 80 złotych. Nie dotyczy to przypadku zmiany miejsca zamieszkania i sytuacji zaprzestania udzielania świadczeń opieki zdrowotnej przez wybranego lekarza, pielęgniarkę i położną podstawowej opieki zdrowotnej oraz innych przyczyn niezależnych od woli ubezpieczonego.

3.6. Jakie dokumenty potwierdzają prawo do świadczeń opieki zdrowotnej?

Dokumentem potwierdzającym prawo ubezpieczonego do świadczeń opieki zdrowotnej oraz umożliwiającym potwierdzanie wykonania świadczeń opieki zdrowotnej w Polsce jest karta ubezpieczenia zdrowotnego lub inne dokumenty. Karta ubezpieczenia zdrowotnego jest wydawana bezpłatnie przez wojewódzki oddział Narodowego Funduszu Zdrowia. W przypadku utraty karty ubezpieczenia zdrowotnego za wydanie nowej karty pobiera się opłatę w wysokości 1,5% minimalnego wynagrodzenia. Karta ubezpieczenia zdrowotnego może pełnić funkcję Europejskiej Karty Ubezpieczenia Zdrowotnego.

Aby korzystać z publicznej służby zdrowia, można przedstawić też inne dowody ubezpieczenia w NFZ. Są to między innymi:

- 1) dla osoby zatrudnionej na podstawie umowy o pracę:
 - druk zgłoszenia do ubezpieczenia zdrowotnego oraz aktualnie potwierdzony raport miesięczny ZUS RMUA wydany przez pracodawcę (nie dotyczy osób na urlopie bezpłatnym powyżej 30 dni),
 - aktualne zaświadczenie z zakładu pracy,
 - legitymacja ubezpieczeniowa z aktualną datą i pieczętą pracodawcy;

- 2) dla osoby prowadzącej działalność gospodarczą:
 - druk zgłoszenia do ubezpieczenia zdrowotnego oraz aktualny dowód wpłaty składki na ubezpieczenie zdrowotne;
- 3) dla osoby ubezpieczonej w KRUS:
 - zaświadczenie lub legitymacja aktualnie podstemplowana przez KRUS (dowód wpłaty w przypadku prowadzenia działów specjalnych produkcji rolnej);
- 4) dla emerytów i rencistów:
 - legitymacja emeryta/rencisty (w przypadku legitymacji wydanej przez ZUS powinna zawierać oznaczenie oddziału wojewódzkiego NFZ 3 i 4 cyfra numeru legitymacji)
 - zaświadczenie z ZUS lub KRUS
 - aktualny odcinek emerytury lub renty (obecnie ZUS wydaje 1 raz w roku);
- 5) dla osoby zarejestrowanej jako bezrobotna:
 - aktualne zaświadczenie z Urzędu Pracy o zgłoszeniu do ubezpieczenia zdrowotnego;
- 6) dla osoby dobrowolnie ubezpieczonej:
 - umowa zawarta z NFZ i dokument ZUS potwierdzający zgłoszenie do ubezpieczenia zdrowotnego wraz z aktualnym dowodem opłacenia składki zdrowotnej;
- 7) dla członka rodziny ubezpieczonego:
 - dowód opłacenia składki przez głównego płatnika oraz dowód zgłoszenia do ubezpieczenia członka rodziny (np. druki: ZUS RMUA + ZUS ZCZA lub ZUS ZCNA),
 - legitymacja rodzinna z aktualną datą i pieczętą zakładu pracy,
 - aktualne zaświadczenie wydane przez pracodawcę,
 - legitymacja emeryta/rencisty z wpisanymi członkami rodziny podlegającymi ubezpieczeniu, potwierdzająca dokonanie zgłoszenia w dniu 1 stycznia 1999 roku lub później, wraz z aktualnym odcinkiem wypłaty świadczenia (dotyczy tylko KRUS, w pozostałych przypadkach płatnik wydaje zaświadczenia o członkach rodziny zgłoszonych do ubezpieczenia zdrowotnego);
- 8) dla uczniów i studentów
 - dokumenty jak dla innych członków rodziny oraz aktualna legitymacja uczniowska lub studencka (dla osób po 18 roku życia).

Uwaga: W przypadku stanu nagłego, dokument ubezpieczenia musi zostać przedstawiony nie później niż w terminie 30 dni od dnia rozpoczęcia udzielania świadczenia opieki zdrowotnej (gdy chory nadal przebywa w szpitalu) lub w terminie 7 dni od dnia zakończenia udzielania świadczenia opieki zdrowotnej.

3.7. Skierowania do lekarzy specjalistów i na badania.

Do części lekarzy specjalistów wymagane jest skierowanie od lekarza prowadzącego, tj. lekarza pierwszego kontaktu. Również świadczenia z zakresu badań diagnostycznych, w tym medycznej diagnostyki laboratoryjnej (zakwalifikowanych jako świadczenia gwarantowane), wykonywane są na podstawie skierowania lekarza.

Skierowanie nie jest wymagane do świadczeń m.in.:

- 1) ginekologa i położnika;
- 2) dentysty;
- 3) dermatologa;
- 4) wenerologa;
- 5) onkologa;
- 6) okulisty;
- 7) psychiatry;
- 8) dla osób chorych na gruźlicę;
- 9) dla osób zakażonych wirusem HIV;
- 10) dla cywilnych niewidomych ofiar działań wojennych;
- 11) dla osób uzależnionych od alkoholu, środków odurzających i substancji psychotropowych – w zakresie leczenia odwykowego;

3.8. Leczenie szpitalne.

Ubezpieczony ma prawo do leczenia szpitalnego w szpitalu, który zawarł umowę o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej, na podstawie skierowania od lekarza podstawowej opieki zdrowotnej, lekarza specjalisty, w tym również lekarza prywatnego, jeżeli cel leczenia nie może być osiągnięty przez leczenie ambulatoryjne. W stanach nagłych świadczenia zdrowotne w szpitalach są udzielane bez wymaganego skierowania.

3.9. Opieka zdrowotna poza systemem publicznym.

W Polsce istnieje możliwość korzystania z prywatnej służby zdrowia – wówczas płaci się każdorazowo za konkretną usługę. Lecznictwo prywatne jest rozpowszechnione w Polsce. Usługi takie świadczą indywidualni lekarze w swoich gabinetach (kontakt do nich można znaleźć w książkach telefonicznych lub w Internecie), jak również całe placówki medyczne. Warto zwrócić uwagę, że niektóre placówki oferują usługi w ramach ubezpieczenia w NFZ oraz usługi komercyjne (płatne). Korzystając z pomocy medycznej w takiej placówce należy zaznaczyć, czy chce się korzystać z pomocy płatnej, czy w ramach ubezpieczenia w NFZ. Można również wykupić pakiety usług w prywatnych placówkach medycznych, które świadczą usługi dla klientów indywidualnych i korporacyjnych. Pakiety różnią się ceną oraz zakresem objętych nimi usług. Często zdarza się, że większe zakłady pracy oferują swoim pracownikom świadczenia socjalne właśnie w postaci dodatkowego ubezpieczenia w prywatnej służbie zdrowia.

4. Inne ubezpieczenia.

4.1. Jakie inne ubezpieczenia mają charakter obowiązkowy?

Ubezpieczeniami obowiązkowymi są:

- 1) ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych (np. samochodów, motorów). To ubezpieczenie jest potocznie zwane ubezpieczeniem OC posiadaczy pojazdów mechanicznych,
- 2) ubezpieczenie budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych.

4.2. Co to jest ubezpieczenie OC?

Ubezpieczenie OC to ubezpieczenie, które musi wykupić każdy posiadacz pojazdu mechanicznego (np. samochodu, motocyklu.). Z tego ubezpieczenia będą pokrywane ewentualne szkody powstałe w związku z ruchem tego pojazdu. Ubezpieczeniem OC posiadaczy pojazdów mechanicznych jest objęta odpowiedzialność cywilna każdej osoby, która, kierując pojazdem mechanicznym w okresie trwania odpowiedzialności ubezpieczeniowej, wyrządziła szkodę w związku z ruchem tego pojazdu.

Ubezpieczenie OC posiadaczy pojazdów mechanicznych obejmuje zdarzenia powstałe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Może również obejmować, na zasadzie wzajemności, zdarzenia powstałe na terytoriach innych państw.

4.3. Gdzie i na jaki okres zawiera się umowę ubezpieczenia OC?

Ubezpieczenia pojazdów oferowane są przez większość dużych firm ubezpieczeniowych. Aby podpisać umowę ubezpieczenia, należy udać się do jednej z firm lub umówić z przedstawicielem (agentem ubezpieczeniowym).

Umowę zawiera się na okres 12 miesięcy lub na okres krótszy niż 12 miesięcy, jeżeli pojazd mechaniczny jest:

- 1) zarejestrowany na stałe,
- 2) zarejestrowany czasowo,
- 3) zarejestrowany za granicą,
- 4) pojazdem wolnobieżnym,
- 5) pojazdem historycznym.

Odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń rozpoczyna się z chwilą zawarcia umowy i zapłacenia składki ubezpieczeniowej lub jej pierwszej raty. Umowa ubezpieczenia OC przedłużana jest automatycznie. Aby zrezygnować z ubezpieczenia OC u danego ubezpieczyciela, należy wypowiedzieć umowę na piśmie – nie później niż na jeden dzień przed upływem okresu 12 miesięcy, na który umowa ubezpieczenia OC została zawarta. Jeżeli dana osoba nie powiadomi na piśmie zakładu ubezpieczeń o jej wypowiedzeniu, uważa się, że została zawarta następna umowa na kolejne 12 miesięcy. Naturalnie należy wówczas uiścić składkę za tenże rok.

W przypadku sprzedaży pojazdu mechanicznego, którego posiadacz zawarł umowę ubezpieczenia OC, prawa i obowiązki wynikające z tej umowy przechodzą na nabywcę pojazdu. Umowa ubezpieczenia ulega rozwiązaniu z upływem okresu, na który została zawarta, chyba że nabywca wypowie ją przed upływem 30 dni od dnia nabycia pojazdu. Sprzedający pojazd jest zobowiązany do przekazania nabywcy dokumentów potwierdzających zawarcie umowy ubezpieczenia OC oraz do powiadomienia zakładu ubezpieczeń, w terminie 30 dni od dnia zbycia pojazdu mechanicznego, o fakcie zbycia tego pojazdu i o danych osobowych nabywcy.

4.4. Co to jest ubezpieczenie autocasco (AC)?

Autocasco (AC) jest ubezpieczeniem dobrowolnym przeznaczonym dla właścicieli pojazdów mechanicznych. Obejmuje ubezpieczenie pojazdu i jego części od uszkodzenia, zniszczenia i kradzieży. Zakres ubezpieczenia jest ustalany indywidualnie przez towarzystwa ubezpieczeniowe.

4.5. Co to jest ubezpieczenie NNW?

Ubezpieczenie NNW (od następstw nieszczęśliwych wypadków) jest ubezpieczeniem dobrowolnym przeznaczonym m.in. dla właścicieli pojazdów mechanicznych. Obejmuje ono kierowcę i pasażerów. Przedmiotem ubezpieczenia NNW są następstwa nieszczęśliwych wypadków – uszkodzenia ciała, stały uszczerbek na zdrowiu lub śmierć osoby ubezpieczonej. Firmy ubezpieczeniowe oferują również inne ubezpieczenia dotyczące NNW, np. ubezpieczenia uczestników kolonii, ubezpieczenia na czas wyjazdów za granicę.

4.6. Ubezpieczenie domu lub mieszkania.

Ubezpieczenia mieszkania, domu oraz pozostającego w nich mienia są dobrowolne. Zakres ubezpieczenia, oferowany przez poszczególne towarzystwa ubezpieczeniowe, jest bardzo różny. Można się ubezpieczyć np. od kradzieży, pożaru, powodzi czy innych zdarzeń losowych. Osoba pragnąca ubezpieczyć swój dom, mieszkanie, mienie może wybrać najbardziej odpowiadającą jej ofertę.

Uwaga: Warto wiedzieć, że duże firmy ubezpieczeniowe mają szeroką ofertę ubezpieczeń – u jednego agenta można zawrzeć większość umów ubezpieczeń. Wchodzą w to zarówno ubezpieczenia emerytalne (II i III filar), jak i ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej (np. OC posiadaczy pojazdów mechanicznych, OC w życiu), ubezpieczenie mienia (mieszkania, dom, Autocasco) oraz ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków (NNW).

Rozdział VIII

Ewa Ostaszewska

Pomoc społeczna.

1. Komu przysługuje prawo do świadczeń z pomocy społecznej?

Prawo do świadczeń z pomocy społecznej, przysługuje cudzoziemcom mającym miejsce zamieszkania i przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie:

- 1) zezwolenia na osiedlenie się,
- 2) zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich,
- 3) zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony (udzielonego w związku z zamiarem wykonywania pracy lub prowadzenia działalności gospodarczej, studiowania, szkolenia zawodowego, lub z innych powodów),
- 4) zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego WE, udzielone przez inne państwo członkowskie Unii Europejskiej,
- 5) zgody na pobyt tolerowany (ale tylko w formie schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania oraz zasiłku celowego),
- 6) obywatelom państw członkowskich Unii Europejskiej, EFTA, EOG lub Szwajcarii oraz członkom ich rodzin posiadającym prawo pobytu lub prawo stałego pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Prawo do świadczeń w formie interwencji kryzysowej, schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania oraz zasiłku celowego przysługuje także cudzoziemcowi, który jest ofiarą handlu ludźmi. Osoba ta jednak musi spełniać łącznie następujące warunki:

- przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- podjęła współpracę z organem właściwym do prowadzenia postępowania w sprawie zwalczania handlu ludźmi,
- zerwała kontakty z osobami podejrzanymi o popełnienie czynów zabronionych związanych z handlem ludźmi lub jeśli organ właściwy do prowadzenia postępowania w sprawie zwalczania handlu ludźmi stwierdza, że cudzoziemiec jest prawdopodobnie ofiarą handlu ludźmi.

2. W jakich sytuacjach przysługuje prawo do pomocy społecznej?

Pomocy społecznej udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu:

- 1) ubóstwa,
- 2) sieroctwa,
- 3) bezdomności,

- 4) bezrobocia,
- 5) niepełnosprawności,
- 6) długotrwałej lub ciężkiej choroby,
- 7) przemocy w rodzinie,
- 8) potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności,
- 9) bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych,
- 10) braku umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- 11) trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,
- 12) alkoholizmu lub narkomanii,
- 13) zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej,
- 14) klęski żywiołowej lub ekologicznej.

3. Jakie są rodzaje świadczeń z pomocy społecznej?

Wyróżnia się dwa rodzaje świadczeń z pomocy społecznej – świadczenia pieniężne i niepieniężne.

Świadczenia pieniężne:

- 1) zasiłek stały,
- 2) zasiłek okresowy,
- 3) zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy,
- 4) zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie,
- 5) pomoc dla rodzin zastępczych,
- 6) pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki,
- 7) wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd.

Świadczenia niepieniężne:

- 1) praca socjalna,
- 2) bilet kredytowany,
- 3) składki na ubezpieczenie zdrowotne,
- 4) składki na ubezpieczenia społeczne,
- 5) pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie,
- 6) sprawienie pogrzebu
- 7) poradnictwo specjalistyczne,
- 8) interwencja kryzysowa,

- 9) schronienie,
- 10) posiłek,
- 11) niezbędne ubranie,
- 12) usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy,
- 13) specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia,
- 14) mieszkanie chronione,
- 15) pobyt i usługi w domu pomocy społecznej,
- 16) opieka i wychowanie w rodzinie zastępczej i w placówce opiekuńczo-wychowawczej,
- 17) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych,
- 18) szkolenia, poradnictwo rodzinne i terapia rodzinna prowadzone przez ośrodki adopcyjno-opiekuńcze.

4. Komu przysługuje zasiłek stały?

Zasiłek stały przysługuje:

- 1) pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej,
- 2) pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

5. Kiedy przysługuje zasiłek okresowy?

Zasiłek okresowy przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie:

- 1) osobie samotnie gospodarującej, której dochód miesięczny jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej (nie przekracza kwoty 477 zł),
- 2) rodzinie, której dochód miesięczny jest niższy od kryterium dochodowego rodziny (nie przekracza kwoty 351 zł).

6. Kiedy jest przyznawany zasiłek celowy?

Zasiłek celowy może być przyznany w celu zaspokojenia niezbędnych potrzeb, w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu. Zasiłek celowy może być przyznany w formie biletu kredytowanego.

7. Kto ma prawo do schronienia, posiłku i ubrania?

Osoba lub rodzina ma prawo do schronienia, posiłku i niezbędnego ubrania, jeżeli jest tego pozbawiona. Udzielenie schronienia następuje przez przyznanie tymczasowego miejsca noclegowego w noclegowniach, schroniskach, domach dla bezdomnych i innych miejscach do tego przeznaczonych. Przyznanie niezbędnego ubrania następuje przez dostarczenie osobie potrzebującej bielizny, odzieży i obuwia odpowiednich do jej indywidualnych właściwości oraz pory roku. Pomoc doraźna albo okresowa w postaci jednego gorącego posiłku dziennie przysługuje osobie, która własnym staraniem nie może go sobie zapewnić.

8. Jak uzyskać świadczenie z pomocy społecznej?

Świadczenia z pomocy społecznej są udzielane na wniosek osoby zainteresowanej, jej przedstawiciela ustawowego albo innej osoby, za zgodą osoby zainteresowanej lub jej przedstawiciela ustawowego. Pomoc społeczna może być udzielana z urzędu. Pomoc społeczna jest udzielana przez Ośrodek Pomocy Społecznej, właściwy ze względu na miejsce zamieszkania starającej się osoby. Oznacza to, że nie można udać się do dowolnego ośrodka pomocy społecznej.

Rozdział IX

Agata Forys

Ochrona prawna – wybrane zagadnienia.

1. System sądownictwa w Polsce.

Zgodnie z polską Konstytucją każdy, kto znajduje się pod władzą RP (zarówno obywatel polski, jak i cudzoziemiec) ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Prawo każdego do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd gwarantuje również Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, której Polska jest stroną.

1.1. Rodzaje sądów.

Wymiar sprawiedliwości w Polsce sprawują: Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe.

1.1.1. Sąd Najwyższy (SN).

Sąd Najwyższy sprawuje nadzór nad działalnością sądów powszechnych w zakresie orzekania. W sprawach karnych SN jest właściwy do rozpatrzenia kasacji, będącej środkiem zaskarżenia prawomocnego wyroku sądu odwoławczego kończącego postępowanie w sprawie. Prawo określa sytuacje i rodzaje spraw, w których wniesienie kasacji nie jest możliwe. W postępowaniu cywilnym odpowiednikiem kasacji jest skarga kasacyjna, która przysługuje od wydanego przez sąd drugiej instancji prawomocnego wyroku w niektórych rodzajach spraw lub od określonych prawem rodzajów postanowień. Kasacja i skarga kasacyjna musi zostać sporządzona przez adwokata lub radcę prawnego.

Sąd Najwyższy nie rozpoznaje ponownie sprawy, lecz bada, czy sądy powszechne w sposób prawidłowy zastosowały prawo wydając zaskarżone orzeczenie.

1.1.2. Sądy powszechne – rejonowe, okręgowe, apelacyjne.

Sądami powszechnymi są sądy rejonowe, okręgowe i apelacyjne. Sprawują one wymiar sprawiedliwości w zakresie nienależącym do pozostałych sądów (administracyjnych, wojskowych oraz SN) i rozstrzygają wiele rodzajów spraw: cywilne, rodzinne, nieletnich, sprawy z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, gospodarcze, upadłościowe, sprawy karne, o wykroczenia i penitencjarne. Prowadzą one również księgi wieczyste i rejestry. Sądy dzielą się na wydziały zajmujące się określonymi rodzajami spraw, np. wydział cywilny, karny, rodzinny i nieletnich. W niektórych sądach rejonowych działają wydziały grodzkie, które rozpoznają sprawy o wykroczenia, a także „drobne” sprawy karne i cywilne.

Postępowanie sądowe jest dwuinstancyjne, a więc osoba niezadowolona z rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji ma prawo wniesienia odwołania, zwanego w przypadku odwołania od wyroku apelacją, do sądu drugiej instancji. Sąd drugiej instancji (odwoławczy) może utrzymać w mocy lub zmienić zaskarżone orzeczenie, może też uchylić je i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji. Sądem pierwszej instancji jest sąd rejonowy lub okręgowy – w zależności od rodzaju sprawy. Aby postępowanie przed sądem mogło się rozpocząć, konieczne jest wniesienie pisma procesowego – pozwu, aktu oskarżenia do właściwego sądu. Pozew można złożyć bezpośrednio w sądzie lub przesłać listem poleconym. W sprawach cywilnych najczęściej sądem właściwym jest sąd miejsca zamieszkania pozwanego, a w sprawach karnych – sąd miejsca popełnienia przestępstwa.

Sądy rejonowe znajdują się we wszystkich większych miejscowościach. W dużych miastach, np. Warszawie, Łodzi, czy Krakowie działa kilka sądów rejonowych, utworzonych dla jednej lub kilku dzielnic. Sądy rejonowe są sądami pierwszej instancji we wszystkich sprawach, które nie zostały zastrzeżone dla sądu okręgowego. Są to przykładowo sprawy dotyczące praw majątkowych (gdy wartość przedmiotu sporu nie przekracza 75 000 zł), sprawy o alimenty, niektóre przestępstwa (np. kradzież, pobicie), a także wszystkie wykroczenia.

Sądy okręgowe znajdują się w większych miastach. Są one jednocześnie sądami drugiej instancji (rozpoznają odwołania od orzeczeń sądów rejonowych) oraz sądami pierwszej instancji, np. w sprawach najpoważniejszych przestępstw, w sprawach dotyczących praw autorskich, w sprawach o prawa majątkowych (w których wartość przedmiotu sporu przewyższa 75 000 zł), w sprawach rozwodów, separacji, przysposobienia dzieci, ubezwłasnowolnienia.

Sądy apelacyjne są wyłącznie sądami drugiej instancji i rozpoznają odwołania od orzeczeń sądów okręgowych wydanych w pierwszej instancji. Jest ich 11.

Uwaga: Językiem urzędowym przed sądami powszechnymi jest język polski. Osoba niewładająca w wystarczającym stopniu językiem polskim ma prawo do występowania przed sądem w znanym przez nią języku i bezpłatnego korzystania z pomocy tłumacza. Pełna lista sądów powszechnych zawierająca adresy i numery telefonów jest dostępna na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

Sądy administracyjne sprawują kontrolę nad działalnością administracji publicznej pod względem zgodności z prawem. Są one właściwe w wielu sprawach związanych z pobytam cudzoziemców w Polsce, takich jak zezwolenia na pobyt czy wydalenie. Postępowanie przed sądami administracyjnymi jest dwuinstancyjne.

1.1.3. Wojewódzkie sądy administracyjne (WSA)

Wojewódzkie sądy administracyjne, których jest w Polsce 14, są sądami pierwszej instancji i rozpatrują skargi na decyzje i postanowienia organów administracji, jeżeli w danej sprawie wyczerpane zostały dostępne środki zaskarżenia. Dotyczą one najczęściej decyzji lub postanowień wydanych przez organ administracyjny drugiej instancji, a także bezczynności organów administracji. Skargę należy wnieść do sądu właściwego ze względu na siedzibę organu administracji, który wydał zaskarżoną decyzję lub

postanowienie, np. w przypadku skargi na decyzję Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców mającego siedzibę w Warszawie właściwy będzie WSA w Warszawie.

Sąd administracyjny nie może zmienić zaskarżonej decyzji. Może natomiast oddalić skargę (jeśli uzna, że decyzja została wydana zgodnie z prawem), uwzględnić skargę i uchylić decyzję lub postanowienie (sprawa jest wówczas ponownie rozpatrywana przez organ administracji) albo stwierdzić nieważność decyzji/postanowienia lub stwierdzić, że zostały wydane z naruszeniem prawa.

Od wyroku WSA lub wydanego przez WSA postanowienia kończącego postępowanie w sprawie przysługuje skarga kasacyjna do Naczelnego Sądu Administracyjnego (NSA). Musi ona zostać sporządzona przez adwokata lub radcę prawnego.

1.1.4. Sądy wojskowe.

Sądy wojskowe to sądy okręgowe i garnizonowe. Rozpoznają one sprawy o przestępstwa popełnione przez żołnierzy i pracowników wojska.

2. Przestępstwa.

2.1. Co zrobić jeśli padłem/padłam ofiarą przestępstwa?

Wykrywaniem przestępstw i ściganiem ich sprawców zajmują się policja i prokuratura, niezależnie od tego czy ofiarą albo sprawcą jest Polak czy cudzoziemiec. Dlatego, jeżeli padło się ofiarą przestępstwa, należy o tym poinformować policję lub prokuraturę. Taką informację nazywa się zawiadomieniem o przestępstwie. Zawiadomienie można złożyć w dowolnej formie: ustnej (np. telefonicznie albo zgłaszając się osobiście na komisariat policji albo do prokuratury – osoba zgłaszająca jest wówczas przesłuchiwana w charakterze świadka, a z takiej rozmowy musi zostać sporządzony protokół) albo pisemnej (pismo opisujące zdarzenie można wysłać pocztą lub zostawić na komisariacie lub w prokuraturze). Jeżeli osoba pokrzywdzona nie zna języka polskiego, organy ścigania są zobowiązane do przetłumaczenia jej zeznań ustnych albo pisemnego zgłoszenia na język polski.

2.2. Jakie są rodzaje przestępstw i co z tego wynika?

Należy pamiętać, że nie w każdym przypadku samo zawiadomienie o przestępstwie wystarczy do rozpoczęcia postępowania. Wiąże się to z podziałem przestępstw w zależności od sposobu ścigania, zgodnie z którym wyróżniamy:

- **przestępstwa ścigane z urzędu** – są to przestępstwa, które policja i prokurator mają obowiązek ścigać, jeżeli w jakikolwiek sposób dotarła do nich informacja o ich popełnieniu (od samego pokrzywdzonego, świadka zdarzenia, za pośrednictwem mediów). Do tej kategorii należy większość przestępstw, np. zabójstwo, rozbój, pobicie, znęcanie się, handel ludźmi, łapownictwo, a także tzw. przestępstwa z nienawiści (wymierzone przeciwko osobom ze względu na ich narodowość, rasę, wyznanie, itp.). W tym wypadku wystarczające jest zawiadomienie o przestępstwie – osoba pokrzywdzona nie musi podejmować dalszych kroków, aby organy ścigania rozpoczęły wyjaśnianie jej sprawy;

- **przestępstwa ścigane na wniosek** – w przypadku tego rodzaju przestępstw konieczne jest złożenie dodatkowo przez osobę pokrzywdzoną **wniosku o ściganie**, tzn. wniosku, z którego wynika, że pokrzywdzony chce, aby organy ścigania zajęły się jego sprawą. Bez wniosku pokrzywdzonego policja i prokurator nie mogą prowadzić żadnych działań zmierzających do wyjaśnienia sprawy, natomiast po jego złożeniu postępowanie jest prowadzone w ten sam sposób jak w przypadku przestępstw ściganych z urzędu. Do przestępstw ściganych na wniosek należą m.in. zgwałcenie, wykorzystanie seksualne osoby bezradnej, upośledzonej, zależnej lub będącej w krytycznej sytuacji, groźba karalna, uporczywe uchylanie się od płacenia alimentów, zniszczenie lub uszkodzenie cudzej rzeczy, narażenie na zarażenie wirusem HIV, chorobą weneryczną, zakaźną, nieuleczalną lub zagrażającą życiu, a także niektóre inne przestępstwa, jeżeli zostały popełnione na szkodę osoby najbliższej, np. kradzież, kradzież z włamaniem, oszustwo, uszkodzenie ciała lub wywołanie rozstroju zdrowia na okres powyżej 7 dni;
- **przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego** – policja i prokurator nie zajmują się ściganiem tego rodzaju przestępstw z uwagi na ich stosunkowo niewielką szkodliwość. Złożenie zawiadomienia o popełnieniu takiego przestępstwa nie spowoduje wszczęcia postępowania przez organy ścigania. Jedynie w drodze wyjątku prokurator może wszcząć lub przyłączyć się do toczącego się już postępowania jeżeli wymaga tego interes społeczny. Jednak co do zasady, jeśli pokrzywdzony chce doprowadzić do skazania sprawców, musi sam złożyć prywatny akt oskarżenia do sądu. Tego rodzaju przestępstw, zwanych prywatnoskargowymi, jest niewiele, są to: uszkodzenie ciała lub spowodowanie rozstroju zdrowia trwającego krócej niż 7 dni, pomówienie, zniewaga oraz naruszenie nietykalności cielesnej.

2.3. Skąd wiadomo czy policja zajmuje się zgłoszoną sprawą?

W ciągu 6 tygodni od złożenia zawiadomienia o przestępstwie osoba, która złożyła takie zawiadomienie musi zostać poinformowana o wszczęciu albo odmowie wszczęcia postępowania przez policję i prokuratora. W przypadku braku takiej informacji przysługuje jej prawo wniesienia zażalenia, które należy skierować do prokuratora nadzrędnego albo powołanego do nadzoru nad organem, któremu złożono zawiadomienie. Informację na temat prokuratora prowadzącego bądź nadzorującego prowadzenie sprawy, a także jego przełożonego można uzyskać we właściwej prokuraturze. Należy jednak pamiętać, że postępowanie prowadzone przez policję i prokuratora, zwane postępowaniem przygotowawczym, nie jest jawne i organy ścigania nie informują na bieżąco nikogo, w tym zgłaszającego przestępstwo, o jego przebiegu.

Jeżeli organy ścigania odmówią wszczęcia postępowania, czyli odstąpią od ścigania sprawcy (np. gdy sprawca jest niepoczytalny albo zmarł, społeczna szkodliwość czynu jest znikoma, albo brak jest dostatecznych dowodów popełnienia przez sprawcę przestępstwa), poszkodowany może wnieść zażalenie na postanowienie w tej sprawie. Pouczenie na temat terminu i sposobu wniesienia zażalenia musi się znaleźć w postanowieniu.

Postępowanie przygotowawcze kończy się z chwilą wniesienia do sądu aktu oskarżenia. Od tego momentu sprawa toczy się przed sądem. W określonych przez prawo sytuacjach postępowanie może też zostać umorzone (z tych samych powodów, które uzasadniają odmowę wszczęcia postępowania).

2.4. Czy pokrzywdzony/na może mieć adwokata i co zrobić, jeśli go/jej na taką pomoc nie stać?

W trakcie postępowania przed policją, prokuratorem i sądem osoba pokrzywdzona może być reprezentowana i wspierana przez adwokata, który pełni w postępowaniu rolę **pełnomocnika**¹⁸. Pełnomocnik działa w imieniu pokrzywdzonego i ma takie same uprawnienia jak pokrzywdzony. Jeżeli danej osoby nie stać na opłacenie pełnomocnika z wyboru, może wystąpić do sądu z wnioskiem o wyznaczenie **pełnomocnika z urzędu**, którego pomoc jest dla pokrzywdzonego bezpłatna. Aby sąd przychylił się do wniosku, należy spełnić dwa warunki:

1) nie korzysta się z pomocy pełnomocnika z wyboru,

oraz

2) nie jest się w stanie ponieść kosztów reprezentacji bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny. Oznacza to, że nie tylko osoby, które nie mają jakichkolwiek dochodów mogą uzyskać taką pomoc. Również wówczas, gdy wprawdzie dana osoba dysponuje pewnymi środkami, jednak wynajęcie adwokata sprawiłoby, że nie byłoby jej już stać na bieżące utrzymanie rodziny, wyznaczenie pełnomocnika z urzędu jest możliwe.

2.5. Co to są przestępstwa z nienawiści?

Zgodnie z polskim prawem stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej albo nawoływanie do ich użycia wobec osoby bądź grupy osób z powodu ich przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu bezwyznaniowości jest karalne i stanowi odrębne przestępstwo. Przestępstwem jest również publiczne znieważenie lub naruszenie nietykalności cielesnej z wymienionych wyżej powodów, a także nawoływanie do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość. Przestępstwa te łączy motyw działania sprawcy, którym są uprzedzenia i wrogość wobec pokrzywdzonego z powodu jego pochodzenia etnicznego, rasowego albo wyznawanej religii i z tego względu są one nazywane przestępstwami z nienawiści (ang. hate crimes). Są one ścigane z urzędu, a za ich popełnienie grozi sprawcom wyższa kara niż za takie samo przestępstwo, np. pobicia albo groźby karalnej, nieumotywowane nienawiścią. Dlatego ważne jest, aby dokonując zgłoszenia o przestępstwie wyraźnie poinformować organy ścigania, że przestępstwo miało związek z kolorem skóry, pochodzeniem albo religią pokrzywdzonego. Pozwoli to na prawidłową kwalifikację prawną popełnionego przestępstwa, dzięki czemu sprawcy będą odpowiadać za popełnienie przestępstwa z nienawiści, a nie np. za „zwykłe” pobicie.

¹⁸ Pełnomocnikiem instytucji państwowej, samorządowej lub społecznej, a także – w zakresie roszczeń majątkowych – innej osoby prawnej, jednostki organizacyjnej nie mającej osobowości prawnej oraz osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą może być również radca prawny

Za przestępstwa z nienawiści można również uznać obrażanie uczuć religijnych, np. poprzez znieważenie symboli lub miejsc związanych z daną religią, złośliwe przekszkadzanie publicznemu wykonywaniu aktu religijnego kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej oraz ograniczanie osoby w przysługujących jej prawach ze względu na jej przynależność wyznaniową lub brak takiej przynależności.

2.6. Cudzoziemiec jako oskarżony.

Cudzoziemiec, który jest podejrzany albo oskarżony o popełnienie przestępstwa ma prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim. Oznacza to, że tłumacz musi zostać wezwany do wszystkich czynności z udziałem oskarżonego (np. przesłuchanie), a postanowienie o przedstawieniu, uzupełnieniu lub zmianie zarzutów, akt oskarżenia oraz orzeczenie podlegające zaskarżeniu lub kończące postępowanie muszą zostać doręczone wraz z tłumaczeniem. Jeżeli orzeczenie kończące postępowanie nie podlega zaskarżeniu, można poprzestać – za zgodą oskarżonego – na ogłoszeniu przetłumaczonego orzeczenia.

Oskarżony, którego nie stać na pokrycie kosztów obrońcy z wyboru, ma również prawo wystąpić do sądu o przyznanie obrońcy z urzędu, jeżeli w sposób należyty wykáže, że nie jest w stanie ponieść kosztów obrony bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny.

3. Ochrona przed dyskryminacją.

3.1. Czym jest dyskryminacja?

Dyskryminacja to gorsze traktowanie danej osoby, w porównaniu do innych osób znajdujących się w podobnej sytuacji. Na przykład: jedna osoba jest gorzej wynagradzana przez pracodawcę niż inni jego pracownicy, a ma ona takie same jak oni obowiązki pracownicze, kompetencje, staż pracy, etc. Dyskryminacja to także odmowa lub utrudnianie danej osobie dostępu do pracy, edukacji, usług czy innych dóbr społecznych. Powody dyskryminacji mogą być różne: pochodzenie etniczne lub rasowe danej osoby, jej wyznanie, płeć, orientacja seksualna etc. W przypadkach wymienionych powyżej mamy do czynienia z dyskryminacją bezpośrednią. Istnieje jednak jeszcze dyskryminacja pośrednia – mamy z nią do czynienia wówczas, gdy pozornie neutralne warunki, kryteria lub praktyki będą w efekcie niekorzystne dla danej osoby lub grupy. Chodzi tu o kryteria, które nie są obiektywnie uzasadnione. Np. za uzasadnione można uznać kryterium wieku przy wydawaniu prawa jazdy (wydawanie go tylko osobom pełnoletnim), a za nieuzasadnione kryterium własności (wydawanie prawa jazdy tylko osobom, które posiadają własny samochód).

Zgodnie z polską Konstytucją wszyscy są wobec prawa równi i mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny. Z praw i wolności

zapewnionych w Konstytucji może korzystać każdy, kto znajduje się pod władzą Rzeczypospolitej Polskiej. Mogą istnieć wyjątki od tej zasady odnoszące się do cudzoziemców, lecz muszą być one określone w ustawie.

3.2. Dyskryminacja w pracy.

Kodeks pracy wprowadza wyraźny zakaz dyskryminacji bezpośredniej i pośredniej w zatrudnieniu ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, a także ze względu na zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony albo w pełnym lub niepełnym wymiarze godzin.

Jako jeden z przejawów dyskryminacji kodeks wymienia molestowanie, tzn. zachowanie, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności albo poniżenie lub upokorzenie pracownika oraz nieakceptowane zachowania o charakterze seksualnym, czyli molestowanie seksualne.

Naruszeniem zasady równego traktowania w zatrudnieniu jest różnicowanie przez pracodawcę sytuacji pracownika z jednej lub kilku wyżej wymienionych przyczyn, którego skutkiem jest m.in. odmowa nawiązania lub rozwiązanie stosunku pracy, niekorzystne ukształtowanie wynagrodzenia za pracę lub innych warunków zatrudnienia, pominięcie przy awansowaniu lub przyznawaniu innych świadczeń związanych z pracą – chyba, że pracodawca udowodni, iż kierował się obiektywnymi powodami.

Od zasady tej istnieją pewne wyjątki. Dyskryminacji nie stanowią działania pracodawcy polegające np. na odmowie zatrudnienia z wymienionych przyczyn, jeżeli jest to uzasadnione ze względu na rodzaj pracy, warunki jej wykonywania lub wymagania zawodowe stawiane pracownikom, a także na stosowaniu środków różnicujących sytuację prawną pracownika ze względu na ochronę rodzicielstwa, wiek lub niepełnosprawność pracownika. Zasady równego traktowania w zatrudnieniu nie narusza też dyskryminacja pozytywna, czyli różnicowanie w celu wyrównywania szans osób/grup znajdujących w się gorszej sytuacji. Dyskryminacją nie jest różnicowanie pracowników ze względu na religię, jeżeli w związku z rodzajem i charakterem danej pracy, wyznanie pracownika stanowi istotne, uzasadnione i usprawiedliwione wymaganie zawodowe.

Ponadto, każdy pracownik ma prawo do jednakowego wynagrodzenia za jednakową pracę lub za pracę o jednakowej wartości, tzn. wymagającą porównywalnych kwalifikacji zawodowych oraz porównywalnych odpowiedzialności i wysiłku.

3.3. W jaki sposób osoba dyskryminowana może dochodzić swoich praw?

Osoba, wobec której pracodawca naruszył zasadę równego traktowania w zatrudnieniu, ma prawo do odszkodowania w wysokości nie niższej niż minimalne wynagrodzenie za pracę. Co ważne, skorzystanie przez pracownika z uprawnień przysługujących mu z tytułu naruszenia zasady równego traktowania nie może stanowić przyczyny uzasadniającej rozwiązanie stosunku pracy.

Pracownik ma możliwość skorzystania z mediacji, będącej sposobem polubownego załatwienia sprawy. Odszkodowania można też dochodzić na drodze sądowej, kierując do sądu pismo (zwane pozwem) przeciwko pracodawcy. Pozew należy skierować do sądu odpowiedniego ze względu na miejsce zamieszkania pracodawcy (jeśli jest osobą fizyczną), siedzibę firmy (gdy jest osobą prawną, np. spółka z o.o.) lub do sądu, w którego okręgu praca była lub jest wykonywana. Sprawy dotyczące dyskryminacji w zatrudnieniu rozpatrywane są przez wydziały pracy w sądach rejonowych (sądy pracy)¹⁹. Od wyroku sądu rejonowego przysługuje apelacja do sądu okręgowego.

W postępowaniu przed sądem dyskryminowany pracownik może występować sam lub przez pełnomocnika, którym może być nie tylko adwokat, ale również najbliższe osoby (rodzice, małżonek, rodzeństwo, dzieci – także adoptowane, wnukowie) oraz współuczestnik sporu, przedstawiciel związku zawodowego, inspektor pracy albo pracownik zakładu pracy, w którym osoba będąca ofiarą dyskryminacji była lub jest zatrudniona.

Pracownik jest w większości przypadków zwolniony z opłat sądowych, np. za wniesienie pozwu. Inaczej jest w sytuacji, gdy osoba domaga się zasądzenia od pracodawcy kwoty wyższej niż 50 000 zł – wówczas należy wnieść opłatę stanowiącą 10% żądanej kwoty. Pracownik musi też uiścić opłatę za wniesienie apelacji, nie jest ona jednak zbyt wygórowana (obecnie kilkadziesiąt złotych). Oprócz opłat w trakcie postępowania ponoszone są również różne wydatki (np. koszty stawienia świadków, wynagrodzenia biegłych i tłumaczy). Jeżeli pracownik przegra sprawę przed sądem, będzie musiał je ponieść.

Problemy związane z dyskryminacją w pracy można również zgłosić Państwowej Inspekcji Pracy, będącej organem nadzoru i kontroli przestrzegania prawa pracy. Okręgowe Inspektoraty Pracy udzielają bezpłatnych porad prawnych z zakresu prawa pracy, a także specjalistycznych porad telefonicznych dotyczących dyskryminacji. Dane kontaktowe są dostępne na stronie internetowej Państwowej Inspekcji Pracy (www.pip.gov.pl).

3.4. W jaki sposób ofiara dyskryminacji niezwiązanej z zatrudnieniem może dochodzić swoich praw?

Niektóre przejawy dyskryminacji stanowią zgodnie z polskim prawem przestępstwo i są w związku z tym ścigane w postępowaniu karnym (por. punkt 2.5. tego rozdziału). Ponadto można dochodzić swoich praw w postępowaniu cywilnym, według ogólnej zasady, zgodnie z którą każdy, czyje dobro osobiste zostało naruszone, może żądać odszkodowania lub zadośćuczynienia za poniesioną szkodę lub krzywdę, a także żądać naprawienia szkody przez osobę, która ją z własnej winy wyrządziła.

¹⁹ Za wyjątkiem sytuacji, gdy wartość przedmiotu sporu przekracza 75 000 zł. Wówczas sądem pierwszej instancji jest sąd okręgowy, a sądem odwoławczym – sąd apelacyjny.

4. Skarga do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

4.1. Co to jest Europejski Trybunał Praw Człowieka i czym się zajmuje?

Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC) jest międzynarodowym sądem, działającym w ramach systemu Rady Europy – organizacji międzynarodowej, zrzeszającej obecnie 47 państw. Siedziba Trybunału mieści się w Strasburgu we Francji. Zadaniem Trybunału jest zapewnienie przestrzegania postanowień Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, zwanej Europejską Konwencją Praw Człowieka (EKPC) oraz jej protokołów przez państwa będące stronami Konwencji²⁰. Zadanie to jest realizowane przede wszystkim poprzez rozpatrywanie indywidualnych skarg dotyczących naruszeń praw i wolności zapisanych w Konwencji i jej protokołach.

4.2. Kto może złożyć skargę do ETPC?

Skargę może złożyć każda osoba, grupa osób, a także osoba prawna, która uważa, że stała się ofiarą naruszenia praw zawartych w Konwencji lub w dołączonych do niej Protokołach przez państwo będące ich stroną. Oznacza to, że również cudzoziemiec niebędący obywatelem jednego z państw będących stronami Konwencji, może złożyć skargę na naruszenie jego praw lub wolności przez państwo polskie w ramach jego jurysdykcji (tzn. co do zasady na terytorium Polski).

4.3. Czego może dotyczyć skarga do ETPC?

Skarga może dotyczyć wyłącznie działania lub zaniechania władz państwowych, np. organów administracji, sądów czy funkcjonariuszy policji, a nie naruszeń prawa danej osoby popełnionych przez inne osoby albo instytucje prywatne. Ponadto, Trybunał bada wyłącznie sprawy dotyczące naruszeń praw i wolności zagwarantowanych w EKPC i jej Protokołach. Są to m.in. prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego, prawo do rzetelnego procesu sądowego, prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, wolność myśli, sumienia i wyznania, wyrażania opinii, zgromadzania i stowarzyszania się, prawo do skutecznego środka odwoławczego, prawo do poszanowania mienia, zakaz tortur oraz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej, zakaz dyskryminacji w korzystaniu z wolności i praw wymienionych w Konwencji, zakaz zbiorowego wydalania cudzoziemców.

4.4. Jakie warunki formalne musi spełniać skarga do ETPC?

1) Wymóg wyczerpania krajowych środków odwoławczych.

Trybunał może rozpatrywać sprawę dopiero wówczas, gdy skarżący skorzystał z odpowiednich środków odwoławczych przewidzianych w prawie polskim. Oznacza to, że co do zasady należy przez skierowaniem sprawy do ETPC wnieść:

- apelację i skargę kasacyjną (jeśli przysługuje) w sprawach cywilnych,
- apelację i kasację (jeśli przysługuje) w sprawach karnych,

²⁰ Wszystkie państwa Rady Europy są stronami EKPC, ale niektóre spośród nich nie przyjęły wszystkich protokołów. Aktualna lista podpisów i ratyfikacji znajduje się na stronie internetowej Europejskiego Trybunału Praw Człowieka: www.echr.coe.int

- odwołanie do organu drugiej instancji, skargę do wojewódzkiego sądu administracyjnego oraz skargę kasacyjną do Naczelnego Sądu Administracyjnego w sprawach administracyjnych.

2) Termin.

Skarga musi zostać wniesiona w ciągu **sześciu miesięcy** od daty podjęcia ostatecznej decyzji w sprawie przez organy krajowe. Od tej zasady nie ma żadnych wyjątków, a terminu nie można przywrócić.

3) Sprawa nie była rozpatrywana przez ETPC lub inny sąd międzynarodowy.

Sprawa nie może być co do istoty identyczna ze sprawą już rozpatrzoną przez Trybunał lub ze sprawą, która została poddana innej międzynarodowej procedurze dochodzenia lub rozstrzygnięcia, jeśli skarga nie zawiera nowych, istotnych informacji.

Jeżeli którykolwiek z wymogów formalnych nie zostanie spełniony, Trybunał odrzuci skargę, uznając ją za niedopuszczalną. Decyzji Trybunału nie można zaskarżyć.

4.5. W jaki sposób należy wnieść skargę?

Skargę można sporządzić samemu albo z pomocą pełnomocnika, a jej złożenie jest wolne od opłat. Należy w niej przedstawić najistotniejsze fakty i zarzuty oraz wskazać, które prawa lub wolności zostały naruszone. Skarga musi być podpisana. Należy ją złożyć na oficjalnym formularzu, do którego trzeba dołączyć kserokopie istotnych dla sprawy decyzji i orzeczeń sądowych oraz przesłać pocztą bezpośrednio na adres Europejskiego Trybunału Praw Człowieka²¹. Skarga może być sporządzona w każdym języku państw będących stronami Konwencji, a więc po polsku, ale też np. po rosyjsku, ukraińsku albo ormiańsku.

4.6. Jak wygląda postępowanie przed Trybunałem?

Jeżeli ETPC uzna, że skarga spełnia wszystkie wymogi formalne, przesyła ją rządowi, którego działania lub zaniechania dotyczy skarga z prośbą o ustosunkowanie się do zarzutów zawartych w skardze. Jest to tzw. etap komunikacji skargi. Na tym etapie postępowanie zaczyna się toczyć w jednym z oficjalnych języków Trybunału, tzn. po angielsku lub francusku i co do zasady skarżący powinien komunikować się z ETPC tylko w jednym z tych języków, chyba że Prezes Wielkiej Izby lub Izba zezwoli na kontynuowanie postępowania przez stronę w języku, w którym skarga została złożona. Ponadto, skarżący musi na tym etapie ustanowić pełnomocnika (adwokata, radcę prawnego), który będzie go reprezentował przed Trybunałem. Jeżeli skarżący nie posiada wystarczających środków na pokrycie całości lub części kosztów postępowania, Prezes właściwej Izby Trybunału może przyznać skarżącemu, na jego wniosek lub z urzędu, bezpłatną pomoc prawną. Jeśli Trybunał stwierdzi, że doszło do naruszenia Konwencji lub jej Protokołów przez państwo, wydaje wyrok stwierdzający naruszenie oraz przyznający tzw. słuszne zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie. Jest to pewna suma pieniędzy, która ma zrekompensować poniesioną w wyniku naruszenia prawa stratę. Ponieważ ETPC nie jest kolejną instancją odwoławczą, nie może zmienić ani

²¹ European Court of Human Rights, Council of Europe, 67075 Strasbourg-Cedex, France.

uchylić decyzji lub wyroku władz krajowych. Nie może również zmienić przepisu prawa będącego podstawą wydania naruszającej prawa człowieka decyzji. Za egzekwowanie wyroków ETPC odpowiada Komitet Ministrów Rady Europy.

5. Rzecznik Praw Obywatelskich.

5.1. Kim jest Rzecznik Praw Obywatelskich i czym się zajmuje?

Rzecznik Praw Obywatelskich (RPO) jest organem ochrony prawnej, niezawisłym w swojej działalności i niezależnym od innych organów państwowych. Zadaniem Rzecznika jest stanie na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji oraz w innych obowiązujących w Polsce aktach prawnych. W podjętych sprawach Rzecznik bada, czy wskutek działania lub jego braku, czyli zaniechania organów, organizacji i instytucji obowiązanych do przestrzegania i realizacji wolności i praw człowieka i obywatela nie nastąpiło naruszenie prawa lub zasad współżycia i sprawiedliwości społecznej. Rzecznika w realizacji powierzonych mu zadań wspomagają jego zastępcy, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, a także trzech Pełnomocników Terenowych: w Gdańsku, Katowicach i Wrocławiu.

5.2. Czy cudzoziemiec może uzyskać pomoc od RPO?

Do Rzecznika może zwrócić się, cudzoziemiec znajdujący się pod władzą Rzeczypospolitej Polskiej – w praktyce oznacza to cudzoziemca przebywającego na terytorium Polski.

W Biurze Rzecznika sprawami cudzoziemców zajmuje się Zespół Administracji Publicznej, Zdrowia i Ochrony Praw Cudzoziemców. W zakres jego kompetencji wchodzi m.in. sprawy dotyczące:

- praw cudzoziemców związanych z ich pobytem w Polsce, zatrudnieniem, ochroną zdrowia, nauką i kształceniem w Polsce oraz ubieganiem się o obywatelstwo polskie,
- praw uchodźców i osób ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy,
- praw repatriantów,
- jakości obsługi ruchu granicznego oraz kontroli granicznej.

5.3. Jak złożyć wniosek do RPO i co powinien zawierać?

Wniosek do Rzecznika można złożyć we własnym imieniu albo w imieniu innej osoby, której prawa zostały naruszone. Wniosek nie wymaga zachowania szczególnej formy, ale musi zawierać podstawowe informacje, które pozwolą Rzecznikowi na zapoznanie się ze zgłaszanym problemem. Są to:

- imię i nazwisko wnioskodawcy oraz osoby, której wolności i praw sprawa dotyczy – wnioski anonimowe nie są rozpatrywane,
- adres, pod który należy kierować korespondencję,
- określenie przedmiotu sprawy – czego dotyczy sprawa, jakie wolności i prawa zostały naruszone oraz w jaki sposób,
- kopie dokumentów potwierdzających przedstawione okoliczności.

Wniosek jest wolny od opłat. Można go przesłać pocztą na adres Biura Rzecznika albo wypełnić elektroniczny formularz dostępny na stronie internetowej RPO.

5.4. W jaki sposób działa RPO?

Rzecznik zapoznaje się z każdym skierowanym do niego wnioskiem, a następnie decyduje, czy zajmie się daną sprawą. RPO może również nie podjąć sprawy, poprzestać na wskazaniu wnioskodawcy przysługujących mu środków działania albo przekazać sprawę według właściwości odpowiedniemu organowi. O swojej decyzji Rzecznik zawiadamia wnioskodawcę i osobę, której sprawa dotyczy. Przepisy nie określają terminu, w jakim Rzecznik powinien udzielić odpowiedzi. Na odmowę zajęcia się przez Rzecznika daną sprawą nie przysługuje żaden środek odwoławczy. W przypadku podjęcia sprawy Rzecznik sprawdza fakty podane we wniosku. RPO może samodzielnie prowadzić postępowanie albo zwrócić się o zbadanie sprawy do odpowiednich organów, może również zbadać sprawę na miejscu oraz zażądać akt sprawy lub informacji o stanie sprawy od każdej instytucji.

Po zbadaniu sprawy Rzecznik może uznać, że w danej sprawie nie doszło do naruszenia praw i wolności. Natomiast w razie stwierdzenia, że prawa i wolności zostały naruszone Rzecznik może skierować wystąpienie do właściwego organu, organizacji lub instytucji, w których działalności takie naruszenie nastąpiło lub do organu nad nimi nadrzędnego. W wystąpieniu Rzecznik formułuje opinie i wnioski co do sposobu załatwienia sprawy, a także może żądać wszczęcia postępowania dyscyplinarnego lub zastosowania sankcji służbowych. Instytucja, do której skierowane zostało wystąpienie musi, najpóźniej w ciągu 30 dni, poinformować Rzecznika o podjętych działaniach lub zajętych stanowisku.

RPO może również podejmować inne działania, np. wnieść kasację lub skargę kasacyjną do SN oraz skargę do WSA lub NSA, żądać wszczęcia postępowania w sprawie cywilnej lub administracyjnej albo wziąć udział w toczącym się już postępowaniu. Rzecznik może także wystąpić o zbadanie zgodności ustawy z Konstytucją albo z wnioskiem o podjęcie inicjatywy ustawodawczej.

W każdym przypadku Rzecznik informuje wnioskodawcę o podjętych działaniach lub o stwierdzeniu, że nie doszło do naruszenia praw i wolności człowieka.

5.5. Czym nie zajmuje się RPO?

Należy pamiętać, że Rzecznik nie zastępuje właściwych instytucji (organów administracji, sądów, etc.) w załatwianiu co do istoty spraw należących do ich kompetencji, w szczególności gdy postępowanie administracyjne albo sądowe jeszcze się nie zakończyło. RPO nie interweniuje też w spory między prywatnymi osobami, obszarem działania Rzecznika są bowiem naruszenia praw i wolności przez organy władzy publicznej. Wniosek do RPO nie zastępuje normalnych środków odwoławczych, np. apelacji w postępowaniu karnym albo odwołania od negatywnej decyzji administracyjnej.

6. Rzecznik Praw Dziecka.

6.1. Kim jest Rzecznik Praw Dziecka i czym się zajmuje?

Rzecznik Praw Dziecka (RPD) stoi na straży praw dziecka określonych w Konstytucji RP, Konwencji o prawach dziecka i innych przepisach prawa, a także działa na rzecz ochrony tych praw (w szczególności prawa do życia i ochrony zdrowia, prawa do wychowania w rodzinie, prawa do godziwych warunków socjalnych i prawa do nauki). Rzecznik podejmuje działania zmierzające do ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem, demoralizacją, zaniedbaniem oraz innym złym traktowaniem. Za dziecko uważana jest każda istota ludzka od chwili poczęcia do osiągnięcia pełnoletniości, tzn. co do zasady do ukończenia 18 roku życia. Oznacza to, że również dzieci cudzoziemskie lub ich rodzice mogą się zwracać do Rzecznika o pomoc.

6.2. W jaki sposób można skontaktować się z Rzecznikiem Praw Dziecka?

Aby zwrócić się o pomoc do Rzecznika, należy skontaktować się z Biurem RPD drogą listową, telefoniczną albo za pośrednictwem poczty elektronicznej. Sprawę można też zgłosić osobiście w Biurze.

Ponadto, Rzecznik prowadzi Dziecięcy Telefon Zaufania (0 800 12 12 12 – numer bezpłatny z telefonów stacjonarnych). Powstał on z myślą o dzieciach, które mają problem, nie potrafią sobie same z nim poradzić, a nie wiedzą do kogo mogą się zwrócić o pomoc. Mogą też z niego korzystać osoby dorosłe, które wiedzą o problemie dziecka i chciałyby go zgłosić.

6.3. W jaki sposób działa Rzecznik Praw Dziecka?

Sposób działania RPD jest pod wieloma względami podobny do Rzecznika Praw Obywatelskich (por. punkt 5 tego rozdziału), zakres przyznanych mu uprawnień jest jednak węższy.

Rzecznik podejmuje działania z własnej inicjatywy, biorąc pod uwagę napływające do niego informacje wskazujące na naruszenie praw lub dobra dziecka. W każdym przypadku RPD powiadamia osobę lub organizację, która zgłosiła informację o naruszeniu praw lub dobra dziecka o zajętych przez siebie stanowisku, a w przypadku podjęcia działania – o jego skutkach. Przepisy nie określają terminu, w którym RPD powinien zgłaszającemu udzielić odpowiedzi, a także nie przewidują możliwości zaskarżenia stanowiska Rzecznika.

Rzecznik może zbadać każdą sprawę na miejscu oraz żądać złożenia wyjaśnień, udzielenia informacji oraz udostępnienia akt od organów władzy publicznej, organizacji i innych instytucji. Mają one obowiązek współdziałać z Rzecznikiem i udzielać mu wszelkiej pomocy, informacji i wyjaśnień. Po zbadaniu sprawy Rzecznik może zwrócić się do właściwego organu, organizacji lub instytucji o podjęcie działań na rzecz dziecka z zakresu ich kompetencji. Mają one obowiązek poinformować RPD o podjętych działaniach lub zajętych stanowisku najpóźniej w ciągu 30 dni. Ponadto, w razie

stwierdzenia przez Rzecznika naruszenia przez wymienione instytucje praw lub dobra dziecka może on żądać wszczęcia postępowania dyscyplinarnego lub zastosowania sankcji służbowych.

Rzecznik ma ponadto szereg innych uprawnień. Są one zbliżone do uprawnień przysługujących RPO.

Uwaga: Rzecznik zajmuje się indywidualnymi sprawami, jeżeli nie zostały one wcześniej rozwiązane we właściwy sposób, pomimo wykorzystania dostępnych możliwości prawnych. Rzecznik nie zastępuje wyspecjalizowanych instytucji zajmujących się ochroną praw dziecka, lecz interweniuje w sytuacji, kiedy dotychczasowe procedury okazały się nieskuteczne bądź ich zaniechano.

Aneks 1

Kościoły i związki wyznaniowe.

Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny

Al. Solidarności 52

03-402 Warszawa

tel. (022) 619-08-86

Kościół Ewangelicko-Reformowany w Rzeczypospolitej Polskiej

Al. Solidarności 76a

00-145 Warszawa

tel. (022) 831-45-22

Kościół Ewangelicko-Augsburski w Rzeczypospolitej Polskiej

ul. Miodowa 21

00-246 Warszawa

tel. (022) 887-02-00

Kościół Ewangelicko- Metodystyczny w Rzeczypospolitej Polskiej

ul. Mokotowska 12

00-561 Warszawa

tel. (022) 628-53-28

Kościół Zielonoświątkowy w Rzeczypospolitej Polskiej

ul. Sienna 68/70

00-825 Warszawa

tel. (022) 624-85-75

Kościół Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej

ul. Foksal 8

00-366 Warszawa

tel. (022) 3131431

Kościół Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej

ul. Waliców 25

00-865 Warszawa

tel. (022) 624-27-83

Kościół Armia Zbawienia w Rzeczypospolitej Polskiej

03-735 Warszawa

ul. Ząbkowska 38 lok.4/36

Ormiański Kościół Apostolski w Rzeczypospolitej Polskiej

90-638 Łódź

ul. Piotrowska 182 m. 549

Muzułmański Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej
ul. Grzybowa 42
15-052 Białystok
tel. (085) 664 35 16

Liga Muzułmańska w Rzeczypospolitej Polskiej
01-046 Warszawa
ul. Niska 25 m 43

Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej
ul. Twarda 6
00-950 Warszawa
tel. (022) 620-43-24

Polska Unia Buddyjska
96-313 Jaktorów
Grabnik 4

Międzynarodowe Towarzystwo Świadomości Kryszny
05-500 Piaseczno Mysiadło
ul. Zakręt 11

Strażnica – Towarzystwo Biblijne i Traktatowe (Świadkowie Jehowy)
05-830 Nadarzyn
ul. Warszawska 14

Aneks 2

Adresy urzędów wojewódzkich.

Dolnośląski Urząd Wojewódzki
www.duw.pl
Pl. Powstańców Warszawy 1, 50-951 Wrocław;
tel.: (071) 344 22 15, 340 60 00.

Kujawsko – Pomorski Urząd Wojewódzki
www.uwoj.bydgoszcz.pl
ul. Jagiellońska 3, 85-950 Bydgoszcz;
tel.: (052) 34 97 780.

Lubelski Urząd Wojewódzki
www.lublin.uw.gov.pl
ul. Spokojna 4, 20-914 Lublin;
tel.: (081) 532 45 43.

Lubuski Urząd Wojewódzki
www.wojewodalubuski.pl
ul. Jagiellończyka 8, 66-400 Gorzów Wielkopolski;
tel.: (095) 720 22 10, 721 56 00.

Łódzki Urząd Wojewódzki
www.uw.lodz.pl
ul. Piotrkowska 104, 90-925 Łódź;
tel.: (042) 633 17 60, 632 90 40.

Małopolski Urząd Wojewódzki
www.malopolska.uw.gov.pl
ul. Basztowa 22, 31-156 Kraków;
tel.: (012) 422 58 00, 616 02 00.

Mazowiecki Urząd Wojewódzki
www.mazowsze.uw.gov.pl
Pl. Bankowy 3/5, 00-950 Warszawa;
tel.: (022) 620 13 97, 695 69 97.

Opolski Urząd Wojewódzki
www.opole.uw.gov.pl
ul. Piastowska 14, 45-082 Opole;
tel.: (077) 454 55 20, 452 41 00.

Podkarpacki Urząd Wojewódzki
www.rzeszow.uw.gov.pl
ul. Grunwaldzka 15, 35-959 Rzeszów;
tel.: (017) 862 30 32, 862 75 11.

Podlaski Urząd Wojewódzki
www.bialystok.uw.gov.pl
ul. Mickiewicza 3, 15-213 Białystok;
tel.: (085) 741 59 78.

Pomorski Urząd Wojewódzki
www.uw.gda.pl
ul. Okopowa 21/27, 80-958 Gdańsk;
tel.: (058) 301 19 00, 307 70 11.

Śląski Urząd Wojewódzki
www.katowice.uw.gov.pl
ul. Jagiellońska 25, 40-032 Katowice;
tel.: (032) 255 40 37, 255 41 61.

Świętokrzyski Urząd Wojewódzki
www.kielce.uw.gov.pl
Al. IX Wieków Kielc 3, 25-516 Kielce;
tel.: (041) 344 29 56, 342 11 15.

Warmińsko – Mazurski Urząd Wojewódzki
www.uw.olsztyn.pl
Al. Piłsudskiego 7/9, 10-959 Olsztyn
tel.: (089) 523-22-00

Wielkopolski Urząd Wojewódzki
www.poznan.uw.gov.pl
Al. Niepodległości 16/18, 61-713 Poznań;
tel.: (061) 854-10-71

Zachodniopomorski Urząd Wojewódzki
zuw.szczecin.uw.gov.pl
Wały Chrobrego 4, 70-502 Szczecin;
tel.: (091) 430-32-00, 430-33-00, 430-33-15.

Aneks 3

Instytucje i organizacje pomagające cudzoziemcom.

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich

Aleja Solidarności 77

00-090 Warszawa

Tel: (022) 55 17 700

E-mail: rzecznik@rpo.gov.pl

Biuro Rzecznika Praw Dziecka

ul. Śniadeckich 10

00-656 Warszawa

Tel: (0 22) 696 55 45

E-mail: rpd@brpd.gov.pl

IOM Międzynarodowa Organizacja do Spraw Migracji

ul. Mariensztat 8, 00-302 Warszawa

tel: (022) 538 91 69

e-mail: iomwarsaw@iom.int www.iom.pl

Helsińska Fundacja Praw Człowieka

ul. Zgoda 11

00-018 Warszawa

Tel: (022) 556 44 40

E-mail: hfhr@hfhrpol.waw.pl

Stowarzyszenie Interwencji Prawnej

Aleja 3-go Maja 12 lok. 510

00-391 Warszawa

Tel: (022) 621 51 65

E-mail: interwencja@interwencjaprawna.pl

Fundacja Instytut na rzecz Państwa Prawa

ul. F. Chopina 14/70

20-023 Lublin

Tel: (0 81) 743 68 05

E-mail: fundacja@fipp.org.pl

www.fipp.org.pl

Ośrodek Migranta Fu Shenfu

ul. Ostrobramska 98

04-118 Warszawa

Tel: (022) 610 02 52

E-mail: osrodek@migrant.pl

Polskie Forum Migracyjne
ul. Orła Białego 44 a
05-080 Izabelin
Tel: (0) 605 888 753
E-mail: info@forummigracyjne.org

Polska Akcja Humanitarna
ul. Szpitalna 5 lok. 3
00-031 Warszawa
Tel. (0 22) 828-88-82
E-mail: pah@pah.org.p

Caritas
ul. Skwer Kard. Stefana Wyszyńskiego 9
01-015 Warszawa
Tel: 022 334 85 00
E-mail: Caritas@caritas.pl

Uniwersytecka Poradnia Prawna Uniwersytetu Jagiellońskiego
Sekcja Praw Człowieka
Al. Zygmunta Krasińskiego 18
30-101 Kraków
Tel: (012) 430 19 97
www.upc.uj.edu.pl/sekcja

Stowarzyszenie Praw Człowieka im. Haliny Nieć
ul. Sobieskiego 7/3
31-136 Kraków
Tel: (012) 633 72 23
E-mail: Office@niecassociation.org

Fundacja „Ocalenie”
ul. Ordynacka 9 / 21 (II piętro)
00-384 Warszawa
Tel: +48 22 828 50 54
fundacja@ocalenie.org.pl
www.ocalenie.org.pl

Polski Czerwony Krzyż
ul. Mokotowska 14
Warszawa
Tel: (022) 326 12 00
www.pck.org.pl

Aneks 4

Organizacje cudzoziemców.

Polsko-Sudańskie Stowarzyszenie na rzecz Współpracy i Przyjaźni Nil-Wisła
ul. Zwycięzców 19
03-936 Warszawa
tel. (0) 695 572 282
e-mail: nil-wisla@o2.pl

Indian Association of Poland
ul. Chmielna 132/134
00-850 Warszawa
tel: (o22) 520 28 00
tel. kom.: (0) 602 666 666
www.iap.org.pl

Ośrodek Medytacyjny Stupa House
ul. Ożarowska 65/67
Warszawa
tel: (022) 877 34 08
e-mail: biuro@fsh.pl

Fundacja Ormiańska KZKO
ul. Broniewskiego 54/83
01-716 Warszawa
Adres korespondencyjny:
ul. Filtrowa 83 / 21
02-032 Warszawa
tel. (0) 696 586 108
e-mail: marta@fundacjaormianska.pl
www.fundacjaormianska.pl

Fundacja Afryka Inaczej
Email: fundacja@afryka.org
www.afryka.org/fundacja

Centrum Kultury Afrykańskiej Motema Africa
Al. 3 Maja 16/18a
Warszawa
Tel. (0) 501 053 716
Africana2006@yahoo.fr
AfricanCenter2007@yahoo.pl

Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Wietnamczyków w Polsce
ul. Marszałkowska 45
00-648 Warszawa

Aneks 5

Okoliczności będące podstawą udzielenia zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, zgodnie z ustawą z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach (Dz.U. 2003 Nr 128 poz. 1175 z późn.zm.)

Art. 53.

1. Zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony udziela się cudzoziemcowi, który:
 - 1) posiada zezwolenie na pracę albo pisemne oświadczenie pracodawcy o zamiarze powierzenia cudzoziemcowi wykonywania pracy, jeżeli zezwolenie na pracę nie jest wymagane;
 - 2) prowadzi działalność gospodarczą na podstawie przepisów obowiązujących w tym zakresie w Rzeczypospolitej Polskiej, korzystną dla gospodarki narodowej, a w szczególności przyczyniającą się do wzrostu inwestycji, transferu technologii, wprowadzania korzystnych innowacji lub tworzenia nowych miejsc pracy,
 - 3) zamierza jako osoba o uznanym dorobku artystycznym kontynuować twórczość na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
 - 4) bierze udział w szkoleniach i stażach zawodowych realizowanych w ramach programów Unii Europejskiej,
 - 5) zamierza jako członek rodziny zamieszkiwać wspólnie z pracownikiem migrującym, o którym mowa w Europejskiej Karcie Społecznej,
 - 6) jest małżonkiem obywatela polskiego,
 - 7) jako członek rodziny cudzoziemca, o którym mowa w art. 54, przybywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub przebywa na tym terytorium w celu połączenia z rodziną,
 - 8) jest małoletnim dzieckiem cudzoziemca urodzonym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, przebywającym na tym terytorium bez opieki,
 - 9) jest małżonkiem lub pełnoletnim dzieckiem cudzoziemca, o którym mowa w art. 54, i przebywał na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej przez okres 5 lat na podstawie zezwoleń na zamieszkanie na czas oznaczony udzielonych w związku z okolicznościami, o których mowa w pkt 7,
 - 10) przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony udzielonego w związku z okolicznościami, o których mowa w pkt 7, w przypadku owdowienia, rozvodu, separacji lub śmierci wstępnego lub zstępnego pierwszego stopnia, gdy przemawia za tym szczególnie ważny interes cudzoziemca,
 - 11) przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony udzielonego w związku z okolicznościami, o których mowa w pkt 6, w przypadku owdowienia lub rozvodu, gdy przemawia za tym szczególnie ważny interes cudzoziemca,

- 12) jest małoletnim dzieckiem cudzoziemca, posiadającego zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony, urodzonym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 13) posiada zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego WE, udzielone przez inne państwo członkowskie Unii Europejskiej, oraz zamierza wykonywać pracę lub prowadzić działalność gospodarczą na podstawie przepisów obowiązujących w tym zakresie w Rzeczypospolitej Polskiej, podjąć lub kontynuować studia lub szkolenie zawodowe lub wykaże, że zachodzą inne okoliczności uzasadniające jego zamieszkiwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 14) jest członkiem rodziny cudzoziemca, o którym mowa w pkt 13, z którym przebywał na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, towarzyszącym mu lub chcącym się z nim połączyć,
- 15) jest ofiarą handlu ludźmi w rozumieniu decyzji ramowej Rady z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie zwalczania handlu ludźmi i spełnia łącznie następujące warunki:
 - a) przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
 - b) podjął współpracę z organem właściwym do prowadzenia postępowania w sprawie zwalczania handlu ludźmi,
 - c) zerwał kontakty z osobami podejrzanymi o popełnienie czynów zabronionych związanych z handlem ludźmi,
- 16) przybywa lub przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w celu podjęcia lub kontynuacji stacjonarnych studiów wyższych lub stacjonarnych studiów doktoranckich na tym terytorium, także w przypadku gdy podjął studia na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, które zamierza kontynuować lub uzupełnić na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 17) jest naukowcem, który przybywa lub przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w celu prowadzenia badań naukowych na podstawie umowy o przyjęciu w celu realizacji projektu badawczego, zawartej z placówką naukową zatwierdzoną przez ministra właściwego do spraw nauki,
- 18) posiada dokument pobytowy, o którym mowa w art. 1 ust. 2 lit. a rozporządzenia Rady (WE) nr 1030/2002 z dnia 13 czerwca 2002 r. ustanawiającego jednolity wzór dokumentów pobytowych dla obywateli państw trzecich (Dz. Urz. UE L 157 z 15.06.2002, str. 1-7) z adnotacją „naukowiec”, wydany przez inne państwo członkowskie Unii Europejskiej, jeżeli umowa o przyjęciu w celu realizacji projektu badawczego, zawarta z właściwą placówką naukową tego państwa, przewiduje przeprowadzenie badań naukowych także na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,

- 19) posiada uprawnienie do wykonywania pracy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na zasadach określonych w aktach prawnych wydanych przez organy powołane na mocy Układu ustanawiającego stowarzyszenie między Europejską Wspólnotą Gospodarczą a Turcją, podpisanego w Ankarze dnia 12 września 1963 r. (Dz. Urz. WE L 217 z 29.12.1964, str. 3687) – jeżeli okoliczność, która jest podstawą ubiegania się o to zezwolenie, uzasadnia jego zamieszkiwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez okres dłuższy niż 3 miesiące.

Art. 53a.

1. Zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony można udzielić cudzoziemcowi, który:
 - 1) zamierza na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej podjąć lub kontynuować:
 - a) naukę
 - b) szkolenie zawodowe,
 - 2) ze względu na więzi o charakterze rodzinnym zamierza dołączyć do obywatela polskiego lub obywatela państwa członkowskiego Unii Europejskiej, państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej, zamieszkującego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub z nim przebywać,
 - 3) jest duchownym, członkiem zakonu lub osobą pełniącą funkcję religijną w kościołach i związkach wyznaniowych, których status jest uregulowany umową międzynarodową, przepisami ustaw o stosunku państwa do kościoła lub innego związku wyznaniowego lub które działają na podstawie wpisu do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych i jego pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest związany z pełnioną funkcją lub przygotowaniem do jej pełnienia,
 - 4) wykaże, że zachodzą inne okoliczności – jeżeli okoliczność, która jest podstawą ubiegania się o zezwolenie, uzasadnia jego zamieszkiwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez okres dłuższy niż 3 miesiące.
2. Zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony można udzielić cudzoziemcowi, który przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nielegalnie, jeżeli:
 - 1) przepisy prawa polskiego wymagają od cudzoziemca osobistego stawienia przed polskim organem władzy publicznej;
 - 2) wyjątkowa sytuacja osobista wymaga obecności cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
 - 3) wymaga tego interes Rzeczypospolitej Polskiej;

- 4) organ właściwy do prowadzenia postępowania w sprawie zwalczania handlu ludźmi stwierdza, że cudzoziemiec jest prawdopodobnie ofiarą handlu ludźmi w rozumieniu decyzji ramowej Rady z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie zwalczania handlu ludźmi (Dz. Urz. WE L 203 z 1.08.2002, str. 1; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 19, t. 6, str. 52).

Aneks 6

Bibliografia.

Lista najważniejszych aktów prawnych:

Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach.

Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (tekst ujednolicony).

Ustawa z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin.

Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2009r. w sprawie wydania zezwolenia na pracę cudzoziemca (Dz. U. z 2009 r. Nr 16, poz. 84)

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2009r. w sprawie określenia przypadków, w których zezwolenie na pracę cudzoziemca jest wydawane bez względu na szczególne warunki wydawania zezwoleń na pracę cudzoziemców (Dz. U. z 2009r. Nr 16, poz. 85);

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 30 sierpnia 2006r. w sprawie wykonywania pracy przez cudzoziemców bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę (Dz. U. z 2006r., Nr 156, poz. 1116, ostatnia zmiana Dz. U. z 2009 r. Nr 21, poz. 114);

Ustawa z dnia 12 marca 2004 o pomocy społecznej

Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych

Lista stron internetowych, z których korzystano podczas tworzenia tej publikacji:

Urząd do Spraw Cudzoziemców: www.udsc.gov.pl

Mazowiecki Urząd Pracy: www.wup.mazowsze.pl

Mazowiecki Urząd Wojewódzki: www.mazowieckie.pl

Ministerstwo Sprawiedliwości: www.ms.gov.pl/

Państwowa Inspekcja Pracy: www.pip.gov.pl

Rada Europy: www.coe.int/T/pl/Com/about_coe/

Europejski Trybunał Praw Człowieka: www.echr.coe.int

Rzecznik Praw Obywatelskich: www.rpo.gov.pl

Rzecznik Praw Dziecka: www.brpd.gov.pl

Ministerstwo Finansów: www.mf.gov.pl

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej www.mpips.gov.pl

www.pit.pl

www.pokrzywdzeni.gov.pl

<http://www.prezydent.pl/nasz-kraj/informacje-o-polsce/>

<http://www.polacy.gov.pl/>

Publikacje:

Witold Klaus, Katarzyna Wencel, „Dyskryminacja cudzoziemców w Polsce. Diagnoza sytuacji”, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej – Analizy, Raporty, Ekspertyzy, nr 7/2008

Ministerstwo Sprawiedliwości, „Sądy w Polsce. Jakie są ich rodzaje? Jakie sprawy rozpatrują?”, sierpień 2004

Katarzyna Łakoma, „Praktyczne wskazówki dotyczące wnoszenia skarg do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu”, Biuro Informacji Rady Europy, Warszawa 2007

Głównym odbiorcą tej publikacji są legalni migranci spoza Unii Europejskiej przyjeżdżający do Polski z zamiarem podjęcia pracy i pozostania tu na dłuższy okres. Stąd też główną oś książki stanowią informacje z zakresu legalizacji pobytu, zezwolenia na zatrudnienie, systemu podatkowego, ubezpieczeń oraz ochrony prawnej. Aby ułatwić poruszanie się w tych tematach, w książce zamieszczono słowniczek najważniejszych terminów i skrótów, używanych potocznie, gdy jest mowa na powyższe tematy oraz wykaz ważnych urzędów ze wskazaniem, jakimi sprawami dana instytucja się zajmuje. Całość publikacji uzupełniają skrótowe informacje o Polsce, jej systemie politycznym, administracyjnym, obchodzonych świętach, dniach wolnych od pracy, jak również listy organizacji migrantów i organizacji pomagających migrantom oraz wybranych kościołów i związków wyznaniowych.

Wiele informacji zawartych w tej książce może być przeznaczona dla szerszego kręgu cudzoziemców, niż Ci wskazani jako główni odbiorcy. Mamy nadzieję, że publikacja pomoże przybywającym do Polski osobom poruszać się w meandrach polskiej rzeczywistości, a tym samym przyczyni się do ich szybkiej i łatwej integracji z polskim społeczeństwem

Publikacja ta powstała w ramach projektu *Migranci w Polsce – informacja i pomoc prawna*.

Projekt ten jest współfinansowany ze środków Komisji Europejskiej w ramach Europejskiego Programu na Rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich oraz z budżetu państwa. Wyłączna odpowiedzialność z treści zamieszczone w niniejszej publikacji spoczywa na wydawcy. Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za treść tej publikacji i sposób wykorzystania udostępnionych informacji.